Wacław Wolski

Prace z zakresu logiki

Druki

data

Tom VI. Lwów, 15. sierpnia 1921. Nr. 3. 4. 5.

RUCH FILOZOFICZNY

wychodzi w zeszytach objętości co najmniej jednego arkusza. Dziesięć zeszytów tworzy tom.

Wydawca i Redaktor:

Prof. Dr. KAZIMIERZ TWARDOWSKI.

Sekretarka Redakcyi: **Drka DANIELA GROMSKA.**

Czasopismo wspierają zasiłkami:

Ministerstwo Wyznań religijnych i Oświecenia publicznego,
Kasa pomocy dla osób pracujących na polu naukowem im. Dra med. Józefa Mianowskiego,
Wydział kultury Magistratu miasta stołecznego Warszawy.

Adres Redakcyi i Administracyi „Ruchu Filozoficznego“: Lwów, Mikołaja 4. Filia Redakcyi w Warszawie: Dr. Maryan Borowski, Piękna 44. — Filia Redakcyi w Poznaniu: Prof. Dr. Stefan Błachowski, Uniwersytet.

Prenumerata za cały tom wynosi 250 Mp., za połowę tomu 150 Mp. Cena niniejszego potrójnego zeszytu 75 Mp.

STEFAN BŁACHOWSKI.

VII. Kongres psychologii eksperymentalnej*).

W dniach od 20. do 23. kwietnia b. r. odbył się w Marburgu siódmy kongres psychologii eksperymentalnej. W kongresie tym wzięło udział około 250 osób, a liczba prelegentów doszła do 50, tak że obrady toczyć się musiały w dwóch sekcyach. Wielki napływ uczestników zjazdu i wielką ilość zgłoszonych odczytów przypisać należy — jak zaznaczył w przemówieniu powitalnem przewodniczący zjazdu G. E. Müller — tej okoliczności, że psychologia poczyniła w okresie wojennym wielkie postępy i że wyniki badań psychologicznych znalazły, zwłaszcza w tak zw. psychotechnice, tak szerokie zastosowanie, jak nigdy przedtem.

Nie można oczywiście w krótkim referacie zdać sprawy z całego bogactwa problematów, poruszanych na kongresie, i z ich rzeczywistych lub rzekomych rozwiązań, lecz trzeba się ograniczyć do ogólnego podmalowania tła i wycieniowania tych szczegółów, które ze względów teoretycznych lub praktycznych donioślejsze posiadają znaczenie.

Taki kompleks zagadnień psychologicznych o wielkiem dla psychologii

*) V. Kongres odbył się w r. 1912, VI. — w r. 1914. Zdaliśmy z ich przebiegu sprawę w Ruchu filozoficznym II. str. 77 i IV. str. 117.

znaczeniu poruszył w odczycie „Ueber die subjektiven Anschauungsbilder“ E. R. Jaensch. Chodzi tu o takiego rodzaju odtwórcze wyobrażenia, które w tym stopniu są naoczne, że posiadają charakter wyobrażeń spostrzegawczych. Przedmiot jakiś, n. p. obfitujący w szczegóły obraz, może przy pomocy tych odtwórczych wyobrażeń (w tym przypadku wzrokowych) być z taką dokładnością wyobrażony, że go osoba badana, mimo jego nieobecności, widzi przed sobą i poprawnie opisuje z najdrobniejszemi szczegółami.

Tego rodzaju naoczne i żywe wyobrażenia odtwórcze, które Jaensch nazywa także wyobrażeniami eidetycznemi, opisane były dawniej tylko jako kuriosa, ale nie badano ich nigdy systematycznie. Znaną było rzeczą, że może się n. p. przyrodnikowi, badającemu w ciągu dnia przez szereg godzin jakiś preparat mikroskopowy, zdarzyć, że wieczorem nagle zjawi mu się w ciemnem polu widzenia obraz preparatu z wyrazistością naprawdę widzianego preparatu (wyobrażenia te określono także nazwą wrażeń powrotnych), ale nikt nie przypuszczał, że owe wyobrażenia eidetyczne występują u bardzo wielkiej ilości osobników młodzieńczych. Z biegiem lat zanikają zdolności eidetyczne, wobec czego należy je zaliczyć do zdolności charakterystycznych dla wieku młodzieńczego (i dziecięcego). Badania w Instytucie psychologicznym w Marburgu wykazały, że wyobrażenia eidetyczne zajmują stanowisko pośrednie między fizyologicznemi obrazami wtórnemi a właściwemi wyobrażeniami odtwórczemi, tworząc pierwotną, niezróżnicowaną jedność, z której dopiero wyłaniają się wyobrażenia odtwórcze i spostrzegawcze. Wyobrażenie eidetyczne czynne jest zatem w procesie tworzenia się spostrzeżeń i wywiera decydujący wpływ na formowanie się ujętego w spostrzeżeniach świata przedmiotów.

W ścisłym związku z badaniami E. R. Jaenscha pozostają badania jego brata W. Jaenscha, który przedstawił je w odczycie „Ueber psychophysische Konstitutionstypen“, wykazując, że wśród „eidetyków“ (t. z. osób, posiadających dyspozycye do wyobrażeń eidetycznych) można stwierdzić dwa typy, charakteryzowane zapomocą specyficznych znamion somatycznych, mianowicie typ tetanoidalny (typ T) i typ basedowoidalny (typ B). Najgłówniejszem znamieniem typu T jest wzmożona pobudliwość obwodowych nerwów na galwaniczne i mechaniczne podniety, ze znamion zaś charakteryzujących typ B wymieniamy: arytmię oddechową, szeroką szparę powiekową, blask oczu, protrusio bulbi i lekkie zgrubienie szyi.

Także pod względem wyobrażeń eidetycznych różnią się oba typy. Wyobrażenia eidetyczne typu T są jakby skostniałe, trudno wpłynąć na nie przy pomocy zewnętrznych eksperymentalnych zabiegów lub przy pomocy wysiłku woli, a o ile są barwne, to wykazują zazwyczaj — podobnie jak obrazy wtórne — zabarwienie dopełniające. Wyobrażenia eidetyczne typu B wykazują natomiast wysoką wyrazistość, barwność zgodną z oglądanym oryginałem i z łatwością ulegają wpływom zewnętrznym i wewnętrznym.

Ciekawą jest także rzeczą, że zażycie Calcium lacticum w stosownych

dawkach i przez odpowiednio długi czas wpływa na eidetyków typu T w ten sposób, że wyobrażenia eidetyczne i wszelkie znamiona tetanoidalne znikają, kiedy natomiast na kompleks znamion typu B wprowadzenie wapna do organizmu pozostaje bez wszelkiego wpływu. O terapeutycznej doniosłości tego odkrycia jako też o bliższych szczegółach, interesujących zarówno psychologa jak neurologa, tem śmielej mogę tutaj nie mówić, że Jaensch ogłosił już wyniki swych badań w pracy p. t. „Ueber Wechselbeziehungen von optischen, cerebralen und somatischen Stigmen bei Konstitutionstypen" (Zeitschrift f. d. ges. Neurologie u. Psychiatrie, tom 59, 1920, str. 104 i n). Milczeniem pominąć muszę również wywody autora tyczące się struktury naczyń włoskowatych i ich znaczenia dyagnostycznego zwłaszcza w przypadkach zmniejszonego wydzielania gruczołu tarczykowego, gdyż są to rzeczy zbyt specyalne, ażeby w krótkim referacie mogły znaleść miejsce.

W odczycie zatytułowanym „Das Purkinjesche Phaenomen" wykazał W. Kollath, współpracownik Jaenscha, że znane zjawisko Purkiniego, polegające na przesunięciu jasności w widmie w kierunku barw krótkofalistych i zachodzące wówczas, kiedy intenzywność swiatła zmniejszamy, przystosowując równocześnie oko do ciemności, odnaleść można także w wyobrażeniach eidetycznych, i to prawie wyłącznie w wyobrażeniach eidetycznych, wykazujących w stosunku do wyobrażonego przedmiotu zabarwienie uzupełniające.

W szerokim zakresie omawiane były na kongresie dziedziny psychologii wrażeń i spostrzeżeń. Okazuje się, że te najstarsze dziedziny psychologii bynajmniej nie są jeszcze w sposób wyczerpujący opracowane i że hasło powrotu do podstawowych eksperymentów, które przed laty dziesięciu rzucił E. R. Jaensch (w dziele Ueber die Wahrnehmung des Raumes. Lipsk 1911. str. 2) odnośnie do psychologii spostrzeżeń przestrzeni, zastosować można do wszelkich dziedzin psychologii wrażeń i spostrzeżeń. W coraz wybitniejszej mierze wychodzi przytem na jaw, że nasze spostrzeżenia, a nawet wrażenia, nietylko są zdeterminowane przez zewnętrzne podniety i odpowiadające im obwodowe przebiegi fizyologiczne, ale że zależą one w wysokim stopniu od tak zw. czynników centralnych, od ujęcia w pewne postacie, od specyalnych nastawień uwagi i t. p. Ten punkt widzenia silnie zarysował się w odczytach A. Gelba p. t. „Grundfragen der Wahrnehmungspsychologie auf Grund von Versuchen" i W. Fuchsa p. t. „Ueber Farbenaenderungen unter dem Einfluss von Gestaltauffasungen", w których traktowano o wpływie, jakie ujęcie treści pola widzenia w pewne postacie wywiera na bystrość wzrokową w obwodowem widzeniu, na progi podniet, na wygląd barw (nawet w kontraście współczesnym i następczym) i t. p. Za wpływem owych centralnych czynników, sięgających w elementarne przebiegi psychiczne, przemawiają badania K. Goldsteina, opisane w odczycie „Ueber den Einfluss von Sprachstoerungen auf das Verhalten gegenueber Farben", z których wynika, że osoby cierpiące na

amnestyczną, afazyę, które utraciły zdolność wymieniania barw, zawodzą także przy rozróżnianiu i dobieraniu barw. Tutaj wspomnieć można także o odczycie S. Alrutza z Upsali, który starał się udowodnić, że w hypnozie widzialne są promienie w normalnym stanie niewidzialne, i o odczycie A. Guttmanna, który anomalne systemy wzrokowe wyjaśnia przez kombinacyę zaburzeń, zachodzących w obwodowych i centralnych partyach aparatu wzrokowego (zob. Zeitschrift f. Sinnesphysiologie, tom 51, 1921). Ciekawy przypadek anomalii trichromatycznej, odznaczający się brakiem kontrastu i brakiem barw przejściowych, podał K. Koffka (przypadek wymaga jednakowoż jeszczcze dalszych badań), a G. E. Mueller przedstawił w odczycie „Grundzuege der Theorie der Farbenempfindungen" ostateczną formę swej teoryi barw, w której obok chromatycznych przebiegów w siatkówce przyjmuje trzy sensibilizacyjne przebiegi, zależne od długości fal świetlnych w sposób podobny, jak znane trzy komponenty w teoryi Younga i Helmholtza. Światło zatem wywołuje dopiero za pośrednictwem owych sensibilizacyjnych przebiegów procesy chromatyczne. Teorya ta łączy w sobie zalety teoryi Younga-Helmholtza i Heringa i wyjaśnia wszelkie typy ślepoty na barwy.

O prawie Webera w dziedzinie zmysłu dotyku mówił M. v. Frey, a analizą czułości w zakresie ruchów oka zajął się Th. Erismann. O widzeniu kształtów traktował F. B. Hofmann, wywodząc, że zależy ono od dwóch przebiegów, z których jeden rozgrywa się w niższych centrach i polega na pewnego rodzaju wzajemnem oddziaływaniu pól siatkówki, drugi zaś, niejako tamtemu nadporządkowany, jest procesem centralnym. Podobnie ma się także sprawa przy binokularnem patrzeniu w głąb. Przy odczycie F. Schumanna „Die Dimensionen des Sehraumes" ograniczamy się do podania tytułu, gdyż poruszone w nim kwestye przedstawił Schumann w pracy, noszącej ten sam tytuł co odczyt i ogłoszonej w Zeitschrift f. Psychologie, tom 86, 1921, str. 253 i n.

Do rzędu odczytów zajmujących się widzeniem binokularnem należy wreszcie odczyt A. Bielschowskyego „Uber Stoerungen der Fusion". W normalnym stanie zlewają się (ulegają fuzyi) obrazy jakiegoś przedmiotu, powstające na identycznych miejscach siatkówek w sposób zgoła bezpośredni. W patologicznych przypadkach owa funkcya zlewania się może być w rozmaity sposób zaburzona, n. p. w ten sposób, że skutkiem sensorycznych zmian w aparacie wzrokowym nie dochodzi do zlewania się obrazów, znajdujących się na identycznych miejscach siatkówek, lecz obrazy te starają się omijać siebie. W przypadkach tych można przy pomocy sztucznych środków optycznych najwyżej osiągnąć, by jeden obraz zjawiał się nad albo przed drugim, nie można zaś doprowadzić do fuzyi.

O ile spostrzeżenia przestrzeni były przedmiotem stosunkowo wielkiej ilości odczytów, to spostrzeżenia czasu znalazły właściwie tylko jednego referenta w osobie O. Kutznera, który analizował, o ile ocena czasu zależy od zewnętrznych warunków, mianowicie od długości i wypełnienia interwałów

czasowych, i od wewnętrznych warunków, mianowicie od uwagi; w odczycie O. Klemma „Ueber die Wirksamkeit kleinster Zeitunterschiede auf verschiedenen Sinnesgebieten“ nie tyle bowiem chodziło o spostrzeżenia czasu, jak o przeżycia, które powstają wówczas, kiedy w odstępach czasu mniejszych niż $^1/_{1000}$ sek. działają na skórę podniety dotykowe.

W tej części naszego sprawozdania krótko wspomnieć należy o tem, że W. Wirth referował prace dokonane w Psychofizycznem Seminaryum Uniwersytetu lipskiego, że A. Gruenbaum z Amsterdamu opisywał proste eksperymenty reakcyjne, dzieląc ruchy reakcyjne na naturalne i konwencyonalne, i że R. Bujas z Zagrzebia przedstawił nadzwyczaj ciekawe badania, tyczące się fizykalnych warunków zjawiska psychogalwanicznego. Z badań tych wynika, że wychylenia galwanometru zależą bezpośrednio od zmian termicznych, zachodzących w organiźmie.

Z działu psychologii pamięci, uwagi i myślenia wygłoszono pięć referatów. Th. Gruener-Hegge z Krystianii opisał przypadek niezwykłej pamięci, zasadzającej się na logicznem powiązaniu materyału pamięciowego. G. Stoerring wymienił w odczycie p. t. „Ueber Erinnerungsgewissheit“ jako kryterya, od których zależy przekonanie o trafnie dokonanej reprodukcyi: jasność wyobrażenia, reprodukcyę stanu, w jakim znajdowała się jaźń w chwili ujmowania przedmiotów i reprodukcyę ujmowania przedmiotów. (Nawiasowo jednak tutaj muszę wspomnieć o tem, że o kryteryach subjektywnej pewności w procesie reprodukcyi traktował w sposób systematyczny i wyczerpujący G. E. Mueller w trzecim tomie swego dzieła „Zur Analyse der Gedaechtnistaetigkeit und des Vorstellungsverlaufes“ w rozdziale „Von der Erinnerungsgewissheit“, str. 224—376). W drugim odczycie „Ueber totale und diskrete Aufmerksamkeit“ rozważa Stoerring stosunek tych dwóch przez Meumanna rozróżnionych form uwagi do typów wyobrażeniowych.

Zapewne nie bez wpływu na rozwój psychologii pozostaną badania N. Acha, podane w referacie „Zur Psychologie der Begriffsbildung“. Ach wychodzi z tego słusznego założenia, że tworzenie się pojęć można badać tylko w takich warunkach, które sztucznie zniewalają osobę badaną do tworzenia pojęć. Ach podaje kilka takich metod, przy użyciu których dochodzi się do formowania pojęć, n. p. metodę szukania (Such-Metode), która polega na tem, że bezsensowne znaki (Gazun, Ras, taro, fal), przyczepione do większej ilości przedmiotów, posiadających grupami niektóre wspólne znamiona, eksponuje się pewną ilość razy, następnie z przedmiotów tych zdejmuje się owe bezsensowne znaki i stawia się osobie badanej zadanie wyszukania tych przedmiotów, do których przyczepione były karteczki ze znakiem Gazun. Osoba badana może tylko wówczas wykonać to zadanie, jeżeli zauważyła pewne momenty wspólne wszystkim przedmiotom, jakie były oznaczone znakiem Gazun, czyli jeżeli utworzyła pojęcie przedmiotów Gazun. W dziedzinę psychologii myślenia wchodzi również odczyt W. Benary'ego, opisujący osobę, dotkniętą ślepotą duchową,

i przebiegi psychiczne, jakie na tem tle chorobowem rozgrywają się przy rozumowaniu przez analogię.

W dziedzinę psychologii uczuć wkraczał tylko jeden odczyt K. Lewina p. t. „Eine experimentelle Methode zur Erzeugung von Affekten". Lewin wywołuje wzruszenia w ten sposób, że jakąś obojętną czynność, n. p. czytanie wstecz bezsensownych zgłosek, przyspiesza do tego stopnia, że zaczynają się mnożyć błędy, co w osobie badanej budzi uczucia nieprzyjemne, a nawet wybuchy złości, które jednakowoż łatwo przy dalszem przyspieszeniu czynności mogą się przerzucić w uczucia wesołości i śmieszności.

Zagadnienia językowe z punktu widzenia psychologii genetycznej poruszał F. Krueger w odczycie „Ueber sprachliche Dissimilation und Assimilation", omawiając wzajemne oddziaływania kompleksów językowych i t. zw. uchylenia mowy, oraz próby wyjaśniania tych zjawisk w językoznawstwie. Definiowaniem niektórych pojęć, których znaczenie nie jest dotychczas ściśle ustalone, zajął się W. Baade w odczycie „Ueber die Begriffe Arbeit, Behaviour, Funktion, Handlung, Leistung", a R. Pauli starał się wykryć wpływ płci, wieku i uzdolnienia matematycznego na czynność ciągłego dodawania.

Z wielkiem zainteresowaniem śledzono na kongresie wywody dwóch mowców, którzy zdawali sprawę ze swych badań psychologicznych nad kalekami wojennymi. D. Katz mówił o psychologii amputowanych, o współpracy psychologa z lekarzem i technikiem przy konstruowaniu protez, któreby mogły spełniać motoryczne a nawet sensoryczne czynności amputowanej ręki lub nogi, i o t. zw. iluzyach amputowanych. W. Poppelreuter przedstawił wyniki swych badań nad żołnierzami, u których na skutek postrzałów w głowę powstały ciężkie zaburzenia psychiczne. Zarazem wyświetlał on w filmie urządzenia swego Instytutu psychologii klinicznej, który w sposób dotychczas nieznany, a pod każdym względem godny naśladowania, łączy w sobie stacyę neurologiczną z psychologicznem laboratoryum, szkołą ćwiczeń, poradnią zawodową i warsztatami pracy.

W szerszym zakresie niż na poprzednich kongresach zajmowano się na ostatnim kongresie psychologią zwierząt. R. Sommer, który uzasadniał postulat porównawczej psychologii i psychopatologii zwierząt i człowieka, komunikował swoje psychologiczne spostrzeżenia nad koniem, zajmując się bliżej niezwykłą pamięcią lokalną koni. Sommer zwrócił także na to uwagę, że przy reprodukcyach rozmaitych mądrych zwierząt, n. p. koni Elberfeldzkich, trzeba mieć także, a może nawet przedewszystkiem, na oku eksperymentatorów, którzy, niejednokrotnie nieświadomie, są sprawcami owych „cudownych" reprodukcyj. Taka uwaga jest tem bardziej na czasie, że w ostatnich latach mnożą się wypadki szarlatanizmu z „mądremi" zwierzętami, które nawet w literaturze znajdują wierzących zwolenników. Najjaskrawszym może przypadkiem, to pies Rolf z Mannheimu, który napisał swoją biografię, umiał robić wiersze i prowadził obszerną korespondencyę z ludźmi i z psami. Przewyższyła go chyba

tylko jego córka Lola, ucząca się materyału naukowego, do którego wyuczenia się dzieci szkolne potrzebują kilku lat, w ciągu kilkunastu godzin, mówiąca o krzywoprzysięstwie, rehabilitacyi swej czci i tym podobnych rzeczach. Wobec takich w literaturę wnikających pseudonaukowych prądów nabierają wielkiej wagi badania O. Pfungsta nad psychologią psów, które określają zdolności i wpływ tresury na te zwierzęta. Wywody swoje illustrował Pfungst licznemi przeźroczami, przedstawiającemi działalność i efekt tresury psów wojennych. W. Koehler wyświetlał przeźrocza i filmy z życia antropoidów na Teneryfie (opis odnośnych spostrzeżeń psychologicznych i eksperymentów zawiera praca Koehlera p. t. Intelligenzpruefungen an Anthropoiden, wydrukowana w Rozprawach berlińskiej Akademii Umiejętności, klasa fiz.-mat. Nr. I. z roku 1917), a G. Révész zdawał sprawę ze swoich badań nad psychologią kur, z których wynika n. p., że zjawiska kontrastu optycznego zachodzą także w aparacie wzrokowym kur i że posiadają one zdolność odróżniania mniejszych grup ziaren od większych (tak n. p. odróżniają one 4 ziarna od 5 ziaren, 5 od 6, 6 od 8 ziaren). W odczycie „Einige Probleme der vergleichenden Farbenlehre“ wykazuje C. v. Hess, że zwierzęta bezkręgowe dotknięte są zupełną ślepotą na barwy i broni swej tezy przeciwko twierdzeniu Frischa, że zwierzęta bezkręgowe są tylko ślepe na barwy czerwone i zielone.

Przechodzimy teraz do grupy odczytów, zajmujących się problematami psychologii stosowanej, zwłaszcza psychotechniki, która metody i wyniki badań psychologicznych zastosowuje do potrzeb technicznych życia gospodarczego. Współczesna psychotechníka, której ojcem duchowym jest pod niejednym względem Frederic Winslow Taylor, odbiegła w znacznej mierze od pierwotnych form t. zw. tayloryzmu, stojącego na usługach kapitalistycznych tendencyj wielkiego przemysłu. Dzisiejszym psychotechnikom chodzi głównie o dwie rzeczy, o to mianowicie po pierwsze, ażeby do poszczególnych zawodów dostali się tylko tacy adepci, którzy posiadają stosowne do tego zdolności, po drugie o to, ażeby wykonywanie pracy, a nawet konstrukcya narzędzi i maszyn, były z punktów widzenia psychotechnicznych racyonalizowane. Przez realizowanie tego rodzaju tendencyj odnosi wprawdzie korzyści przedsiębiorca, ale równie wielkie korzyści odnosi robotnik. Na to możnaby przytoczyć liczne przykłady, ale na tem miejscu niech jeden wystarczy za wiele innych. W jednej z amerykańskich fabryk kulek stalowych było 120 kobiet zajętych sortowaniem kulek stalowych. Przy pomocy psychologicznych pomiarów, przedewszystkiem pomiarów wrażliwości dotykowej i czasów reakcyi, udało się Thompsonowi wybrać z tych 120 kobiet 35 najlepszych, które po odpowiedniem psychotechnicznem ulepszeniu sposobu pracowania wykonywały tę samą pracę, którą poprzednio wykonywało 120 kobiet, lepiej a nawet w czasie krótszym. Skutkiem tego zarząd fabryki podniósł im płacę o 80% i skrócił dzień roboczy o dwie godziny.

W czasie wojny psychologia w Niemczech bardzo się rozwinęła i stąd

też pochodzi, że na kongresie aż 10 odczytów było poświęconych zagadnieniom psychologii stosowanej. O zachowaniu ścisłego jej związku z psychologią ogólną mówił O. Lipmann w odczycie „Allgemeine und kritische Bemerkungen zur Begabungs- und Eignungsforschung“, przestrzegając przed jednostronnościami i zbytniem poleganiu na ilościowych pomiarach. O bardzo licznych zastosowaniach psychologii w technicznych gałęziach służby wojskowej (lotnicy, szoferzy, telefoniści, telegrafiści i t. d.) mówił J. Rieffert, referując także dotyczące badania francuskie, angielskie, amerykańskie, włoskie i skandynawskie. W zakres zagadnień psychotechniki wojskowej wchodził także odczyt H. Ruppa „Aus der Psychotechnik der Schallmessung“. Obraz rezultatów, jakie psychologia stosowana osiągnęła w przemyśle, nakreślił W. Moede w odczycie „Ergebnisse der industriellen Psychotechnik“, a niejako szczegółowemi uzupełnieniami całość ogarniającego odczytu Moedego były referaty, jakie wygłosili C. Piorkowski (Einfuehrung der Psychotechnik in die Gluehlampenindustrie), G. Kaffka (Zur Psychologie des Bremsens bei der elektrischen Strassenbahn nebst einer Beschreibung neuer Apparate zur Eignungsprüfung der Strassenbahn- und Lokomotivfuehrer), F. Gise (Zur Psychologie der Arbeitshand) i R. W. Schulte (Neue Konstruktionen von Apparaten zur praktischen Psychologie mit Vorfuehrungen).

Pierwotna forma tayloryzmu, któremu obce były ścisle psychologiczne rozważania, doznała z biegiem czasu takich przekształceń, że dzisiejsza forma „scientific menagement“ uwzględnia w szerokim zakresie psychologiczne metody badań. Ale obok tego prądu, który nie wychodzi poza obręb organizacyi pracy, powstał i rozwinął się pod wpływem Parsona w Bostonie kierunek psychologii stosowanej, zmierzający do tego, ażeby każdą jednostkę skierować do zawodu odpowiadającego jej zdolnościom, a conajmniej uchronić ją od wyboru nieodpowiedniego zawodu. Utworzyły się w Bostonie i w innych większych miastach amerykańskich t. zw. „Vocational guidance bureaus“, które są naukowemi poradniami dla osób pragnących obrać jakiś zawód. Kwestya ta żywo interesuje także psychologów niemieckich, a na kongresie zajął się nią G. A. Roemer w odczycie „Ueber die Anwendung des psychodiagnostischen Verfahrens nach Rorschach auf Fragen der Berufsberatung“ i H. Henning w referacie „Experimentelle Eignungspruefungen geistiger Berufe“. Henning starał się dociec, jaką strukturę psychiczną posiadają wybitni architekci, redaktorzy, literaci, przyrodnicy, lekarze, kierownicy wielkich przedsiębiorstw i t. d., w tym celu, ażeby poznać zdolności niezbędne do wykonywania danego zawodu i ażeby wytworzyć system metod, przy pomocy których można studentom doradzić obranie odpowiadającego ich zdolnościom zawodu.

Omawiane na kongresie działy psychologii stosowanej zakorzeniły się w Niemczech bardzo głęboko. Zarówno wielcy przemysłowcy jak też i robotnicy odczuli korzyści płynące ze współpracy inżyniera z psychologiem i dziś niema prawie wielkiej organizacyi przemysłowej, w którejby nie pracował fachowy

psycholog. Przemysł niemiecki dobija się wprost o psychologów, którzy częstokroć porzucają teoretyczną pracę i obejmują bardzo popłatne stanowiska psychologów fabrycznych. Ażeby wyszkolić dostateczną ilość psychologów, przygotowanych do pracy na szerokiej arenie życia gospodarczego, muszą Niemcy myśleć o reformie studyum psychologicznego, i temu tematowi poświęcone były odczyty K. Marbego („Die Psychologie an deutschen Universitäten“) i W. Sterna („Richtlinien für die Methodik und Organisation der psychologischen Praxis“). Marbe domaga się, żeby psychologiczne Instytuty były lepiej niż dotychczas dotowane, żeby wszystkie wyższe szkoły posiadały katedry psychologiczne, żeby psychologia była wszędzie traktowana jako oddzielny przedmiot nauczania i żeby każdy psycholog musiał poddać się egzaminowi, zanim obejmie stanowisko psychologa w jakiejkolwiek dziedzinie życia gospodarczego. Do postulatów wypowiedzianych przez Marbego dodaje Stern nowe, tyczące się skróconego studyum psychologicznego dla nauczycieli i inżynierów oraz dla sił pomocniczych (laborantów) w instytutach psychologicznych. Nie potrzeba szerzej rozwodzić się nad tem, że wypowiedziane przez Marbego i Sterna postulaty są aktualne także u nas i że od spełnienia przynajmniej niektórych z nich zależeć będzie, czy polska psychologia podoła choćby najprostszym i najbardziej piekącym wymaganiom obecnej chwili.

Następny kongres psychologiczny odbędzie się w kwietniu 1923 roku w Lipsku.

JÓZEF BEDNARSKI.

W sprawie „Podręcznika logiki ogólnej“ Wł. Biegańskiego.

W sprawozdaniu z powyżej wymienionego Podręcznika, zamieszczonem w Ruchu filozoficznym V. 9. str. 157—161 wybiegła autorka, Drka Daniela Gromska, daleko poza granice tytułem wytyczone. Nietylko poddała ocenie sam podręcznik, lecz także dzieło p. t. Teorya logiki, ba nawet wypowiedziała swe zapatrywanie co do wartości całej działalności pisarskiej Biegańskiego i uznania, z jakiem się ona spotkała ze strony społeczeństwa.

W odniesieniu do tych dwóch ostatnich punktów zauważę, że ocenę całkowitej działalności Biegańskiego wyprzedzać winna analiza wszystkich dzieł, rozpraw i artykułów filozoficznych autora (a jest ich liczba poważna, z tych 24 ważniejszych wymienia Dr. Tatarkiewicz w przedmowie do B-ego Etyki ogólnej), po drugie przy ocenie zasług należy uwzględnić intencye autora i poziom umysłowy społeczeństwa, dla którego pisał. Gdyby p. Drka G. była uwzględniła szlachetne i uczciwe zamiary, które B emu w pracy przyświecały a z drugiej strony zważyła, że B. przemawiał nie do „narodu filozofów“ (lecz do „narodu analfabetów“), z pewnością byłaby nie poruszała sprawy „oficyalnej oceny“.

Poza ramy sprawozdania tego wykraczają też uwagi krytyczne, dotyczące poglądów, zawartych w „Teoryi logiki“. Sądzę bowiem, że dzieła tego łącznie z „Podręcz-

nikiem“ nie można omawiać. „Teorya logiki“ jest dziełem, należącem do zakresu logiki teoretycznej a „Podręcznik“ wchodzi w skład logiki praktycznej. Podczas gdy logika teoretyczna jest samodzielnym organizmem, opierającym się na własnej podstawie i zdążającym o własnych siłach do swoistego celu a mianowicie do prawdy, drugą porównaćby można do pasorzyta (nie w złem znaczeniu), wegetującego na organiźmie pierwszej, pasorzyta, który wyszukuje takie partye logiki teoretycznej, które nadają się do formalnego kształcenia umysłów ludzi młodych, t. j. uczniów. Otóż, jeżeli wymienione nauki nie posiadają identycznego celu, lecz rzeczywiście dążą ku różnym, a z wymienionych dzieł jedno należy do jednej, a drugie do drugiej nauki, natenczas nie można traktować ich łącznie, nie można oceniać wartości ich z jednego stanowiska i przy pomocy jednej miary.

Z tego założenia wychodząc, sądzę, że miejscem odpowiedniem dla oceny „Teoryi logiki“ jest pracownia uczonego a miarami te, któremi on posługuje się, wyznaczając danemu dziełu miejsce na drodze, prowadzącej do prawdy. Chcąc natomiast zbadać wartość „Podręcznika“, należy opuścić pracownię badacza teoretyka i przenieść się myślą do sali szkolnej, do sali, zapełnionej uczniami, których zdolności sądzenia i rozumowania „Podręcznik“ ten ma za zadanie rozwijać i kształcić.

Jeżeli z kolei zajmiemy to stanowisko i zapytamy, czy B. w „Podręczniku“ zdaje sobie sprawę z celu, do którego dążyć powinien, a dalej, czy należycie wywiązuje się z zadań, ciążących na nim — odpowiedź brzmieć musi twierdząco. Albowiem porównując wyd. I. z IV. widzimy, że cel, który jeszcze niezbyt jasno występował w wyd. I., przytłoczony wielką ilością szczegółów i rozmiarami materyału, obarczającego pamięć, w wyd. IV. wskutek skreślenia metodologii, usunięcia drugorzędnych szczegółów a rozszerzenia nauki o wnioskowaniu bezpośredniem i rozszerzenia i zupełnie nowego opracowania nauki o wnioskowaniu pośredniem zajaśniał pełnem światłem. Ażeby poprzeć swoje twierdzenie, zwrócę jeszcze uwagę na sposób wykładu o wnioskowaniu pośredniem, które w P. stanowi partyę centralną. Autor po kilku uwagach historycznych zaznajamia z figurami syllogistycznemi. Tryby figury pierwszej wyprowadza przedewszystkiem przy pomocy „diagramów“. Przy wyprowadzaniu trybów figury drugiej i trzeciej używa już sposobu trudniejszego a mianowicie otrzymuje je przez zamianę na tryby figury pierwszej. Trybów figury czwartej autor sam nie wyprowadza, lecz poleca wyprowadzenie ich uczniowi w zadaniu XX. Teraz dopiero (a nie na czele) podaje B. prawidła sylogizmu, gdyż można je było sformułować (i uczniowie powinni ten proces powtórzyć) po ustaleniu trybów. Znanego wkońcu wiersza pamięciowego — zupełnie słusznie — w wydaniu IV. nie zamieścił. Ten sposób — o toku indukcyjnym, przy użyciu metody heurystycznej — zaznajamiania uczniów z syllogizmem, który żadnej szkody wyrządzić nie może, lecz musi przysporzyć korzyść — dowodzi, że i autor zdaje sobie sprawę z celu, do którego w P. zdążać winien, i że z zadanta wywiązuje się bez zarzutu. Z tych powodów uważam naukę o wnioskowaniu pośredniem za pierwszy punkt w wykazie zalet „Podręcznika“.

Drugi stanowi forma. „Podręcznik“ nie jest zbiorem definicyj rozdzielonych między części, rozdziały, paragrafy, ustępy, urozmaiconym często wycieczkami w różne dziedziny filozofii, lecz zawarty w nim materyał ściśle ograniczony jest do logiki ogólnej i podany w formie wykładów, do których dołączone są zadania. Tę formę „Podręcznika“ musimy również do jego zalet zaliczyć a to z tego powodu, że dzięki niej nie zwraca się do pamięci czytelnika i jej nie absorbuje, co czynią podręczniki pierwszego rodzaju, pamięci, której rozwój i kształcenie nie leży w obrębie zadań logiki praktycznej, lecz apeluje do zdolności sądzenia i rozumowania. Nie obarczając pamięci definicyami, wymagając natomiast niemałego wysiłku i pracy myślowej przy rozwiązywaniu zadań i przy wyprowadzaniu trybów syllogistycznych, przyczynia się do rozbudzenia i rozwinięcia zdolności rozumowania.

Należy wkońcu podkreślić jeszcze jedną dobrą stronę P. a mianowicie: autor liczy się z poziomem umysłowym czytelnika i z czasem, przeznaczonym na naukę w szkole średniej. Z każdego wykładu widać słuchacza, do którego autor przemawia. Jest nim uczeń, przyzwyczajony do pamięciowego przyswajania sobie materjału, o nierozwiniętych jeszcze zdolnościach rozumowania, uczeń, który pozostaje jeszcze pod wszechwładnem panowaniem doświadczenia zewnętrznego, który wskutek tego z niedowierzaniem przysłuchuje się wywodom o zjawiskach psychicznych a poglądy o apsychicznej naturze przedmiotów logiki tylko na wiarę przyjmuje. W tem świetle oglądany „psychologiczny apsychologizm“ autora przedstawia się w mniej rażących barwach, niż autorce sprawozdania. (Sądzę, że kwestya stosunku logiki do psychologii z korzyścią dla uczniów może być roztrząsaną nie na samym wstępie nauki logiki, lecz po ukończeniu nauki psychologii). Mała też ilość godzin i rok szkolny wycisnęły swe piętno na „Podręczniku“. Autor z logiki teoretycznej uznał za partyę stosowną do kształcenia formalnego naukę o wnioskowaniu pośredniem, którą musiał poprzedzić wykładem wnioskowania bezpośredniego. Ona stanowi część centralną, punkt kulminacyjny P. i ją opracował szczegółowo bez zarzutu. Pobieżnie traktowane są wykłady wstępne, uwidaczniające powolne stopniowe wzmaganie się zainteresowania u uczniów, i końcowe, w których występuje obniżenie poziomu, spowodowane i wyczerpaniem całoroczną nauką i zbliżającym się końcem roku szkolnego.

Powyższe uwagi streszczam następująco: Autorka sprawozdania wskutek zajęcia nieodpowiedniego stanowiska przy ocenie „Podręcznika“ znalazła same tylko wady. Nie dostrzegła zaś zalet, które okazują się, gdy patrzymy nań jako dzieło z zakresu logiki praktycznej. Celem dzieł tego zakresu jest formalne kształcenie a czynią mu zadość tak zawarta w „Podręczniku“ nauka o syllogiźmie, jak forma wykładu z załączonemi zadaniami. Dalsze zalety „Podręcznika“ stają się widoczne, gdy uwzględnimy czytelnika, do którego się zwraca, i czas, przeznaczony na przerobienie.

Zalety te stanowczo wymagają łagodniejszej oceny wad, których „Podręcznik“ nie jest pozbawiony a od których jako podręcznik logiki powinien być wolny. Przy obecnem jednak bardzo pospiesznem traktowaniu nauki logiki, jakie w jednej godzinie tygodniowo jest możliwe, wady „Podr.“ są prawie niedostrzegalne a zalety wyraźnie uwypuklają się. Toteż z korzyścią dla uczniów może być używany przy nauce szkolnej, prowadzonej przez fachowca, któryby usterki usuwał a z zalet użytek robił. Niefachowiec, uczący logiki, n. p. zwolennik psychologizmu a nieprzyjaciel syllogizmu, nie znajdzie w nim niczego ani dla siebie, ani dla uczniów. Dla autorów wkońcu przyszłych podręczników szkolnych dodatnie strony „Podręcznika“ Biegańskiego powinny pozostać wzorem godnym naśladowania.

DRKA DANIELA GROMSKA.

Kilka uwag o pracach logicznych Wł. Biegańskiego.

(Odpowiedź na powyższy artykuł).

Odpowiadając na powyższe wywody p. Bednarskiego, najobszerniej zająć się muszę zarzutem, że wybiegłam w ocenie swej daleko poza granice, podyktowane tytułem recenzyi, ponieważ wypowiedziałam swe zapatrywanie nietylko o „Podręczniku“, lecz o całej działalności filozoficznej Biegańskiego, ocenę zaś tej działalności winna wyprzedzić analiza wszystkich dzieł filozoficznych Biegańskiego.

Że szczupłe ramy recenzyi „Podręcznika“ nie pozwoliłyby mi na dokonanie takiej analizy — to rzecz jasna. Jeżeli mimo to wyraziłam swe zdanie o innych książkach Biegańskiego — a miałam na myśli oczywiście tylko książki z tej samej dziedziny — uczyniłam to dlatego, że sąd mój o „Podręczniku“ wypadł tak odmiennie od wspomnianej w recenzyi oficyalnej oceny twórczości filozoficznej Biegańskiego; mogło się bowiem wydać dziwnem i nieprawdopodobnem, by jedna książka pewnego autora grzeszyła w jaskrawem przeciwstawieniu do innych jego dzieł tyloma brakami. Dla usunięcia tego rodzaju wątpliwości zaznaczyłam, że „Podręcznik“ nie jest pod tym względem odosobniony, a choć twierdzenia tego w recenzyi nie uzasadniłam, wypowiedziałam je nie bez owej „poprzedniej analizy“ odnośnych dzieł Biegańskiego, która na uzasadnienie takie pozwala. Obecnie, odpowiadając p. Bednarskiemu, muszę przytoczyć niektóre wyniki tej analizy, która jest pracą może mniej uciążliwą, niżby się wydawało. Wprawdzie bowiem Prof. Tatarkiewicz wymienił w Wstępie do „Etyki ogólnej“ Biegańskiego dwadzieścia pięć tytułów dzieł filozoficznych jej autora; są to jednak dzieła nietylko z dziedziny logiki i psychologii myślenia, które nas tu obchodzą, lecz nadto z dziedziny teoryi poznania, etyki, filozofii przyrody i medycyny, historyi filozofii; co się zaś tyczy dzieł z zakresu logiki i psychologii myślenia, zauważyć należy, że każde większe z nich wyprzedzone było szeregiem szkiców, które weszły później w formie po części zupełnie niezmienionej w skład owego dzieła. Takiemi szkicami, przygotowującemi częściowo „Zasady Logiki ogólnej“ i I. wydanie „Podręcznika“, były rozprawy: „Myślenie logiczne a kojarzenie wyobrażeń“, „Geneza pojęć“, „Istota sądu“; analogiczny stosunek zachodzi między „Traktatem o poznaniu i prawdzie“, (który również objąć mi wypadło analizą, ponieważ w znacznej mierze porusza zagadnienia z dziedziny logiki i psychologii myślenia) a rozprawką „O współczesnej filozofii przyrody“; między „Wnioskowaniem z analogii“ a rozprawką „Analogia i jej znaczenie“; między „Teoryą Logiki“ i dalszemi wydaniami „Podręcznika“ a obiema wymienionemi wyżej rozprawami o analogii („Wnioskowanie z analogii“, „Analogia i jej znaczenie“) oraz rozprawkami „O wnioskowaniu indukcyjnem“ i „Czem jest logika?“. Wobec takiego sposobu, w jaki Biegański tworzył, te cztery dzieła: „Zasady Logiki ogólnej“, „Podręcznik“, „Teorya Logiki“ i „Traktat o poznaniu i prawdzie“ zawierają kwintesencyę jego dorobku myślowego w odnośnych dziedzinach i sądzę, że, wykazując przytoczone w mej recenzyi cechy charakterystyczne „Podręcznika“ (I. Niejasność pojęć, II. Sprzeczności i niekonsekwencye, III. Braki w uzasadnianiu twierdzeń) także w pozostałych trzech dziełach, oczyszczę się z zarzutu przedwczesnej generalizacyi. Ponieważ muszę ze względu na ograniczone miejsce bardzo się streszczać, więc podam tylko kilka znamiennych przykładów.

Ad I. (Niejasność pojęć).

A) Zasady Logiki znają cztery różne, plączące się z sobą ustawicznie pojęcia sądzenia (sądu), mianowicie: 1. Sądzenie jako czynność złożoną z trzech następujących po sobie czynności: analizy, porównywania i syntezy czyli stwierdzania tożsamości lub różnicy (str. 135; 136/7; 151; 156; 158). — 2. Sądzenie jako czynność identyczną z trzecią z wymienionych pod 1. trzech czynności t. j. z syntezą (n. p. str. 43:...... „stwierdza ich tożsamość czyli innemi słowy sądzi“; por. 25; 136; 181*)). — 3. Sądzenie jako czynność złożoną z wymienionych pod 1. trzech czyn-

*) „Syntezą“ jest dla autora „Zasad Logiki“ nietylko zarówno czynność stwierdzania tożsamości lub różnicy jak jej wytwór, lecz jest nią zarazem sam ów stwierdzany stosunek, a więc przedmiot wspomnianej czynności stwierdzania lub jej wytworu (str. 149; 151; 158). — O tej wieloznaczności niektórych wyrazów, mogących oznaczać czynności, wytwory i ich przedmiot, pisze Prof. Dr. K. Twardowski w rozprawie „O czynnościach i wytworach“, Kraków, 1911. § 20.

ności, do których dołącza się (pomiędzy analizą a porównywaniem) czwarta: kojarzenie (str. 149; 165, 166). — 4. Sądzenie jako czynność złożoną, w skład której wchodzi jako czynnik niezbędny przekonanie (str. 152; 154; 156; 159; 173).

B) Podobną, choć nie tę samą, niejasność pojęcia sądzenia znajdujemy w Teoryi Logiki. Sądzenie jest w niej bowiem I. czynnością o „wielkiej komplikacyi" (232). Składają się na nią: a) 1. wyobrażenie podmiotu; 2. analiza; 3. kojarzenie; 4. porównanie czyli refleksya i 5. jej wynik t. j. przyznanie lub odrzucenie stosunku zgodności, który ma być „wyrażony" w sądzie (225). — b) Składniki 1.—5. (jak pod a)) z tą tylko różnicą, że wymienione pod 4. i 5. składniki ściągnięte są obecnie w jeden składnik, a ponadto 6. „synteza skojarzonych przedstawień w pewną całość na zasadzie stwierdzonej zgodności" (231). O tej to „syntezie", (która w poprzednich dziełach B. była identyczna z „wynikiem refleksyi" t. j. z przyznaniem lub odrzuceniem zgodności) słyszymy jużto, że „nie jest wcale cechą istotną, zasadniczą sądu, lecz raczej pochodną" (209 cf. 211), jużto, że jest „właściwą treścią sądu" (213). — c) Dalszym niewymienionym w przytoczonych powyżej analizach składnikiem sądzenia jest „stan świadomości, który wyraża się w przyznaniu treści sądu lub sprzeciwianiu się jej" (213) a którym jest „decyzya ważności sądu" (234) — czyli przekonanie. (Miesza się tutaj przekonanie z prawdziwością sądu — podobnie jak w „Traktacie", zob. niżej —, gdy się dowiadujemy, że tę właśnie cechę sądu miał na myśli Platon, głosząc, iż prawdziwość lub błędność jest istotną cechą każdego sądu, oraz Arystoteles, twierdząc, że „nie każde zdanie jest sądem, lecz tylko takie, które może być prawdziwe lub błędne"; podobnie w przedstawieniu poglądów Marbego (215)). — II. Jako akt prosty pojmuje sądzenie „Teorya Logiki" na str. 211, gdzie czytamy: „sąd . . .z psychologicznego punktu widzenia określić możemy jako stwierdzenie zgodności lub braku zgodności pomiędzy orzeczeniem i podmiotem lub elementami podmiotu", gdzie tedy sądzenie sprowadzone jest do 5-go z wymienionych pod I. a) składników. Na tem stanowisku słusznie powiedzieć może B. (26/7), że twierdzenie i przeczenie są „właściwie składowemi pierwiastkami aktu sądzenia", że „to, co je poprzedza, nie jest sądem, lecz funkcyą przygotowawczą".

C) Traktat zna cztery różne pojęcia przekonania, a mianowicie: 1. Uczucie zgodności pomiędzy podmiotem a orzeczeniem sądu (200). — 2. Uczucie zgodności treści sądu (czyli syntezy podmiotu z orzeczeniem, por. str. 136; 134) z poprzedzającem poznaniem (140). — 3. Sąd stwierdzający uczucie zgodności (treści) sądu z poprzedzającem poznaniem (tamże). — 4. Sąd stwierdzający uczucie zgodności pomiędzy podmiotem a orzeczeniem (155; 140). — Podobnie też ma się rzecz z pojęciem prawdziwości. Prawdziwość bowiem jest dla autora „Traktatu" kolejno: 1. zgodnością treści sądu z treścią poprzedzających nabytków naszego poznania (138, 139, 140 itd.) czyli z zasadami (162; 166; 174; 177; 211; 227); 2. zgodnością treści sądu z tem, co jest zawarte w treści podmiotu i orzeczenia (199); 3. pewnym stanem świadomości, a mianowicie uczuciem (135; 137; 138; 162). W tem znaczeniu prawdziwość jest identyczna z przekonaniem a wobec dwóch wymienionych wyżej „uczuciowych" znaczeń przekonania otrzymujemy cztery znaczenia prawdziwości. Nie przyczynia się też do ułatwienia czytelnikowi oryentacyi fakt, że prawdziwość bywa niekiedy dla autora „Traktatu" synonimem prawdy (tak n. p. 129; 132; 134; 142; 167), gdy tymczasem kiedyindziej odróżnia ten sam „Traktat" w sposób zupełnie jasny prawdę od prawdziwości (147; 148; 149; 150; 151; 194; 199; 200; 201), przyczem owa „prawda" jako sąd stwierdzający prawdziwość lub błędność innego sądu (ll. cc.) jest bądź „wyrazem poznawczym przekonania" (147) czyli uczucia zgodności lub wiary, bądź wynikiem przeciwstawionego temu omylnemu uczuciu sprawdzania t. j. porównywania „treści" sądu z „zasadami" (200).

Ad II. (Sprzeczności i niekonsekwencye).

A) Wyłożona w Zasadach Logiki teorya stosunków sądów w kwadracie logicznym prowadzi do jawnej sprzeczności. Albowiem: Sądy powszechne i szczegółowe, zarówno twierdzące jak i przeczące, są dla autora „Zasad Logiki" sądami złożonemi (206; 213), które „wyrażają": 1. stwierdzenie stosunku między podmiotem i orzeczeniem (206) czyli pewną treść (213; 214) i 2. pewien stopień uogólnienia (213; 214). Uwzględniając oba te momenty, interpretuje B. sądy AEIO w sposób następujący: A = zawsze S jest P; I = niezawsze S jest P; E = nigdy S nie jest P; O = niezawsze S nie jest P. Omawiając wzajemne ustosunkowanie tych sądów, stwierdza B. m. i. (215): 1. Z prawdziwością A (E) łączy się fałszywość E (A), z prawdziwością I (O) nie łączy się ani prawdziwość ani fałszywość O (I). 2. Z prawdziwością A (E) łączy się fałszywość O (I) i naodwrót z prawdziwością O (I) łączy się fałszywość A (E). 3. Z fałszywością O (I) łączy się prawdziwość E (A), a z fałszywością A (E) — prawdziwość I (O). Oznaczając prawdziwość przez +, fałszywość przez —, „łączenie się" czyli implikacyę przez <, brak implikacyi przez $\not<$, otrzymujemy następujące symboliczne ujęcie twierdzeń Biegańskiego:

1. α) $+A(E) < -E(A)$
   β) $+I(O) \not< \pm O(I)$
2. α) $+A(E) < -O(I)$
   β) $+O(I) < -A(E)$
3. α) $-O(I) < +E(A)$
   β) $-A(E) < +I(O)$.

Z zestawiania sądów 2. α) i 3. α) oraz 2. β) i 3. β) otrzymujemy wobec przechodniości stosunku implikacyi:

4. α) $+A(E) < -O < +E$
   β) $+O(I) < -A(E) < +I(O)$,

które to dwa twierdzenia są sprzeczne z twierdzeniami pod 1. α) i 1. β).

B) Teorya Logiki zajmuje w kwestyi sądów modalnych trzy różne stanowiska, nie troszcząc się o niemożność ich pogodzenia. Uważa tedy B. za podstawę rozróżnienia sądów problematycznych, asertorycznych i apodyktycznych: 1. subjektywne przeświadczenie o ważności sądów (299), stopień „pewności", która, będąc stanem uczuciowym, wykazuje „stopniowanie w natężeniu" (tamże): najsłabsza jest przy sądach problematycznych, najsilniejsza przy apodyktycznych. — 2. Na str. 295 sądy modalne pojęte są jako sądy złożone, jako sądy o sądach, ujęte w skróconą formę zdania złożonego. Każdy sąd posiada jakąś modalność, ale uczucia pewności lub wątpliwości, towarzyszące sądom, są przez nas zwykle tylko odczuwane, a nie są ujmowane w wyrazy mowy. Kiedy jednak chcemy „wyraźnie zaznaczyć" modalność sądu, wtedy wydajemy sąd o pierwszym sądzie, o jego modalności, sąd typu „jest możliwe, że S jest P"; sądy te wyrażamy często krócej, zastępując zdanie główne przez przysłówek, który tedy ma znaczenie skróconego sądu. — 3. Na str. 297 podstawą powyższego rozróżnienia jest „uzasadnienie": „jeżeli uzasadnienie jest niedostateczne, niezupełne, to mamy do czynienia z sądami problematycznemi; jeżeli jest dostateczne, to sąd nazywamy asertorycznym; nakoniec sąd podwójnie uzasadniony..... nazywamy apodyktycznym, „koniecznym".

C) Na str. 194 Traktatu czytamy, że niema takich sądów, którymby „już przy ich powstawaniu" towarzyszył „charakter błędności", jej świadomość (195). Każdy sąd występuje „pierwotnie" jako prawdziwy (tamże). W sprzeczności z tem twierdzeniem pozostaje niejednokrotnie w „Traktacie" powracający pogląd, że sądom prawdziwym towarzyszy przyznanie, sądom fałszywym — sprzeciwianie się (140; 147).

Pogląd ten jest też sprzeczny z doświadczeniem wewnętrznem, które nam powiada, że, będąc przekonanym o fałszywości jakiegoś sądu, nie można go wydać, że więc nietylko nie każdemu sądowi fałszywemu towarzyszy świadomość jego fałszywości, lecz żadnemu towarzyszyć nie może. Jest tedy twierdzenie Biegańskiego, że każdemu sądowi fałszywemu towarzyszy świadomość jego fałszywości, nietylko sprzeczne z jego innemi zapatrywaniami w tej mierze, lecz jest nadto przykładem twierdzenia fałszywego, podanego bez próby uzasadnienia, należy tedy zarazem

Ad III. (Braki w uzasadnieniu twierdzeń).

Przykłady takie i poza A) Traktatem nietrudno znaleść. Tak tedy

B) na str. 184 i nn. Zasad Logiki stara się B. nagiąć powiedzenia warunkowe (do których zalicza też sądy, wyrażające następstwo w przestrzeni lub w czasie) do przyjętej w dziele tem teoryi sądu, wedle której w każdym sądzie zachodzi między podmiotem a orzeczeniem stosunek zgodności. W tym celu przyjmuje, że podmiotem sądu warunkowego jest „sąd" warunkujący, orzeczeniem — sąd uwarunkowany, więc n. p. „Jeżeli zażyjesz lekarstwo (podmiot), będziesz zdrów" (orzeczenie). Zgodność pomiędzy podmiotem a orzeczeniem widzi tu B. w „wzajemnem (sic!) następstwie", tak jak gdyby istotnie zażycie lekarstwa następywało po wyzdrowieniu! Że stosunek ten nie jest wzajemny, o tem wie B., skoro w następnem zdaniu sam mówi, że wyzdrowienie jest poprzedzone zażyciem lekarstwa, wobec tego jednak odpada wzajemność następstwa, a skutkiem tego niewiadomo, na czem polega stosunek zgodności podmiotu i orzeczenia w sądzie warunkowym.

C) Zwalczając psychologizm, argumentuje Teorya Logiki (10) m. i. w sposób następujący: Psychologizm odbiera logice jej charakter nauki „normatywnej t. j. traktującej o wartości naszego poznania" *); psychologia bowiem zajmuje się związkiem przyczynowym zdarzeń psychicznych, nie oceniając ich wartości, logice zaś idzie właśnie o wartość tych zdarzeń, specyalnie zaś „zjawisk poznawczych". Uzasadnienia tego twierdzenia autor nie podaje, a czytelnik słusznie zauważyć może, iż to, co B. nazwał tu normatywnym charakterem logiki (fakt, iż zajmują ją prawdziwość i mylność jako wartości sądów), nie pozostaje bynajmniej w sprzeczności z psychologizmem. Niejednokrotnie bowiem sprowadzają psychologiści różność logiki i psychologii myślenia do różnego sposobu traktowania zjawisk myślenia: logika ma je badać ze względu na ich stosunek do „prawdy" t. j. na ich cechy prawdziwości lub fałszywości, psychologia — niezależnie od tego stosunku. Że się te dwa stanowiska istotnie pogodzić dają, łatwo się przekonać, zaglądnąwszy do psychologistycznych ponad wszelką wątpliwość ....„Zasad Logiki" Biegańskiego, gdzie czytamy (2): „....logika rozpatruje tylko taki ogólny związek między zjawiskami umysłowemi, który doprowadza do określonego celu, mianowicie — do prawdy. Pośród rozmaitych związków myśli logika wybiera te tylko połączenia, które prowadzą do wyników prawdziwych ......".

Przyczyny tych niedomagań są tu — jak i w „Podręczniku" — te same: brak starania o ustalenie terminologii i bezkrytyczne korzystanie z cudzych poglądów. Jaka jest terminologiczna dbałość Biegańskiego w omówionych trzech dziełach, wynika dostatecznie jasno z przytoczonych wyżej przykładów; dostarczają one też dowodów bezkrytycznego korzystania z cudzych poglądów. Tak n. p. wielość określeń sądzenia (w „Zasadach" i „Teoryi Logiki") sprowadzić można do momentów genetycznych: przyjąwszy bowiem w kwestyi sądzenia stanowisko Murray'a, Höffdinga, Sully'ego (porównywanie istotą sądzenia), każe B. za Wundtem poprzedzić to porównywanie

*) Nawiasowo zauważyć należy, że niżej (55) używa B. wyrazu „normatywny" w jego znaczeniu zwyczajnem, mówiąc, że „postulaty" logiki mają „charakter normatywny, nakazujący, to znaczy, innemi słowy, nie wyrażają tego, co zawsze jest, lecz co zawsze być powinno, aby cel logiki mógł być osiągnięty".

analizie, a za Sigwartem każe nastąpić po niem syntezie. Znalazłszy się w jednym obozie z Sigwartem, przyjmuje B. także moment przekonaniowy jako niezbędny składnik sądzenia; określając bliżej ten składnik, waha się znowu pomiędzy określeniem, zaczerpniętem z Jerusalema i upatrującem w niem uczucie zgodności sądu z poprzedzającem poznaniem (Die Urteilsfunktion, str. 199) a modyfikacyami tego określenia. Tymczasem jednak „nowsze badania psychologiczne“ (Binet-Simon, por. „Teorya Logiki“ 42) stwierdzają, że „istota sądu polega na stosunku naszej świadomości do przedmiotu myśli w postaci przyznania lub sprzeciwiania się“; więc B. podejmuje i tę tezę, nie troszcząc się o jej zgodność z własną teoryą sądu. — W takiem łączeniu niezgodnych teoryj pomocny jest Biegańskiemu fakt, że niektóre z przyjętych poglądów interpretuje opacznie: tak n. p. kiedy (Zasady Logiki, 152) „sprawiedliwość“ każe mu „wyznać“, że teorya sądu ..... „Höflera“ (na str. 15. Traktatu przypisuje autor tę teoryę „Höflera“ z większą dozą słuszności Brentanie) znana była już Arystotelesowi. Nie uchwycił też B. zasadniczej myśli teoryi sądu Sigwarta, skoro, obszernie o niej referując (Zasady Logiki 146—151; Teorya Logiki 205—211), nie wspomina wcale o świadomości objektywnego waloru subjektywnego połączenia przedstawień, której pojęcie jest chyba czemś dla zapatrywań Sigwarta charakterystycznem. Jeszcze mniej trafna jest interpretacya Erdmannowskiej teoryi copuli (stosunku podmiotu do orzeczenia sądu), którą uważa B. za teoryę identyczności treści (Teorya Logiki 259 i n.), gdy tymczasem Erdmann teoryę identyczności treści wyraźnie zwalcza, i to nietylko w wydaniu drugiem swej Logiki (1907), autorowi Teoryi Logiki (1912) nieznanem, lecz także w jej wydaniu pierwszem (ustęp 263) przez B. przytaczanem, głosząc teoryę podporządkowania treści, za której jeśli nie twórcę, to przynajmniej wskrzesiciela sam się uważa (ustęp 264). Inne nieporozumienie tkwi w poglądzie „Teoryi Logiki“ (277), jakoby Erdmann uważał copulę za samoistną część składową sądu, poglądzie, który Erdmann wyraźnie odrzuca (op. cit. ustęp 250, str. 240; por. też ustęp 313 str. 320; ustęp 317, str. 323).

Na inne zarzuty p. Bednarskiego odpowiem krótko:

Nie zastanawiałam się nad kwestyą zalet „Podręcznika“, ponieważ jego wady są tego rodzaju, iż — bez względu na ewentualne jego zalety — czynią go, zdaniem mojem, nieprzydatnym do użycia. Wadami temi są b ł ę d y l o g i c z n e, których żadną miarą zawierać nie powinien podręcznik logiki ani teoretycznej ani praktycznej, których logikowi popełniać nie wolno nawet w najszlachetniejszych i najuczciwszych zamiarach i bez względu na to, czy się zwraca do „narodu analfabetów“, czy do intellektualnie wysoko stojącego społeczeństwa. Czy wady te są — mimo pośpiesznego traktowania nauki logiki — „prawie niedostrzegalne“, jak chce p. Bednarski, — o tem wątpię. Zależy to może zresztą od stopnia wrażliwości czytelnika... Fachowiec potrafi zapewne usunąć te — jak je p. Bednarski nazywa — „usterki“, ale nie trzeba zapominać, jak rzadko nauka logiki w szkole średniej spoczywa u nas w ręku fachowca.

Nie będę się tedy z wspomnianych wyżej przyczyn wdawała w analizę przytoczonych przez p. Bednarskiego zalet „Podręcznika“, a zauważę tylko, że dziwnie uderzyły mnie wywody Szanownego Oponenta o piętnie, które mała ilość godzin i rok szkolny wycisnęły na „Podręczniku“. Dowiadujemy się mianowicie od p. Bednarskiego, że „pobieżnie traktowane są wykłady wstępne, uwidaczniające powolne stopniowe wzmaganie się zainteresowania u uczniów i końcowe, w których występuje obniżenie się poziomu, spowodowane i wyczerpaniem całoroczną nauką i zbliżającym się końcem roku szkolnego“. Gdyby uczniowie sami byli autorami „Podręcznika“, byłoby rzeczą zrozumiałą, że rodzące się dopiero czy też opadające już ich zainteresowanie znajduje swój wyraz w pobieżniejszem traktowaniu przedmiotu. Pedagog jednak, pisząc podręcznik dla uczniów, winien raczej przeciwnie starać się o znalezienie sposobu zwięk-

szenia i podtrzymania słabego jeszcze lub już gasnącego zainteresowania uczniów. Dostosowywanie tedy sposobu przedstawienia rzeczy do niższego w pewnych okresach roku szkolnego poziomu zainteresowania uczniów, prowadzące do obniżenia skądinąd już nizkiego poziomu tego zainteresowania, wydaje mi się metodą pedagogiczną co najmniej oryginalną.

SPRAWOZDANIA.

Florian Znaniecki. Cultural Reality. Chicago (1919) 8⁰, str. XIX+359.

Ś. p. Władysław Weryho mówił mi w r. 1913, że z pośród młodszej generacyi filozofów polskich dwóch zdobędzie się na stworzenie oryginalnych systemów: Jan Łukasiewicz i Floryan Znaniecki. Przepowiednie jego spełniają się. Pierwszy z nich przez swoją nową teoryę wartości logicznych żegluje śmiało od logistyki ku filozofii. Znaniecki w swem najnowszem dziele daje już właściwie zwarty i jednolity system.

Systemu filozoficznego krytykować nie można, można go tylko charakteryzować jako wyraz osobowości i temperamentu filozofującej jednostki; krytyce podlegają jedynie naukowe podstawy albo próby naukowego uzasadnienia systemu. Poza charakterystyką nasuwa się przy omawianiu systemu to przedewszystkiem pytanie, z jakiej wyrósł sytuacyi ideowej (pojęciu temu poświęcę może w przyszłości więcej uwagi) oraz pytanie, co wnosi nowego i korzystnego w dziedzinę myśli ludzkiej.

Jeśli chodzi o sytuacyę ideową, z jakiej wyrósł system Znanieckiego, i o jego tendencyę, to oryentuje o tem artykuł Znanieckiego p. t. „Zasada względności jako podstawa filozofii" (Przegl. fil. T. 17. str. 436 nast.); autor podejmuje w nim próbę logicznego ugruntowania tej zasady, którą uważa za jedyną podstawę absolutnego systemu, ponieważ jest powszechną prawdą, rozciągającą się na całokształt wartości. (loc. cit. str. 442). Możnaby się zapewne o tem — sądząc z tytułu — dowiedzieć także z rozprawy Znanieckiego, umieszczonej w „The Philosophical Review" z marca 1915 p. t. „The principle of Relativity and Philosophical Absolutivism". Słowo „absolutysta" słyszałem raz z ust H. Maiera na określenie dążności filozoficznych E. Husserla i szkoły badeńskiej. Absolutyzm współczesny wyrósł w filozofii jako reakcya przeciw genetyzmowi w jego obu postaciach t. j. przeciw psychologizmowi i historycyzmowi. Być może, że dzieje filozofii wogóle, w każdym razie dzieje filozofii nowszej od początku w. XVIII można rozpatrywać sub specie dwóch tych zwalczających się kierunków. W Polsce uważać dziś można znaczkowców, jeśli ich praktyka filozofowania wogóle z filozofią ma coś wspólnego — za zdecydowanych przedstawicieli absolutyzmu, grożącego w tej właśnie formie zupełnem wyjałowieniem polskiej myśli filozoficznej. W tym stanie usiłowania Fl. Znanieckiego są bardzo pożądanem użyźnieniem i zapłodnieniem filozoficznej myśli w Polsce.

Tendencya filozofii Znanieckiego jest skrajnie antiabsolutystyczna, cechuje ją genetyczne a mianowicie historystyczne ujęcie rzeczywistości. Konsekwencyą tego jest oczywiście relatywizm.

Tezę filozofii Znanieckiego wypowiada właściwie tytuł jego książki, (który łatwo mógłby kogoś wprowadzić w błąd, jakoby książka ta zawierała coś w rodzaju filozofii kultury). Tytuł ten przetłumaczyłbym na język polski: rzeczywistość jako objaw kultury. „Dla ogólnego poglądu na świat zasadniczym punktem widzenia jest, że konkretny świat empiryczny jest światem w rozwoju, w którym nie można znaleźć nic absolutnego lub trwałego i że jako świat będący w rozwoju jest przedewszystkiem światem kultury a nie natury, rzeczywistością historyczną a nie fizyczną" (str. 21)- „Obraz świata, który stwarzamy, jest wartością historyczną równie względną jak wszystkie inne" (15). „Jedyną teoryą umysłu, która może być bezpośrednio oparta na datach empirycznych, jest przeto teorya, która pojmuje umysł jako wytwór kultury" (ibid). To są najbardziej za-

a

sadnicze, podstawowe twierdzenia poglądu na świat Znanieckiego.

„Lecz łatwiej jest“ — jak słusznie zaznacza autor na str. 22 — „sformułować tezę kulturalistyczną i pokazać in abstracto konieczność jej przyjęcia niż rozwinąć jej konsekwencye w konkretnem zastosowaniu do świata empirycznego“. Rozwinięciu tych konsekwencyj poświęcona jest właśnie omawiana książka. Postaram się w najogólniejszych zarysach rozwinięcie to przedstawić.

Świat dany nam jest jako aktualność; aktualność jest „dynamicznem centrum konwergencyi rzeczywistości i myśli“. Jako dalsze zasadnicze pojęcia w analizie rzeczywistości rozwija autor pojęcia treści, konneksyi międzytreściowej oraz znaczenia. Przy pomocy tych pojęć dochodzi autor do konstrukcyi pojęcia przedmiotu, który w duchu poglądów Znanieckiego z natury swojej jest przedmiotem historycznym. Empiryczny bowiem świat jest wogóle światem przedmiotów, które rozwinęły się historycznie i nie może zawierać niczego, coby doń nie było dodanem przez czynną myśl empirycznie występujących świadomych indywiduów (133). Pojęcie działalności jako funkcyi ogólniejszej i pierwotniejszej niż myśl poznawcza, pojęcie w systemach humanistycznych podstawowe, i w omawianej książce wysuwa się na plan pierwszy.

Analiza „praktycznych“ organizacyj rzeczywistości stanowi najciekawszą część dzieła Znanieckiego. Autor daje tu właściwie zarys ogólnej teoryi działalności i wprowadza cały szereg użytecznych i płodnych pojęć. Jest niem przedewszystkiem pojęcie narzędzia („instrument“), sytuacyi i schematu. Przez sytuacyę rozumie autor stan dynamiczny organizacyi praktycznej przedmiotów w chwili, gdy narzędzia zostały dobrane, treść, mająca być urzeczywistnioną, ustalona a kierunek realizacyi określony z uwzględnieniem danej kombinacyi narzędzi. Jest to moment między konstrukcyą nowego przedmiotu a jego realizacyą, między pomysłem a dokonaniem, które dokonuje się przy pomocy „schematów“, wprowadzających sytuacyę w konkretną, irracyonalną rzeczywistość. Postępowe urzeczywistnienie na podstawie celowo określonej sytuacyi jest realnym „procesem“.

b

Po tej analizie praktycznej organizacyi rzeczywistości zwraca się autor do rozpatrywania teoretycznych prób uporządkowania rzeczywistości w rozdz. V., który stanowi właściwie krytykę podjętych z punktu widzenia fizykalnego, psychologicznego, socyologicznego i idealnego prób interpretacyi rzeczywistości. Ta krytyka prowadzi do wykazania niedostateczności racyonalistycznego ideału poznania, niezdolnego do ujęcia dynamicznego charakteru rzeczywistości. Wykazanie bankructwa monizmu realistyczno-racyonalnego, dążącego do objęcia jednym teoretycznym systemem całej rzeczywistości empirycznej, jest wynikiem tych rozważań, w konsekwencyi których pyta autor, czy właściwie poznanie historyczne w najszerszem słowa znaczeniu nie jest jedynem poznaniem, zdolnem odtworzyć pełnię rzeczywistości. Filozofia bowiem w zrozumieniu F. Znanieckiego jest właściwie historyą rzeczywistości.

Sens, jaki autor nadaje słowu historya, jest oczywiście bardzo szeroki i głęboki; jest ona nietylko rekonstrukcyą przeszłości lecz jej twórczą kontynuacyą. To też każde dzieło historyczne jest nowym, czynnym przedmiotem kulturalnym. Aktualność reprodukcyj historycznych, granice historyi i sztuki, stosunek historyi do nauk systematycznych (o wiele głębiej niż przez autora, klasycznie niemal ujęty przez Diltheya) — oto ważniejsze problemy poruszane przez autora. Przedmioty historyczne dzieli Znaniecki na pierwotne t. zn. takie, jak nam się przedstawiają w swej konkretnej aktualności, oraz wtóre t. zn. o ile je rozpatrujemy ze względu na ich racyonalne przeznaczenie do celów techniki czy wiedzy. Wiedza staje się przedmiotem oceny z tego punktu widzenia a studyum wartości, oparte na teoryi twórczej działalności, stanowi łącznik między problemem rzeczywistości a problemem ujmującej ją twórczej myśli.

a

Przedstawione tu w najogólniejszym zarysie przewodnie myśli książki Znanieckiego dają wyobrażenie o bogactwie jej treści. Jeśliby poruszyć sprawę oryginalności tych poglądów, to zaznaczyć wypada, że problem oryginalności w filozofii wymagałby właściwie in extenso osobnego opracowania. Zaznaczyć tu wypada, że pogląd Hegla na rozwój historyi filozofii jest czemś więcej niż metafizyczną chimerą. Nawiązywanie bowiem do czyichś poglądów oraz próby powiązania sprzecznych lub rozbieżnych zapatrywań w formie syntezy stanowią naturalną fazę rozwoju. Taką naturalną próbą jest kulturalizm Znanieckiego, będący syntezą ewolucyonizmu Bergsona i humanizmu Schillera. Momentem pobudzającym zaś rozważań, które znalazły wyraz w syntezie Znanieckiego, jest pytanie bardzo zasadnicze, jak ująć myślą, której charakter statyczno-trwały się przeważnie akcentuje, dynamiczno-ewolucyjny charakter rzeczywistości. Odpowiedzią na to pytanie jest pogląd, że ta rzeczywistość tworzy się w procesie myślenia, myśl zaś twórcza, tworząc świat, tworzy zarazem siebie samą.

W przeprowadzeniu tej zasadniczej koncepcyi nasuwa się cały szereg problemów, za których poruszenie należy się autorowi wdzięczność. Przeprowadzenie jednak samo, mające wszelkie cechy dążności do „systematyczności", nasuwa szereg wątpliwości. Nauka o systemach jest coprawda dotąd najmniej może rozwiniętą częścią historyi filozofii. Pokuszono się już wprawdzie o próby klasyfikacyi poglądów na świat (Dilthey), ale nad samą strukturą i budową systemu mało się dotąd zastanawiano. Istnieją na ten temat dwie tylko godne uwagi prace: E. Adickesa „Kants Systematik als systembildender Faktor" (1887) oraz K. Groossa „Untersuchungen über den Aufbau der Systeme". (Zeitschrift für Psychologie. T. 49). Sprawie budowy systemów i Znaniecki sam w Przegl. fil. t. 17 str. 458 poświęca cenne uwagi. Idzie tu o problem architektoniki systemów. Opisowa bowiem analiza budowy systemów

b

pod względem formalnym rzuca i na merytoryczną ich stronę wiele światła; antytetyka i symetrya, to momenty, które wprowadzają nieraz zasadnicze wygięcia myśli. Gdzie są granice jasnej dyspozycyi, gdzie zaczyna się upiększająca systematyzacya, to pytanie, którego trudno sobie naprzykład nie zadać w odniesieniu do V. rozdziału książki Znanieckiego.

Poza momentem struktury nasuwa się wszelako przy rozpatrywaniu systemu przedewszystkiem sprawa jego uzasadnienia epistemologicznego. System filozoficzny, mający pretensye, jeśli nie do uznania, to do respektu, winien mieć silne podwaliny epistemologiczne. Rodzaj takich prolegomenów epistemologicznych do systemu Znanieckiego stanowi jego książka „Humanizm i poznanie". W stosunku do tej książki traktowanie zagadnień epistemologicznych w książce omawianej nie wykazuje postępu pod względem subtelności w ujmowaniu problemu. Zapewne, taka zbytnia subtelność sprawia, że niektórzy z filozofów współczesnych niemieckich nie mogą wyjść z powodu hipersubtelności poza stadyum przedwstępnych rozważań. Ale u Znanieckiego wielkie i śmiało podjęte myśli rzucane są czytelnikowi z tą pewnością, jaką raczej daje wiara w ich siłę przekonywującą niż przekonanie o bezsprzecznie pewnych podstawach tych poglądów. Znajdujemy nierzadko twierdzenia, sugerujące zrazu omówione poglądy pewnością tonu, z jakiem są wypowiedziane, ale dające sposobność do szeregu zastrzeżeń. Teza kulturalizmu ma w sobie wiele ujmującego, lecz szanse jej uznania w świecie filozoficznym zależą przedewszystkiem od mocniejszego ugruntowania jej epistemologicznego niż to ma miejsce w cennej książce Znanieckiego.

Zygmunt Łempicki (Warszawa).

Mścisław Wartenberg. Zagadnienie czasu. Lwów, 1916, str. 56. (Odbitka z „Księgi pamiątkowej ku czci B. Orzechowicza" t. II).

Dwie kwestye rozpatruje autor w powyższej rozprawie, epistemologiczną i ontologiczną. Na wstępie jednak zajmuje się

a

bliższem określeniem tego, co to jest czas. Nie można wprawdzie podać definicyi czasu — jak sądzi autor —, gdyż pojęcie czasu jest pojęciem „sui generis“, nie zawiera ono żadnych cech wspólnych z innemi przedmiotami; można natomiast podać pewne cechy opisujące czas, a mianowicie to, że istotą czasu jest następstwo, że jest on wielkością rozciągłą w jednym wymiarze i wielkością ciągłą. Lecz wyliczenie tych cech pozostaje już w sprzeczności z tem, co autor powiedział o niemożliwości definiowania czasu. Z tego, że przedstawiamy sobie czas w sposób nieodpowiedni dla jego istoty pod postacią linii prostej lub ruchu punktu, wnosi autor, że czas nie da się wyobrazić, lecz tylko przedstawić pojęciowo. Jest to twierdzenie przeciwne twierdzeniu Kanta. Lecz brak dlań w rozprawie dostatecznego dowodu. Jeżeli bowiem powyższe dwa sposoby wyobrażania sobie czasu przy pomocy linii lub ruchu nie są dla istoty czasu właściwe, to jednak nie jest wykluczona możliwość jeszcze innego sposobu wyobrażania sobie czasu; należałoby tu dla ważności powyższego twierdzenia jeszcze udowodnić, że te dwa sposoby są jedynemi sposobami wyobrażania sobie czasu.

Po uwagach wstępnych, dotyczących samego pojęcia czasu, przechodzi autor do kwestyi epistemologicznego jego znaczenia. Autor odrzuca oba możliwe w tej kwestyi poglądy, mogące nam wyjaśnić, dlaczego wszystko, co tworzy przedmiot naszego doświadczenia, przedstawiamy sobie w czasie, mianowicie pogląd empirystyczny i apriorystyczny. Zbijając pogląd apriorystyczny, zwraca się przedewszystkiem przeciw Kantowi. A priori Kanta jest tu pojęte jako „prawo naturalne“ myślenia; lecz tu można mieć wątpliwość, czy takie znaczenie prawa naturalnego, psychologicznego, nadaje Kant swojemu a priori w Krytyce czystego rozumu, jak w swej rozprawie inauguracyjnej. Rozprawiwszy się w sposób negatywny z argumentami Kanta, przystępuje Autor do wykazania, że aprioryzm jest niemożliwy; dowód ten w ostateczności prowadzi nas do rozstajnych dróg, po

b

których kroczą poglądy realistyczne Autora i idealistyczne Kanta; Autor uważa rzeczywistość zmian za konieczny warunek możliwości doświadczania następstwa w czasie, gdy tymczasem Kant sądzi, że zmiany istnieją tylko jako idealne przedmioty. I na tym rozstajnym punkcie oparta jest krytyka kantowskiej teoryi i pogląd Autora na kwestyę epistemologiczną czasu. Znajduje ona rozwiązanie we współdziałaniu czynnika empirycznego, przedmiotowego, mianowicie porządku czasowego rzeczywistych zmian i apriorycznego, podmiotowego, jakim jest syntetyczna czynność umysłu, której ostatecznym warunkiem jest jedność i identyczność świadomości.

Rozpatrując ontologiczną kwestyę realności czasu, autor uznaje realne istnienie czasu, ale nie jako substancyalne, lecz jako akcydentalne. Nie istnieje więc czas jako odrębna realność, bo w ten sposób mógłby istnieć tylko czas pusty, a przypuszczenie takie prowadzi do niemożliwych konsekwencyj. Pod tym względem Autor zgadza się z Kantem. Lecz przyjmując akcydentalne istnienie czasu, dzięki czemu realność czasu jest zależna od rzeczy, musi Autor zwrócić się przeciwko idealistycznemu pojmowaniu czasu przez Kanta. Znajdujemy tutaj więc krytykę pojęcia „empirycznej realności“ i „objektywności“ czasu, które Autor, oceniwszy je z realistycznego punktu widzenia, stanowczo odrzuca. Podobnie wszystkie sądy syntetyczne a priori w odniesieniu do czasu uważa Autor za sądy analityczne, które o czasie to tylko mówią, co w pojęciu czasu jest już zawarte. Lecz krytyka powyższa jest oparta zasadniczo na tem, że idealizm jest niezgodny z naszem doświadczeniem i w tem leży moment budzący pewne wątpliwości. Także sprowadzenie sądów syntetycznych a priori do analitycznych przesuwa tylko kwestyę, bo jeżeli własności czasu, które te sądy wyrażają, znajdują się analitycznie w jego pojęciu, to zachodzi znów kwestya, dlaczego doświadczenie musi zawsze stwierdzać tak wyposażone pojęcie.

Przyjąwszy akcydentalną realność czasu

związaną z realnością zmiany, zbija Autor z tego punktu widzenia ewentualne zarzuty przeciw temu poglądowi, opierające się na pojęciu trwania przedmiotów bez zmiany, na pojęciu bezczasowej teraźniejszości, z której momentów składałby się czas. Z tego też punktu widzenia mamy tu wyjaśnienie czasu objektywnego, wyjaśnienie, dlaczego mimo wielości zmian rzeczywistych mamy do czynienia z jednym czasem, kwestyę stosunku czasowej zmiany do substancyalnego bytu oraz początku czasu. Wszystkie te dociekania jednak natrafiają na pewną granicę poznawczą, gdyż sama natura czasu pozostaje czemś irracyonalnem.

Dr. K. Sośnicki (Lwów).

R. Ganszyniec. De Agathodaemone. Dodatek do sprawozdań z posiedzeń Towarzystwa naukowego warszawskiego. Warszawa. Skład główny w Księgarni E. Wendego i Ski. 1919. Str. 64.

Zajmująca historya bóstwa, które się urodziło z utartego zwrotu i fantazyi artystów. Na podstawie niezmiernej ilości cytatów źródłowych i literatury fachowej autor przedstawia dzieje tego Dobrego Ducha, który z przysłowia wyszedł a doczekał się kultu w Grecyi, Egipcie, w Aleksandryi szczególnie i wielkiego znaczenia w magii. Rozprawa interesująca i pouczająca; jedna z niewielu prac poświęconych w Polsce dziejom religii.

Władysław Witwicki (Warszawa).

Ricardus Ganszyniec. De argumentis immortalitatem vulgo adstruentibus particula prima. Cum epimetro de origine notionis animae. Posnaniae. Typis unionis iuuentutis polonicae, 1920. Str. 30.

Zbiór cytatów z brewiarza, Koranu, starożytnych filozofów, ojców i doktorów kościoła i nowożytnych świeckich autorów, z których widać, że wiara w nieśmiertelność duszy oparta była na popularnej interpretacyi snów. Zestawienie bardzo interesujące dla rozwoju pojęcia duszy podobnie jak dodatek, który wywodzi etymologię wyrazu dusza w łacinie, grece, sanskrycie i szuka genezy wyobrażeń popularnych o kształcie i wyglądzie dusz zmarłych i żywych. Praca jest owocem wielkiej erudycyi autora, podobnie jak inne jego studya z zakresu historyi mitów greckich i chrześcijańskich.

Władysław Witwicki (Warszawa).

PRZEGLĄD CZASOPISM.

I.

Scientia. Rok XII. Tom XXIII. Nr. LXXXIV. 6.[1])

E. Rignano: Psychologie et psychiatrie.

Scientia. Rok XII. Tom XXIV.[1])

S. Jankelevitch: Les facteurs psychologiques de la révolution russe. — *J. B. Lindsay:* Les dangers moraux de l'euthanasie. — *Lavoro Amaduzzi:* Le principe de la relativité. I. Partie: L'immobilité de l'éther et l'hypothèse conciliatrice de Lorentz. II. Partie: La formule de Lorentz de transformation des coordonnées et les généralisations subséquentes d'Einstein. — *H. G. Zeuthen:* Sur les définitions d'Euclide. — *J. Joteyko:* Le rôle biologique de la fatigue. — *Jean Nageotte:* La matière organisée et la vie.— *J. A. Thomson:* Le rôle et l'importance de la synthèse scientifique.

Scientia. Rok XIV (1920). Tom XXVIII. Nr. CIV. 12.

R. S. Lillie: The transmission of psychological influence in nerve and other form of living matter. Str. 429—444.

Scientia. Rok XV (1921). Tom XXIX. Nr. CV. I.—CX. 6.

F. Bottazzi. E. Rignano; Le finalisme de la vie. Str. 22—40. — *A. Mieli:* Il contributo dato dai diversi paesi allo sviluppo della storia della scienza. Str. 89—100. — *Ph. Chaslin;* Le raisonnement par récurrence et la rigueur en mathématique, au point de vue psychologique. Str. 111—120.

II.

Logos. Rivista Internazionale di filosofia. III (1920). I. 2.

A. Aliotta; Preludio. Il carattere nazionale del pensiero e la collaborazione internationale. Str. 1—10. — *A. Aliotta;* I gradi di verita. Str. 12—21. — *P. Masson-Oursel:* La philosophie comparée, véritable science de l'esprit. Str. 25—37. — *A. Giardina:* Il concetto d'individuo in biologia. Str. 38—48. — *G. Marchesini;* Il compresso nell' educazione. Str. 50—57. — *E. Noble:* Knowledge and the organic limitation. Str. 81—90. — *A. Aliotta:* Identità astratta ed armonia concreta. Str. 92—97. — *E. di Carlo:* Per la determinazione dei rapporti tra sociologia e filosofia del diritto. Str. 100—108.

---

[1]) Treści tych zeszytów nie mogliśmy podać w miejscu właściwem, gdyż doszły nas dopiero teraz. Zob. Ruch filoz. V. 6. str. 103 b, uw. 1.

a

III.

Revue de métaphysique et de morale. XXVII (1920). I[1].)

V. Delbos: Les facteurs kantiens de la philosophie allemande de la fin du XVIII. siècle et du commencement du XIX. Str. 1—25. — *R. Mourgue:* Le point de vue neuro-biologique dans l'oeuvre de M. Bergson et les données actuelles de la science. Str. 27—70. — *G. Davy;* Durkheim (suite). Str. 71—112. — *G. Marcel:* Les „Principes psychologiques" de J. Ward. Str. 113—126.

IV.

Revue philosophique de la France et de l'Étranger. XLVI (1921). I. 2.

Emile Durkheim: La famille conjugale. Str. 2—14. — *H. Beaunis:* Les aveugles de naissance et le monde extérieur. Str. 15—74. — *W. Riley:* La philosophie française en Amérique. (C. d. n.). Str. 75—107. — *Étienne Gilson:* Descartes et Harvey. (C. d.). Str. 108—139.

V.

Archiv für Geschichte der Philosophie. XXV. I—4.[2]).

Paul Sickel: Leibnitz und Goethe. Str. 1—26. — *Prof. Dr. Wilhelm M. Frankl:* Arthur Schopenhauers Philosophie. Str. 27—47. — *Dr. Johannes Dräseke:* Zu René Descartes „Cogito, ergo sum". Str. 48—55. — *Gustav Schneider:* Eduard von Hartmann als Staatsphilosoph und Politiker. Str. 63—88. — *Prof. Dr. Peter Knudsen:* Ist Bergson ein Plagiator Schopenhauers? Str. 89—107. — *Dr. Walther Rauschenberger:* Heraklit und die Eleaten. Str. 108—112. — *Ludwig Stein:* Tolstois Stellung in der Geschichte der Philosophie. Str. 125—141. — *M. Davillé:* Le séjour de Leibniz à Paris (1672—1676). Str. 142—149. — *A. C. Armstrong:* The development of Berkeley's Theism. Str. 150—161. — *G. A. Johnston:* The relation between Collier and Berkeley. Str. 162—175. — *Alessandro Chiapelli:* Le nuove dottrine anti-vitali dopo la guerra. Str. 176—188. — *Giuseppe Furlani:* Die Entstehung und das Wesen der baconischen Methode. Str. 189—206. — *Dr. Günther Schulemann:* Zur Geschichte der indischen Philosophie. Str. 207—220.

VI.

Logos. VIII (1919/1920). 2. 3.

Aus Georg Simmels nachgelassenem Tagebuch. — *G. Radbruch;* Wilhelm Meisters sozialpolitische Sendung. Eine rechtsphilosophische Goethe-Studie. — *N. v. Bubnoff:* Das Problem der spekulativen Mystik. — *E. Frank:* Wissen, Wollen, Glauben. — *Anna Tumarkin:* Dichtung und Weltanschauung. — *E. Kühnemann:* Sokrates.— *K. Vossler:* Der Einzelne und die Sprache. — *H. Falkenfeld:* Kant und Kleist.

Logos. IX (1920/21). I. 2.

H. Rickert: Psychologie der Weltanschauungen und Philosophie der Werte. — *W. Sauer:* Das Wesen der Ehre. — *H. Glockner:* Die ästhetische Sphäre. — *K. Joël:* Die Philosophie in Spenglers „Untergang des Abendlandes".

VII.

Zeitschrift für Psychologie. LXXXIV (1920).

Ueber die Vorstellungswelt der Jugendlichen und den Aufbau des intellektuellen Lebens. Hg. v. E. R. Jaensch. I. *Paula Busse:* Ueber die Gedächtnisstufen und ihre Beziehung zum Aufbau der Wahrnehmungswelt. Str. 1—66. — Psychologische Analysen hirnpathologischer Fälle auf Grund von Untersuchungen Hirnverletzter. Hg. v. Adhémar Gelb und Kurt Goldstein. III. *Wilhelm Fuchs;* Untersuchungen über das Sehen der Hemianopiker und Hemiambyopiker. Str. 67—169. — IV. *Adhémar Gelb:* Ueber den Wegfall der Wahrnehmung von „Oberflächenfarben". Str. 193—257. — *Hans Friedländer:* Ueber Gewichtstäuschungen. Str. 258—291. — *Dr. Karl Scholl:* Vom absoluten Eindrucke bei Schallstärkevergleichungen. Str. 292—337.

VIII.

Archiv für die gesammte Psychologie. XL (1920). I.—4.

Ch. Theodoridis: Sexuelles Fühlen und Werten. Ein Beitrag zur Völkerpsychologie. Str. 1—88. — *Narziss Ach:* Zur Psychologie der Amputierten. Ein Beitrag zur praktischen Psychologie. Str. 89—116. — *W. Wirth:* Unserem grossen Lehrer Wilhelm Wundt in unauslöschlicher Dankbarkeit zum Gedächtnis. Str. I—XVI. — *O. Klemm:* Untersuchungen über die Lokalisation von Schallreizen. 4. Mitteilung. Ueber den Einfluss des binauralen Zeitunterschiedes auf die Lokalisation. Str. 117—146. — *Eduard Scherrer:* Das Problem der anschaulichen Gestaltung in der Lyrik. Str. 147—192. — *Julius Ernst Lips:* Die gleichzeitige Vergleichung zweier Strecken mit einer dritten nach dem Augenmass. (Zum Drei Reize-Problem in der Psychophysik). Str. 193—267.

IX.

Archiv für Rechts- und Wirtschaftsphilosophie. XIII (1919/20).

Dr. Fritz Berolzheimer: Josef Kohlers Vermächtnis. Str. 3—5. — *Josef Kohler:* Schiedsgericht und Aequitas. Str. 6—8. — *Dr. F. A. Müller-Eisert:* Theorie von Schuld und Haftung. Str. 9—26. — *Dr. Robert Piloty;* Politik als Wissenschaft. Str. 98—109. — *Dr. Robert Ad. Pollak:* Ueber Rechtsprinzipien. Eine analytische Untersuchung. Str. 110—134. — *Prof. Dr. Rud. Kaulla:* Die „Weltfremdheit" der Juristen und

[1]) Treści tego zeszytu nie mogliśmy podać w miejscu właściwem, gdyż doszedł nas dopiero teraz.

[2]) Roczniki XXIII.—XXIV. nie doszły jeszcze Redakcyi.

b

a

die Nationalökonomie. Str. 135—140. — *Dr. Robert Liefmann:* Zur psychischen Wirtschaftstheorie. I. Str. 141—164; 275—284. — *Dr. Ernst Beling:* Strafprozessgesetzgebung und energetischer Imperativ. Str. 253—274.

X.

Rivista di filosofia neo-scolastica. XII (1920). 3.—6.

Guido Rossi: Terenzio Mamiani e la prova ontologica della esistenza di Dio. Str. 169—183. — *Umberto A. Padovani:* Il problema fondamentale nella filosofia di Spinoza. Str. 184—202. — *Angiol Maria d'Anghiari:* La filosofia di Leonardo da Vinci. Str. 203—224; 430—444. — *Amato Masnovo:* L'importanza e l'urgenza attuale del problema della esistenza di Dio. Str. 225—232. — *Luigi Stefanini:* Arte e vita nel pensiero di G. V. Gravina. Str. 233—244; 391—398. — *Giuseppe Gianfranceschi S. J.:* I concetti della nuova meccanica. (A proposito della teoria di Einstein). Str. 265—278. — *Maurizio da Villa Serio:* A proposito di innovazioni in logica. Str. 279—286. — *M. L. Cervini:* I presupposti della filosofia di Giovanni Gentile. Str. 377—390. — Ancora intorno ad astrazione e concretezza: *I. Giuseppe Muzio:* S. Tommaso, Rosmini e Sordi. Str. 399—405. — II. *Emilio Chiocchetti:* L'organicità del reale e i massimi problemi. Str. 405—414. — *A. Copelli:* Il giudizio teleologico in Emanuele Kant e il concetto aristotelico di fine. Str. 415—429. — *Pietro Borrelli:* La tabula rasa. Str. 447—449.

ZAPISKI BIBLIOGRAFICZNE.

a) Prace polskie.

Witwicki Władysław. O stosunku nauki do sztuki. — Nauka Polska, III., Warszawa, 1920, str. 53—60.

Rozwadowski Jan. Nauka a życie. — Nauka Polska, III., Warszawa, 1920, str. 5—14.

Kotarbiński Tadeusz. Czy wydziały filozoficzne uniwersytetów mają być wydziałami nauczycielskiemi? — Nauka Polska, III., Warszawa, 1920, str. 43—50.

Lutosławski W. Kongres filozofów w Oksfordzie. — Tydodnik Illustrowany, Warszawa, 13. listopada 1920, str. 857—858.

Rubczyński W. Prof. O filozofii jako lekarce dusz. — Przegląd Powszechny, Kraków, sierpień-wrzesień 1920, str. 110—123.

Kwiatkowski Ks. F. Stosunek filozofii do teologii. — Przegląd Powszechny, Kraków, listopad 1920, str. 287—298.

Polska filozofia narodowa. 15 wykładów. Wydał Prof. Dr. M. Straszewski. Kraków, Gebethner i Ska, 1921. (Wydawnictwo Towarzystwa Filozoficznego w Krakowie).

---

b

Towiański Andrzej. Biesiada z Janem Skrzyneckim dnia 17. stycznia 1841 roku w Brukseli. — Teozofia, Nydek, II. 6. 7 (1921). str. 80—83. (C. d. n.).

Nitecki Maryan Ks. Dr. Bakon Werulamski wobec filozofii wiecznej. Warszawa, nakładem Księgarni Kroniki Rodzinnej, 1916, str. V. 195. Rb. 1·20. (Współczesne zagadnienia podstawowe, 15.).

Hoesick Ferdynand. Kuno Fischer i „Pan Tadeusz". — Gazeta Poranna, Lwów, nr. 5776 z 11. kwietnia 1921.

Michalski Konstanty Ks. Dr. Stanowisko ks. Gabryla w ruchu neoscholastycznym. — Ateneum kapłańskie, XIII (1916). str. 46—56.

Kleiner Juljusz. Filozofia mesyanistyczna Krasińskiego. (W „Wstępie" do wydania Przedświtu). Kraków, Krakowska Spółka wydawnicza, str. 21—29. (Biblioteka narodowa, Serya I. Nr. 18.).

Życzyński Henryk. Estetyka Krasińskiego. — Pamiętnik literacki, Lwów, XVII. XVIII (1920). str. 56—92.

Pigoń St. Idea St. Martina w „Księgach narodu i pielgrzymstwa". — Przegląd narodowy, Warszawa, sierpień-wrzesień 1920, str. 917—940.

Rubczyński W. Sprawa wydania różnych pism Mateusza z Krakowa. — Sprawozdania z czynności i posiedzeń Polskiej Akademii Umiejętności, XXVI. 3. str. 6—9.

Kosidowski Zenon. Przypuszczalny ślad Swedenborga w III. części „Dziadów". [Mickiewicz]. — Zdrój, Poznań, XII. 2. lipiec 1920. str. 32—36.

Mickiewicz zob. St. Martin.

Peretiatkowicz Antoni Dr. Filozofiia społeczna J. J. Rousseau'a. Wydanie drugie, przejrzane i uzupełnione. Poznań, Fiszer i Majewski, 1921, str. 4. 2 nl. 216.

Chmaj Ludwik. Marcin Ruar. Studyum z dziejów racyonalizmu religijnego w Polsce. Rozprawy Polskiej Akademii Umiejętności. Wydział historyczno-filozoficzny. Serya II. Tom XXXVII. Ogólnego zbioru tom 62. Str. 202—355. Kraków, nakładem Polskiej Akademii Umiejętności, skł. gł. Gebethner i Ska., 1921. (Także w odbitce, tamże, str. 154).

Swedenborg zob. Mickiewicz.

Świdziński Stanisław. Aniela Szycówna. — Gazeta Wieczorna, Lwów, Nr. 5726 z 10. marca 1921.

Weychert-Szymanowska Wł. Ś. p. Aniela Szycówna. — Głos Nauczycielski, Warszawa, V (1921). 5. str. 52—53.

Zdziechowiecki M. Etyka jarska a grzech pierworodny. Religijny światopogląd Ryszarda Wagnera. — Teozofia, Nydek, II. 6. 7 (1921). str. 87—90.

Wilhelm Wundt. — Światło, Warszawa, I (1920). 24. 25. str. 12.

---

a

Ingarden Roman Dr. Dążenia fenomenologów.— Przegląd filozoficzny, Warszawa, XXII (1919). 4. str. 315—351. (dok.).

Zawirski Zygmunt Dr. Czas i przestrzeń w przedstawieniu wielkich filozofów. — Słowo Polskie, Lwów, Nry 41, 43 i 45 z 27. 28. i 29. stycznia 1921.

Huber M. T. Dr. O „teoryi względności". — Słowo Polskie, Lwów, Nry 49, 51, 54, 56, 60, 62, 64, 65, 68, 70, 72, 74, 76 z 1. 2. 4. 5. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 15. 16. 17. lutego 1921.

Huber M. T. Prof. Dr. Albert Einstein i jego teorya. Lwów, nakładem Spki wydawniczej Słowa Polskiego, 1920, str. 31. M. 30. (Odbitka artykułu drukowanego w listopadzie 1920 w lwow. „Słowie Polskiem").

Wolski Wacław. W obronie absolutu. — Słowo Polskie, Lwów, Nry 587—590 i 592 z 18. 19. 20. i 22. grudnia 1920.

Zawirski Zygmunt Dr. Rzecz o „obronie absolutu". — Słowo Polskie, Lwów, Nry 19 i 21. z 14. i 15. stycznia 1921.

Zawirski Zygmunt. Relatywizm filozoficzny a fizykalna teorya względności. (Odbitka artykułów drukowanych w lutym i marcu 1921 w lwowskiem Słowie Polskiem p. t. „Fizykalna teorya względności a relatywizm filozoficzny"). Lwów, nakładem autora, 1921, str. 79.

Banachiewicz T. O pewnych konsekwencyach z (sic!) ogólnej teoryi względności. Sprawozdania z czynności i posiedzeń Polskiej Akademii Umiejętności, XXVI. 3. str. 11.

Lutosławski W. Zadania i metody metafizyki.— Nowy Przegląd literatury i sztuki, Warszawa, I (1920). 4. str. 82—98.

Nuckowski Jan Ks. T. J. Początki logiki ogólnej dla szkół. Wyd. 3. Kraków-Warszawa, J. Czernecki, Lwów, Rehmann, 1920, str. 124.

Ajdukiewicz Kazimierz Dr. Polska filozofia wolności a logika trójwartościowa. — Słowo Polskie, Lwów, Nry 13, 15, 17 z 11., 12. i 13. stycznia 1921.

Wolski Wacław. Logometrya. Odbitka rozprawy drukowanej w Przeglądzie filozoficznym, rocznik XXII (1919) zeszyt III. i IV. p. t. „O funkcyi hipotetycznej jako podstawie logometryi". Lwów, nakł. autora, skł. gł. w księgarni Gubrynowicza, 1920, str. 110.

Metallmann J. Dr. Trzecia zasada dynamiczna Newtona. Przyczynek do analizy pojęć naukowych. Sprawozdania z czynności i posiedzeń Polskiej Akademii Umiejętności, XXVI. 3. str. 5—6.

Radziwiłłowicz Rafał Dr. med. Myśli o myśleniu. Szkice psychologiczne. Warszawa, Biblioteka Polska, 1921, str. 108. M. 156.

Górzycka-Wieleżyńska Adolfina. Wyniki badań znużenia umysłowego. Berlin, nakładem „Dziennika Berlińskiego", 1921, str. 24.

b

Igel Salomon Dr. Stosunek uczuć do przedstawień ze względu na klasyfikacyę faktów psychicznych. — Przegląd filozoficzny, Warszawa, XXII (1919). 4. str. 352—418.

Gawroński Andrzej. O podstawie psychologicznej zapożyczania wyrazów obcych. — Język Polski, VI. 1. luty 1921. str. 1—8; 2. marzec, kwiecień 1921. str. 46—55; 3. maj, czerwiec 1921. str. 73—78.

Porębski Eugeniusz. Psychiczne przyczyny wypadków samochodowych. — Czasopismo automobilowe, Kraków, II (1921), 1. str. 2—5; 2. str. 1—4.

Bieńkowski Krzysztof. Idealizm a poczucie rzeczywistości. — Czyn, Warszawa, I (1921). 2. str. 25—26.

Borowski Maryan Wł. Wykład psychologii ogólnej w zastosowaniu do wychowania. Cz. I. Psychologia poznania. Wydanie drugie, rozszerzone i uzupełnione rysunkami. Część II. Psychologia uczuć. Warszawa, M. Arct, 1921, str. 178; 177.

Kretz-Mirski Józef Dr. Idea pedagogii kulturalnej. Ruch pedagogiczny, VII (1920). 9. 10. str. 177—196.

Kretz-Mirski Józef Dr. Krytyka podstaw pedagogiki indywidualistycznej. — Ruch pedagogiczny, VII (1920). 8. str. 127—138.

Rowid Henryk. Szkoła pracy w związku z rozwojem kultury i cywilizacyi. (Pogląd historyczny na ideę szkoły pracy i jej podstawy psychologiczne). — Ruch pedagogiczny, Kraków, VII (1920). 8. str. 138—147.

Heilpern M. Uwagi o metodzie postrzegania i t. zw. samodzielnej pracy badawczej dziecka. — Szkoła Powszechna, Warszawa, I (1920). 3. 4. str. 76—89.

Baczyńska Stefania. Wpływ stopni na psychikę dziecka. — Ognisko nauczycielskie, Lublin, II (1921). 1. str. 5—10.

Kutrzebowa z Domaszewskich Janina. Słowniczek półtorarocznej dziewczynki. — Język Polski, Kraków, VI. 1. luty 1921. str. 8—14.

Naake-Nakęski W. Słowniczek mego synka. — Gazeta Lwowska, Nr. 97 z 29. kwietnia, 1921.

Zieliński Józef Dr. Moralność obywatelska i społeczna. — Tydzień Polski, Warszawa, II (1921). 8. str. 5—7.

Witkowska Helena. Zagadnienia etyczne w nauczaniu historyi. — Ruch pedagogiczny, Kraków, VII (1920). 8. str. 147—151.

Zweig Ferdynand Dr. Problem wartości. — Czasopismo prawnicze i ekonomiczne, Kraków, XVIII (1920). 1.—4. str. 100—116; 5.—8. str. 42—47.

Łuniński Ernest. Poczucie zbiorowości. — Tydzień Polski, Warszawa, I (1920). 22. str. 5—7.

Witkowska Helena. Indyjska filozofia Wed a współczesny solidaryzm społeczny. — Teozofia, Nydek, II (1920/21). 3. 4. str. 43—46.

a

Konopacki L. Społeczne przesilenia etyczne a ideały wieku XIX. — Przegląd narodowy, Warszawa, sierpień-wrzesień 1920, str. 827—852.

Majewski Erazm. Bankructwo pieniądza papierowego i cywilizacyi opartej na wierze w dobroć natury ludzkiej. — Przegląd Narodowy, Warszawa, sierpień-wrzesień 1920, str. 881—896.

Chlebowski E. Współczesny stan teoryi ewolucyi i darwinizmu. Łuków, 1920, str. 54.

Szydelski Stef. Ks. Dr. Studya nad początkami religii. Warszawa, Gebethner i Wolff, 1916, str. VIII. 463. K. 10.

Gratry O. A. Credo w rozważaniu filozoficznem. Poznań, księgarnia Św. Wojciecha, str. 189.

Czuj Jan Ks. Buddyzm. Poznań, Księgarnia Św. Wojciecha, 1917, str. 101. M. 1·60. (Głosy na czasie, 41.).

Szymeczko Jan Ks. Dr. Przedmiot apologetyki według zasad filozoficznych. Kraków, nakładem autora, 1916, str. 208. K. 6.

Hausnerowa Stanisława. Zagadnienie dobra i zła w oświetleniu nauk mistycznych. — Zdrój, Poznań, grudzień 1920, str. 112—116.

Polończyk E. Dr. Czem jest Yoga? Lwów, 1921, str. 16. (Z cyklu „Choroba i Zdrowie").

Wais K. X. Dr. Spirytyzm. — Przegląd teologiczny, Lwów, I (1920). 2. str. 8—113.

Jodziański W. Hipnotyzer, spirytysta i okultysta Czesław von Czyński (Punar Bhava), Brat i Ojciec Zakonu Martynistów. Dodatek: Profesor hipnotyzer Dr. Wacław Radecki, twórca Warszawskiego Studyum Psychologicznego. (Warszawa), „Biblioteka Martynistów", skł. gł. M. Arct, str. 16.

Łempicki Zygmunt. Idea renesansu. [Szkic informacyjny]. Odbitka z Przewodnika Naukowego i Literackiego, Lwów, 1919, str. 60.

b) Przekłady na język polski.

Bhagawadgita. Nowy przekład z sanskrytu Dra St. Fr. Michalskiego-Iwieńskiego. Warszawa-Kraków, „Ultima Thule", skł. gł. Trzaska, Evert i Michalski, 1921, str. VIII. 88.

Bharata Nara. Gupta widya. Tłum. z czeskiego czasopisma „Lotus" A. Kajfosz. — Teozofia, Nydek, II. 5 (1920). str. 64—68.

Bławacka. Siedm bram. (Urywek z „Głosu ciszy"). Przeł. A. P. — Teozofia, Nydek, II (1920/21). 3. 4. str. 34—37; 5. str. 60—62; 6. 7. str. 79—80. (C. d. n.).

Leadbeater C. W. Teozofia i chrześcijaństwo. Spolszczyła W. H. — Zdrój, Poznań, XIII. 2. październik 1920. str. 42—45.

Leadbeater C. W. Co to jest teozofia? Tłumaczenie z dzieła „Zarys teozofii". — Teozofia, Nydek, II. 6. 7 (1921). str. 73—76. (C. d. n.).

Raaf H. de. Psychologia elementarna. Przełożyli z niemieckiego K. Król i J. Moszczeńska.

b

Wydanie 4. Warszawa, Arct, 1920, str. 170. Mp. 72.

Schure Edward. Ewolucya duszy. Z francuskiego spolszczyła Wł. Nidecka. (Wyjątek z księgi „Wielcy wtajemniczeni". Nakładem M. Arcta w Warszawie). — Teozofia, Nydek, II. 6. 7 (1921). str. 76—79. (C. d. n.).

Stout G. F. Zarys psychologii. Z oryginału angielskiego „The groundwork of psychology" przełożył Dr. Cz. Znamierowski. Podręcznik do użytku szkolnego. Warszawa, Trzaska, Evert i Michalski, (1921), str. VIII. 232.

Subhadra Bhiksza. Katechizm buddhystyczny. C. d. Tłum. Jan Skórzak. — Teozofia, Nydek, II (1920/21). 3. 4. str. 52—55; 5. str. 68—70; 6. 7. str. 91—94.

Trine Ralph Waldo. Jak powstawali prorocy. — Teozofia, Nydek, II (1920/21). 3. 4. str. 47—50.

c) Prace w jęz. obcych.

Ruckmich C. A. Psychology. Review of the literature of 1914. The International Year Book. New York, Dodd, Mead, 1915, str. 581—585.

Giese Fritz Dr. Psychologisches Wörterbuch. Leipzig, Teubner, 1921, str. 170. M. 14.

Langfeld H. S. Psychology. Amer. Year Book, 1914, str. 674—677.

Studies in psychology. Contributed by colleagues and former students of E. B. Titchener. Worcester, Mass., Wilson, 1917, str. 337.

Edgell Beatrice. Psychological studies from the psychological laboratory of Bedford College. University of London Press, 1916, 2 s. 6 d.

Gutjahr Oscar. Skizzen. Psychologische Skizzen. Langensalza, Wendt & Klauwell, 1919, str. 115. M. 5.

Fuller Bampfylde Sir. Man as He is. Essays in new psychology. London, Murray, 1916, str. 247.

Anton G. Prof. Dr. Aus der ärztlichen Seelenkunde. Macht des Geistes über den Körper. Uebergeistige Wechselwirkung beim menschlichen Beisammensein. Psychologie der Masse. Ueber Volksvermehrung und Höherzüchtung. Berlin, Springer, 1918, str. 48. M. 2.

Joss Herm. Grundbedürfnisse des menschlichen Seelenlebens. Die Ich-Kreise und das Gewissen. Besonderheiten des menschlichen Gruppenlebens. Psychologisch-philosophische Abhandlungen, Bern, Francke, 1917, str. 64. M. 1·50.

Schulze Rud. Die moderne Seelenlehre. Ein Blick in die Werkstatt der modernen Psychologie. Leipzig, Voigtländer, 1917, str. VIII. 112. M. 3.

Sanctis S. de. Di alcune tendenze della psicologia contemporanea. — Rivista Italiana di sociologia, styczeń-luty 1916.

Dwelshauvers Georges. La psychologie française contemporaine. Paris, Alcan, 1920. Fr. 10.

Tansley A. G. The new psychology and its relation to life. London, Allen & Unwin, 1920, str. 283.

a

Seidemann Walther. Die allgemeine Psychologie der Gegenwart und ihre pädagogische Bedeutung. 2., völlig umgestaltete Aufl. der „Modernen psychologischen Systeme". Leipzig, Klinkhardt, 1920, str. VIII. 94. M. 15.

Lipmann Otto. Psychologie und Schule. Langensalza, Beltz, 1920, str. 45. M. 5.

Winch W. H., Burt C. L., Lewis E. O., Fox C. & Green J. A. The place and value of experimental psychology in a training college course. — Journal of Experimental pedagogy, II. str. 375—382.

Winkler C. Das Verhalten der Psychologie zur Physiologie des Nervensystems. Utrecht, van Druten, 1915, str. 37.

Lowie R. H. Psychology and sociology. — Amer. Journ. of Sociology, XXI. str. 217—229.

Adler A. Bolschevismus und Seelenkunde. — Internationale Rundschau, IV. 15/16.

Hocart A. M. Psychology and ethnology. — Folk-Lore, XXVI. str. 115—137.

Marett R. R. Psychology and folk-lore. London, Methuen & Co, 1920, str. IX. 275.

Hyslop J. H. Psychology, religion and medicine. — Journ. of the Amer. Soc. for psychical research, IX. str. 191—208.

Huguenin. La vocation psychologique. — Intermédiaire des éducateurs, III. str. 89—107.

Révész Béla Dr. Geschichte des Seelenbegriffes und der Seelenlokalisation. Stuttgart, Enke, 1917, str. VII. 310. M. 8.

Schmidt Walther Dr. Zur Geschichte von Mass und Zahl in der Psychologie. Langensalza, Wendt & Klauvell, 1921, str. 48. M. 5·85.

Watson F. The father of modern psychology.— Psychological Review, XXII. str. 333—353.

Sarlo F. de. T. Vignoli, psicologo. — Rivista di psicologia, XI. str. 305—332.

Franz S. I. The scientific productivity of American professional psychologists. — Psychological Review, XXIV. 3.

Kraepelin Emil Prof. Hundert Jahre Psychiatrie. Ein Beitrag zur Geschichte menschl. Gesittung. Mit 35 Textbildern. Berlin, Springer, 1918, str. III. 115. M. 2·80.

Bentley Madison. The psychological antecedents of phrenology. — Psychological Monographs, XXI (1916).

Kantor J. R. Psychology as a science of critical evaluation. — Psychological Review, XXVI. 1.

Abbott E. St. The biological point of view in psychology and psychiatry. — Psychological Review, XIII. 2.

Kispert Gustav. Das Weltbild, ein Schwingungserzeugnis der Hirnrinde. Eine naturwissenschaftliche Grundlage der Psychologie. München, Müller, 1920, str. XXIV. 400. M. 30.

Weiss A. P. Relation between structural and behaviour psychology. — Psychological Review, XXIV. 4. 5.

b

Watson J. B. An attempted formulation of the scope of behaviour psychology. — Psychological Review, XXIV. 5.

Watson J. B. Psychology from the standpoint of a behaviorist. Philadelphia and London, Lippincott Co., 1919, str. 430. 10 S. 6 d.

Russell S. B. Compound substitution in behaviour. — Psychological Review, XXIV. 1.

Wodwoorth R. S. Dynamic psychology. New York, Columbia University Press, 1918, str. 210.

Wells F. L. Dynamic psychology. — Psychological Bulletin, XII. str. 405—408.

Hirt Walter Dr. Ein neuer Weg zur Erforschung der Seele. Eine psychologische Skizze. München, Reinhardt, 1917, str. VII. 246. M. 6.

Jastrow J. Varieties of psychological experience. — Psychological Review, XXIV. 4.

Claparède E. Les types psychologiques et l'interprétation des données statistiques. — Intermédiaire des éducateurs. 1915, str. 24—26; 33—43.

Toll C. H. Introspection and general methods. — Psychological Bulletin, XII. str. 25—28.

Sarlo F. de. I metodi della psicologia: II. L'esperimento. — Psiche, IV. str. 19—47; 221—247.

Lutosławski W. Psicofisica integrale. — Psiche, IV. str. 1—18.

Yerkes R. M. The role of experimenter in comparative Psychology. — Journal of animal behaviour, V. str. 258.

Coen A. M. Sul significato della misura in psicologia. Bologna, Zanichelli, str. 104.

Kirschmann August. Grundzüge der psychologischen Massmethoden. Berlin und Wien, Urban und Schwarzenberg, 1920, str. 351—475. M. 14. (Methoden der experimentellen Psychologie, A. 2. Heft).

Wirth Wilhelm. Spezielle psychophysische Massmethoden. Berlin und Wien, Urban & Schwarzenberg, 1920, str. I. 349. M. 36.

Masci F. Quantità e misura dei fenomeni psichici. Napoli, 1915.

Amantea Giuseppe. Un estesiometro semplice e pratico. Bologna, 1916, str. 7.

Gratry A. De la connaissance de l'âme. Vol. I. II. 7. édition. Paris, Téqui, 1915, str. XL. 362; 440. Razem Fr. 7·50.

Rehmke Johannes Prof. Die Seele des Menschen. 5. Aufl. Leipzig, Teubner, 1920, str. 143. M. 5·60.

Schleich Carl Ludwig. Von der Seele. Essays. 3. Aufl. 1916, 4. Aufl. 1917. Berlin, Fischer, str. 334. M. 5.

Schleich Carl Ludwig. Vom Schaltwerk der Gedanken. Neue Einsichten und Betrachtungen über die Seele. 7.—10. Aufl. Berlin, Fischer, 1917, str. 287. M. 5·50.

Stutzer Gustav. Geheimnisse des Seelenlebens. 2., neubearbeitete Aufl. Braunschweig, Wollermann, 1918, str. VIII. 181. M. 4·50.

a

Lucka Emil. Grenzen der Seele. Berlin, Schuster & Loeffler, 1916, str. 430. M. 12.

Sallwürk Ernst v. Dr. Die Seele des Menschen. Psychologische und pädagogische Grundbegriffe. Das Wesen der Seele. Vorstellung und Anschauung. Gefühl und Handeln. Karlsruhe, Braun, 1918, str. IV. 134. M. 4·50.

Lazarus M. Prof. Dr. Das Leben der Seele in Monographien über seine Erscheinungen und Gesetze. Unveränd. Neudruck d. 3. Aufl. 1. Bd. Berlin, Dümmler, 1917, str. XV. 415. M. 7·50.

Frobenius Leo. Paideuma. Umrisse einer Kultur- und Seelenlehre. München, Beck, 1921, str. V. 125.

Heussner Alfred Dr. Einführung in die Psychologie. Göttingen, Vandenhoeck und Ruprecht, 1918, str. IV. 237. M. 4. — 2. durchgesehene Aufl., str. IV. 247. M. 6.

Dyroff Adolf Prof. Dr. Einführung in die Psychologie. 3. verb. Aufl. Leipzig, Quelle & Meyer, 1917, str. 152. M. 1. — 4. Aufl., 1919, str. 128. M. 2·75.

Pfänder Alexander Prof. Dr. Einführung in die Psychologie. 2., durchgesehene Aufl. Leipzig, Barth, 1920, str. VII. 383. M. 40.

Ude Johann Prof. Dr. Einführung in die Psychologie auf aristotelisch-tomistischer Grundlage mit Berücksichtigung der modernen Psychologie. Graz, „Styria", 1916, str. XVI. 169. K. 4·30.

Hunter Walter S. General psychology. Chicago, University of Chicago Press, 1919, str. XIII. 351.

Hecke Gustav. Psychologie. Gesamtdarstellung nach dem Stande der Gegenwart mit Berücksichtigung der geschichtlichen und philosophischen Voraussetzungen. Braunschweig, Graff, 1919, str. XVI. 453. M. 12.

Warren Howard C. Human psychology. Boston, Houghton, Mifflin & Co., 1919, str. XVI. 640.

Goddart Henry H. Psychology of the normal and subnormal. London, Kegan, Trench, Trubner & Co., 1919, str. XVII. 349.

Ward J. Psychological principles. Cambridge, The University Press, 1918, str. XIV. 478.

Pillsbury W. B. The fundamentals of psychology. New York, The Macmillan Co., 1916, str. 562. 8 S. 6 d.

Dumville B. The fundamentals of psychology. Baltimore, Warwick and York, 1915, str. IX. 382.

Titchener E. B. A beginner's psychology. New York, The Macmiltan Co., 1916, str. XVI. 362.

Marchesini Giovanni. Psicologia elementare, ad uso dei licei, con 100 esercizi. Parte I.—II. Firenze, Sansoni, 1916, str. III. 164. L. 1·80.

D'Alfonso Niccolo R. Piccola psicologia. Torino, Paravia e Co., 1917, str. VI. 101. L. 1.

Erismann Th. Dr. Psychologie. I. Die Grundlagen der allgemeinen Psychologie. 1920, str. 112. II. Die allgemeinsten Eigenschaften der Psyche. Berlin, Vereinigung wissenschaftlicher Verleger, 1921, str. 87. Po M. 4·20.

b

Elsenhans Thdr. Prof. Dr. Lehrbuch der Psychologie. Unveränderter Abdruck der 1. Aufl. Tübingen, Mohr, 1920, str. XXIII. 434. M. 31·50.

Ostermann W. Dr. Psychologie. 5. Aufl. Oldenburg, Schulze, 1918, str. VIII. 168. M. 3·50.

Stöhr Adolf Prof. Psychologie. Wien, Braumüller, 1917, str. XVI. 581. M. 14.

Geyser Johannes Prof. Dr. Lehrbuch der allgemeinen Psychologie. 3., völlig umgearbeitete Aufl. I. Bd. Münster, Schöningh, 1920, str. VIII. 368. M. 15·75.

Wundt Wilhelm. Grundriss der Psychologie. 13. Aufl. Leipzig, Kröner, 1918, str. XVI. 414. M. 8. — 14. Aufl. Stuttgart, Kröner, 1920, str. XVI. 414. M. 21.

Ebbinghaus Hermann. Abriss der Psychologie. 6. Aufl., durchgesehen v. Prof. Dr. K. Bühler. Leipzig, Veit und Co., 1919, str. 206. M. 5·75.— 7. Aufl., durchgesehen v. Prof. Dr. K. Bühler. Berlin, Vereinigung wissenschaftlicher Verleger, 1920, str. 206. M. 10.

Münsterberg Hugo. Grundzüge d. Psychologie. 2. Aufl. Unveränd. Abdr. d. 1. Aufl. Mit einem Bildnis des Verf. und einem Geleitwort v. Max Dessoir. Leipzig, Barth, 1918, str. XXVIII. 564. M. 15.

Külpe Oswald. Vorlesungen über Psychologie. Hg. v. Prof. Dr. K. Bühler. Leipzig, Hirzel, 1920, str. VIII. 304. M. 13.

Bumke Oswald Prof. Dr. Psychologische Vorlesungen für Hörer aller Fakultäten. Wiesbaden, München, Bergmann, 1919, str. VI. 194. M. 14.

Buchenau Artur Dr. Kurzer Abriss der Psychologie. 2. Aufl. Berlin, Reimer, 1918, str. 66. M. 2·60.

Kramer Franz Dr. Repetitorium der Psychologie. Berlin, Vereinigung wissenschaftlicher Verleger, 1920, str. VII. 87. M. 6.

Müffelmann Hedwig. Praktische Seelenkunde. Versuch einer volkstümlichen Psychologie, besonders für gereifte junge Mädchen. Hermannsburg, Missions-Handlung, 1921, str. III. 84. M. 5.

Lipmann Otto. Psychologie für Lehrer. Leipzig, Barth, 1920, str. VII. 196. M. 9·60.

Ziehen Th. Prof. Dr. Leitfaden der physiologischen Psychologie in 16 Vorlesungen. 11., umgearbeitete Aufl. Jena, Fischer, 1920, str. VII. 592. M. 60.

Berger Hans Prof. Dr. Psychophysiologie in zwölf Vorlesungen. Jena, Fischer, 1921, str. IV. 110. M. 12.

Lemanski Dr. Notions élementaires de psychologie physiologique à l'usage des étudiants et des jeunes médecins. Paris, Michel, 1914, str. VIII. 404.

Fröbes Joseph Prof. S. J. Lehrbuch der experimentellen Psychologie. I. Bd. 2. Abt. 1917, str. XXVII. 199—605. M. 8·60. II. (Schluss-) Band, 1920, str. XX. 704. M. 60. Freiburg i. B., Herder & Co.

a

Pauli R. Prof. Dr. Psychologisches Praktikum. Leitfaden für experimentell-psychologische Uebungen. 2., verb. Aufl. Jena, Fischer, 1920, str. XVI. 236. M. 18.

Höfler Alois Prof. Dr. und Witasek Stephan. Hundert psychologische Schulversuche mit Angabe der Apparate. 4. Aufl. Weitere 25 Versuche zusammengestellt v. Laboratoriumsleiter Dr. Willibald Kammel. Leipzig, Barth, 1918, str. X. 55. M. 3·20.

Laird John Prof. Problems of the Self. Macmillan, 1915, str. 375. 12 S.

Iqbal Shaikh Mohammad. The secrets of the self. Translated by R. A. Nicholson. Macmillan, 1920.

Calkins M. W. The case of self against soul.— Psychological Review, XXIV. 4.

Galli E. Nel dominio del io. Roma, Unitas, 1919, str. 205.

Merrington Ernest Northcroft. The problem of personality. London, Macmillan & Co., 1916, str. X. 229.

Temple William S. Mens creatrix. An essay. Macmillan, 1917, str. XIII. 367. 7. S. 6. d.

Bergson Henri. Mind-energy. Translated by H. Wildon Carr in collaboration with the Author. London, Macmillan & Co., 1920.

Heymans G. Prof. Ueber die Anwendbarkeit des Energie-Begriffes in der Psychologie. Leipzig, Barth, 1921, str. IV. 39. M. 8.

Gentile Giovanni. La teoria generale dello spirito come atto puro. Pisa, Spoerri, 1918.

Galli E. Nel mondo dello spirito. Roma, Unitas, 1919, str. 253.

Höhn Alois. Die Taubstummenunterrichtsmethode des Abbé de l'Epée im Zusammenhang mit der zeitgenössischen Sprachphilosophie. Freiburg i. B., Caritas-Druckerei, 1915, str. XIII. 80. M. 2·50.

Decoster P. La réforme de la conscience. Bruxelles, Lamertin, 1919, str. 91.

Kehr Thdr. Das Bewusstseinsproblem. Kritik und Lösungsversuch des Problems des Gewahrwerdens mit einem geschichtlichen Ueberblick. Tübingen, Mohr, 1916, str. X. 144. M. 3·60.

Klages Ludwig Dr. Vom Wesen des Bewusstseins. Aus einer lebenswissenschaftlichen Vorlesung. Leipzig, Barth, 1921, str. VI. 94. M. 12.

Koetsch Adolf. Das Erleben. Berlin, Fischer, 1919, str. IX. 389. M. 12.

McComas H. C. Extravagances in the motor theories of consciousness. — Psychological Review, XXIII (1916). str. 397—406.

Goretti Minati P. Coscienza e fatti psichici.— Gregorianum, I (1920). 1.

Russell S. B. Communication, correspondence and consciousness. — Psychological Review. XXV. 5.

Mager Alois O. S. B. Die Enge des Bewusstseins. Eine experimentell-psychologische Untersuchung. Stuttgart, Spemann, 1920, str. XX. 497—657. M. 10.

b

Anderberg Rudolf. Badania eksperymentalne, dotyczące wpływu jednej pracy psychicznej na drugą. (Po duńsku). — Psyke, XII (1917). 1. str. 27—44.

Sommer Georg. Geistige Veranlagung und Vererbung. Leipzig, Teubner, 1916, str. IV. 118. M. 1.

Peters W. Prof. Dr. Über Vererbung psychischer Fähigkeiten. Statistische und experimentelle Untersuchungen. Leipzig, B. G. Teubner, 1916, str. 185—382. M. 6·50. (Sonder-Abdruck aus: Fortschritte der Psychologie).

Piéron H. La notion d'instinct. — Bulletin de la société française de philosophie, XIV. str. 301—336.

Drever James. Instinct in man. Cambridge University Press, 1917, str. X. 281.

Mc Dougall W., Shand A. F. and Stout G. F. Instinct and emotion. Proceedings of the Aristotelian Society, XV. str. 22—99.

Warren H. C. A classification of reflexes, instincts and emotional phenomena. — Psychological Review, XXVI. 3.

Maudsley Henry. Organic to human: psychological and sociological. London, Macmillan, 1916, str. VIII. 386.

Read Carveth. On the differentiation of the human from the anthropoid mind. — British Journal of Psychology, VIII. 4 (1917).

Verworn Max Prof. Die Entwicklung des menschlichen Geistes. Ein Vortrag. 4. Aufl. Jena, Fischer, 1920, str. 66. M. 3·60.

Hobhouse L. T. Mind in evolution. 2. edition. Macmillan, 1917. 10 S.

Seltmann Otto. Das Urteil der Vernunft. Versuch einer gemeinverständlichen Darstellung über den Ursprung und über die gesetzmässige Entwicklung des geistigen und seelischen Lebens. Calw', Volksschriftenverlag, 1920, str. VII. 568. M. 28.

Bawden H. H. The evolution of behaviour. — Psychological Review, XXVI. 4.

Hellpach Willy Prof. Dr. Die geopsychischen Erscheinungen. Wetter, Klima und Landschaft in ihrem Einfluss auf das Seelenleben dargestellt. 2. verm. u. durchges. Aufl. Leipzig, Engelmann, 1917, str. XXI. 489. M. 14.

Hermesdorf Nic. Dr. Einfluss der Nahrung auf Körper und Geist. Dresden, Pahl, 1921, str. 70. M. 4·50.

Braun Ludwig Prof. Dr. Herz und Psyche in ihren Wirkungen aufeinander. Wien, Deuticke, 1920, str. VII. 153. M. 15.

Marden Orison Swett. L'influence de l'optimisme et de la gaîté sur la santé physique et morale. Neuvième édition française autorisée. Genève, Jeheber. Paris, Fischbacher. Bruxelles, Dewit, 1920, str. 157. Fr. 4.

a

Forel August Prof. Dr. Hygiene der Nerven und des Geistes im gesunden und kranken Zustande. 5., durchgesehene und erweiterte Aufl. Stuttgart, Moritz, 1918, str. 348. M. 6.

Gut Walter Dr. Vom seelischen Gleichgewicht und seinen Störungen. Zürich, Institut Orell Füssli, 1921, str. 163. M. 30.

Pelman Carl Prof. Dr. Psychische Grenzzustände. 4. durchgesehene Aufl. Bonn, Cohen, 1920, str. VII. 318. M. 24.

Driesch Hans. Leib und Seele. Eine Prüfung des psychophysischen Grundproblems. 1916, str. VI. 109. M. 1·80. — 2. verbesserte und teilweise umgearbeitete Aufl. (Leib und Seele. Eine Untersuchung über das psychophysische Grundproblem). 1920. str. VIII. 115. M. 15.

Sommer Georg Dr. Leib und Seele in ihrem Verhältnis zueinander. Leipzig, Teubner, 1920, str. 138. M. 5·60.

Marvin W. T. General problems: mind and body. — Psychological Bulletin, XII. str. 12—17.

Messer A. Ueber den Begriff des Psychischen.— Zeitschrift für pädagogische Psychologie, XVII (1916), str. 401—413; 497—512.

Zander R. Prof. Dr. Vom Nervensystem, seinem Bau und seiner Bedeutung für Leib und Seele im gesunden und kranken Zustande. 3. Aufl. Leipzig. Teubner, 1918, str. 134. M. 1·95.

Pfeifer R. A. Dr. Das menschliche Gehirn nach seinem Aufbau und seinen wesentlichen Leistungen. Gemeinverständlich dargestellt. 3., erweiterte Aufl. Leipzig, Engelmann, 1920, str. VII. 123. M. 18.

Klose Rud. Dr. - Das Gehirn eines Wunderkindes (des Pianisten Goswin Sökeland). Ein Beitrag zur Lokalisation des musikalischen Talentes im Gehirn. Berlin, Karger, 1920, str. 44. M. 6.

Hering Ewald. Fünf Reden. Ueber das Gedächtnis als eine allgemeine Funktion der organisierten Materie. Ueber die spezifischen Energien des Nervensystems. Zur Theorie der Vorgänge in der lebenden Substanz. Zur Theorie der Nerventätigkeit. Hg. v. H. E. Hering. Leipzig, Engelmann, 1921, str. 140. M. 14.

Semon Rich. Bewusstseinsvorgang und Gehirnprozess. Eine Studie über die energetischen Korrelate der Eigenschaften der Empfindungen. Nach dem Tode des Verfassers hg. v. O. Lubarsch. Wiesbaden - München, Bergmann, 1920, str. XLVIII. 219. M. 20.

Tolman E. C. Nerve process and cognition. — Psychological Review, XXV. 6.

Cannon W. B. Bodily changes in pain, hunger, fear and rage. An account of recent researches into the function of emotional excitement. New York, Appleton, 1915, str. XIII. 311.

Bechterew Wladimir. La localisation des psycho-reflexes dans l'ecorce cerebrale. Bologna, Zanichelli, 1916, str. 16.

b

Velzen Thoden van S. K. Dr. Psychoencephale Studien. 5. vermehrte Aufl. Berlin, Weber 1916, str. 212.

Parker G. H. The elementary nervous system. Philadelphia and London, The J. B. Lippincott Co., 1918, str. 229.

Levi Giuseppe. I fattori che determinano il volume degli elementi nervosi. Firenze, 1916, str. 11.

Keith Lucas. La conduction de l'influx nerveux. Traduit de l'anglais par G. Matisse. Paris, Gauthier-Villars et Cie., 1920, str. 126. Fr. 3·50.

Göthlin G. Fr. Relation entre le fontionnement et la structure des éléments nerveux. Upsala, Läkareförenings Förhandlingar, Ny följd, XIII. 5 (1917).

Alrutz Sydney. W sprawie dynamiki systemu nerwowego. (Po szwedzku). — Psykes Monographieserie, II. III., 1916/17.

Bianchi L. La meccanica del cervello e la funzione dei lobi frontali. Torino, Fratelli Bocca, 1920, str. XII. 432. L. 50.

Woodrow H. Reactions to the cessation of stimuli and their nervous mechanism. — Psychological Review, XXII. str. 423—453.

Watson J. B. The place of the condition-reflex in psychology. — The Psychological Review, XIII. 2.

Lashley K. S. The human salivary reflex and its use in psychology. — Psychological Review, XXIII (1916). 6.

Brunacci B. e Sanctis T. La fonction de sécrétion de la parotide chez l'homme. Influence inhibitrice de l'activité psychique sur la quantité et la qualité de la salive secretée. — Archivio di fisiologia, XII. str. 441—451.

Gildemeister M. Der sg. psycho-galvanische Reflex und seine physikalisch-chemische Deutung. — Pflügers Archiv f. d. ges. Physiologie, CLXII. str. 489—506.

Sutherland A. H. Respiratory, circulatory and psychogalvanic phenomena. — Psychological Bulletin, XII. str. 149—195.

Beckmann K. Aenderungen in der Atmungsregulation durch psychische und pharmakologische Einflüsse. — Deutsches Archiv für klinische Medizin, 1914—15, str. 1314—1316.

Stecher Lorle Ida. The effect of humidity on nervousness and on general efficiency. — Archiv of Psychology, XXXVIII (1916).

Miles W. R. Some psycho-physiological processes as affected by alcohol. — Proceedings of the National Academy of Sciences of the U. S. A., II (1916). str. 703—709.

Dodge R. and Benedict F. G. Psychology: Neuro-muscular effects of moderate doses of alcohol. Proceedings of the National Academy of Sciences of the U. S. A., I. str. 605—608.

Gellhorn Ernst Dr. Übungsfähigkeit und Übungsfestigkeit bei geistiger Arbeit. Leipzig, Barth, 1920, str. 77.

a

Münsterberg Hugo Prof. Dr. Arbeit und Ermüdung. Leipzig, Barth, 1917, str. 32. M. 0·45.

Joteyko J. La fatigue. Paris, Flammarion, 1920, str. 330. Fr. 5·75.

Weber. Fortschritte in der Ermüdungsmessung. — Praktische Psychologie, II. 4 (1921).

Garth Th. R. Mental fatigue during continuos exercise of a single function. New York, The Science Press, 1918, str. X. 88.

Dodge R. The laws of relative fatigue. — Psychological Review, XXIV. 2.

Smith May. A contribution to the study of fatigue. — British Journal of Psychology, VIII. 3/1916).

Strong E. K. Jr. Fatigue, work and inhibition. — Psychological Bulletin, XII. str. 416—419.

Fromentin A. et Kotzareff le Dr. Théorie biosociale du sommeil. 1917. Fr. 1.

Zahlfleisch Joh. Prof. Dr. Was ist Empfindung? Ein Geleitsbrief für jeden modernen Philosophen. Podersam, Selbstverlag, 1916, str. 17. M. 2.

Meyer Semi Dr. Entwicklung der Sinnesorgane und der Empfindungen. Langensalza, Wendt & Klauwell.

Kreibig Josef Klemens Prof. Dr. Die Sinne des Menschen. Sinnesorgane und Sinnesempfindungen. 3. verb. Aufl. Leipzig, Teubner, 1917, str. IV. 116. M. 1·25.

Mangold Ernst Prof. Dr. Unsere Sinnesorgane und ihre Funktion. 2. Aufl. Leipzig, Quelle und Meyer, 1919, str. 14. M. 2·75.

Bentley M. Sensation — General. — Psychological Bulletin, XII. str. 100—102.

Pikler Julius. Sinnesphysiologische Untersuchungen. Leipzig, Barth, 1917, str. VIII. 516. M. 16.

Rahn C. Sensation and its physiological conditions. — Psychological Monographs, XXI (1916).

Laird John. The psychological interpretation of sense data. — The British Journal of Psychology, IX. 3. 4.

Moore G. E. and Stout G. F. The status of sense-data. — Proceedings of the Aristotelian Society, XIV (1914). str. 355—406.

Spiller W. G. Remarks on the central representation of sensation. — Journ. of nervous and mental diseases, XLII. str. 399—418.

Pauli R. Dr. Ueber psychische Gesetzmässigkeit, insbesondere über das Webersche Gesetz. Jena, Fischer, 1920, str. VII. 88. M. 6.

Piéron H. Des lois diverses répondant au type général de la „Loi de Wundt“ pour différentes sensations. Notes et mémoires du Congrès de l'Association française pour l'avancement des sciences, XL (1914), str. 582—589.

Langenfeld H. S. Synaesthesia. — Psychological Bulletin. XII. str. 121—122.

Botti L. Osservazioni sul concorso e sul rafforzamento reciproco di sensazioni di campi diversi. — Rivista di psicologia, XI. str. 128—133.

---

b

Holt E. B. Vision — General Phenomena. — Psychological Bulletin, XII. str. 102—108.

Schulz Hans Dr. Das Sehen. Eine Einführung in die psychologische Optik. Stuttgart, Enke, 1920, str. VIII. 146. M. 18.

Kiesel Arthur Dr. Die Welt des Sichtbaren. Eine Betrachtung über die Art und Weise unseres Sehens. 2. (Titel-) Ausgabe. Leipzig, Voigtländer, (1905) 1918, str. 106. M. 1·50.

Stumpf C. Die Attribute d. Gesichtsempfindungen. Berlin, kgl. Akademie d. Wissenschaften, G. Reimer in Komm., 1917, str. 88. M. 3·50.

Bouasse H. Vision et reproduction des formes et des couleurs. Vision mono- et binoculaire. Illusions d'optique. Photométrie. Théorie des couleurs. Photographie. Procedés d'impression. 1917, str. XXVI. 560 z 267 fig. i 7 tab. Fr. 25.

Smith J. S. Visual quality as a determinant of clearness. — The American Journal of Psychology, 26. 3.

Le Prince A. Education de la vision chez un aveuglené. — Journal de psychologie normale et pathologique, XII. str. 46—48.

Kollarits Jenö. Ueber mehrfach geschichtete und kombinierte visuelle Vorstellungen und ihre Analogie mit Kunstversuchen, Traumbildern und Halluzinationen. — Journal für Psychologie und Neurologie, XXII (1916). str. 171—175.

Nienburg B. von der. The apparent rate of light succession as compared with sound succession. — Psychological Review, XXII. str. 56—70.

Dunlap K. The shortest perceptible time-interval between two flashes of light. — Psychological Review, XXII. str. 226—250.

Gradle H. S. The blind spot. — Annales of ophthalmology, XXIV (1916). str. 637—661.

Galtung A. Rhinogene Optikusaffektionen. — Norsk magasin for lägevidenskaben, 1917.

Hofmann Franz Bruno Prof. Die Lehre vom Raumsinn des Auges. 1. Tl. Berlin, Springer, 1920, str. III. 213. M. 20.

Mach Ernst. Ueber Erscheinungen an fliegenden Projektilen. Vom räumlichen Sehen. 2 Vorträge. Leipzig, Barth, 1917, str. 31. M. 0·45.

Prandtl A. Die spezifische Tiefenauffassung des Einzelauges und das Tiefensehen mit zwei Augen. — Fortschritte der Psychologie und ihrer Anwendungen, IV. 4.

Henning H. Herings Theorie des Tiefensehens, das Panumsche Phänomen und die Doppelfunktion. — Fortschritte der Psychologie und ihrer Anwendungen, V. 3.

Dittler Rudolf Dr. Stereoskopisches Sehen und Messen. Leipzig, Barth, 1919, str. 36. M. 3.

Pierce A. H. A preliminary report of experiments on the stereoscopic efficiency of vision. — Psychological Bulletin, XII. str. 205—212.

Kirschmann A. Ein neuer Apparat zur Untersuchung des binokularen und stereoskopischen Sehens. — Psychologische Studien, X. 4/5.

a

Smith W. G. The prevalence of spatial contrast in visual perception. — British Journal of psychology, VIII. 2 (1916).

Kent Gr. H. A graded series of geometrical puzzles. — The Journal of Experimental Psychology, I. 1.

Miles George H. The formation of projected visual images by intermittent retinal stimulation. — British Journal of Psyehology. VII. 4; VIII. 1.

Hunter W. S. Retinal factors in visual aftermovement. — Psychological Review, XXII. str. 479—489.

Farigoule L. La vision extra-rétinienne et le sens paroptique. Paris, Nouvelle Revue Française, 1920, str. 107.

Franz V. Das psychologische Moment in unseren Eindrücken von der scheinbaren Grösse der Gestirne. — Das Weltall, XX. 5/6 (1919).

Dunlap K. Color theory and realism. — Psychological Review, XXII. str. 99—103.

Edridge-Green F. W. Colour vision and colour-vision theories, including the theory of vision.— Science Progress, IX (1914), str. 471—487.

Parsons J. H. An introduction to the study of color vision. Cambridge, University Press, 1915, str. VIII. 308.

Ostwald W. Prof. Dr. Farbenpsychologie. Langensalza, Wendt & Klauwell, 1920.

Yerkes R. M. Psychology: Color vision in the ring-dive (Tutor risorius). Proceedings of the National Academy of Sciences of the U. S. A., I. str. 117—120.

Exner Franz Prof. Zur Kenntniss der Grundempfindungen im Helmholtz'schen Farbensystem. Wien, Hölder in Komm., 1920, str. 20. M. 6.

Pikler Julius Prof. Dr. Hypothesenfreie Theorie der Gegenfarben. Leipzig, Barth, 1919, str. VIII. 104. M. 8.

Hartridge H. Interest as a factor in antagonism and simultaneous contrast. — Journal of Psychology, L. str. 47—64.

Pepper S. C. Changes of appreciation for colour combinations. — Psychological Review, XXVI. 5.

Łempicka Wanda v. Räumliche Farbenmischung auf der Netzhaut. Leipzig, Barth, 1918, str. 35.

Exner Franz Prof. Einige Versuche und Bemerkungen zur Farbenlehre. Wien, A. Hölder in Kommision. 1918, str. 14. M. 1.

Schmidkunz H. Farbentheorien. — Münchner kunsttechnische Blätter, XIII (1919).

Ostwald Wilhelm. Farbnormen nach W. O., I. Farbtonleitern. Leipzig, Verlag Unesma, (1920), str. 10. M. 112. Einzelne Leitern M. 4.

Ostwald Wilhelm. Farbennormen und Farbharmonien. 2. Aufl. Leipzig, Verlag Unesma, (1920), str. 23. M. 1·55.

Ostwald Wilhelm. Die Werkstelle für Farbkunde. Eine Denkschrift. 4. Aufl. (Leipzig, Verlag Unesma, 1920), str. 8. M. 0·65.

b

Ferree C. E. and Rand G. A new method of heterochromatic photometry: a reply to Dr. Johnson. — Psychological Review, XXIV. 2.

Ferree C. E. and Rand G. A new method of heterochromatic photometry. — The Journal of Experimental Psychology, I. 1.

Cobb P. W. Photometric considerations pertaining to visual stimuli. — The Psychological Review, XIII. 1.

Ward James. A further note on the sensory character of black. — British Journal of Psychology, VIII. 2 (1916).

Edridge-Green F. W. The simple character of the yellow sensation. — Journal of Psychology, XLIX. str. 265—270.

Marshall C. D. Colour vision and tests for colour blindness. — British Medical Journal, 1914, str. 1093—1095.

The problem of colour blindness. — British Medical Journal, 1915, str. 79—80.

Hayes S. P. Vision-color defects. — Psychological Bulletin, XII. str. 108—111.

Stilling. Pseudo-isochromatische Tafeln zur Prüfung des Farbensinnes nebst 4 Tafeln zur Bestimmung der Farbensehschärfe. 15. Aufl. hg. v. Prof. Dr. G. Weill. Leipzig, Thieme, 1918, str. 16 i 34 barwnych tablic. M. 11.

Ogden R. M. Hearing. — Psychological Bulletin, XII. str. 161—169.

Kuhn W. Experimentelle Untersuchungen über das Tonalitätsgefühl. — Beiträge zur Anatomie, Physiologie, Pathologie und Therapie des Ohres, der Nase und des Halses, XIII (1919).

Rich G. J. A preliminary study of tonal volume. — The Journal of Experimental Psychology, I. 1.

Löbmann H. Zur Psychologie des Tonbewusstseins. — Die Stimme, XI (1919).

Kühn W. Die Lehre von den Tonvorstellungen und ihre Anwendung im Elementarunterricht. — Zeitschrift für Musikwissenschaft, 1919.

Löwenthal Richard. Inwieweit wird die Helmholtzsche Hörtheorie durch neuere Anschauungen gestützt? Göttingen, Vandenhoeck und Ruprecht, 1920, str. 31. M. 0·80.

Gradenigo Giuseppe. Fu Helmholtz veramente l'ideatore della teoria sulla audizione che porta il suo nome? I precursori: Duverney (1683), Valsalva (1704); L'ideatore: Cotugno (1760). Nota I: Duverney. Torino, Unione tipografico-editrice, 1917, str. 11.

Pikler Julius Prof. Theorie der Konsonanz und Dissonanz. Leipzig, Barth, 1919, str. 34. M. 2.

Stumpf C. Die Struktur der Vokale. Berlin, Kgl. Akademie der Wissenschaften, 1918, str. 333—358. M. 1.

Starch D. Auditory space. — Psychological Bulletin, XII. str. 213—214.

Weiss A P. Preliminary report on the relative intensity of succesive, simultaneous, ascen-

a

ding and descending tones. — Psychological Review, XXIV. 2.

Weiss A. P. Apparatus and experiments on sound intensity. — Psychological Monographs, XXII (1916).

Emden R. Ueber abnorme Hörbarkeit. München, Kgl. bayr. Akademie der Wiss., 1916. M. 0·20.

Schaefer K. Die Empfindlichkeit des Ohres für Tonhöhenunterschiede und Intervallenreinheit.— Musikpädagogische Blätter, XXXIX (1916).

Eitz C. Das Denkwidrige in der Bezeichnung musikalischer Intervalle. — Neue Zeitschrift für Musik, LXXXIV (1919).

Dunlap K. Time and rhythm. - Psychological Bulletin, XIII (1916).

Peterson Jos. The nature and probable origin of binaural beats. — Psychological Review, XXIII (1916), str. 334—351.

Ottmann F. Akustische Eindrücke im Felde.— Der Merker, VII (1916).

Gamble E. A. Mc C. Taste and smell. — Psychological Bulletin, XII. str. 112—113.

Henschen S. E. Ueber die Geruchs- und Geschmackszentren. — Monatsschrift für Psychiatrie und Neurologie, XLV (1919).

Ribot Th. Le goût et l'odorat. — Journal de psychologie, 15. stycznia 1920.

Henning Hans. Der Geruch. Leipzig, Barth, 1916, str. VIII. 533. M. 15.

Chinaglia L. Ricerche intorno all' influenza esercitata della temperatura sulla sensibilità gustativa. — Rivista di psicologia, XI. str. 198—226.

Schulte R. W. Die gegenseitige Beeinflussung von Druckempfindungen. — Psychologische Studien, X. 4/5.

Cook H. D. Tactual and kinaesthetic space. — Psychological Bulletin, XXI. str. 214—215.

Metcalp J. T. Cutaneous and kinaesthetic senses. — Psychological Bulletin, XII. str. 114—117.

Carati E. Recherches cliniques sur la sensibilité douloureuse farado-cutanée. — Revue neurologique, XXII. str. 296—304.

Piéron H. Hyperesthésie signifie toujours hyperalgésie. — Revue neurologique, XXII (1914—1915), str. 947—951.

Boring E. G. Organic sensation. — Psychological Bulletin, XII. str. 118—120.

Rahn C. The principle on dynamogenesis in psychology. — Psychological Monographs, XXI (1916).

Henmon W. A. C. Reaction time. — Psychological Bulletin, XII. str. 414—415.

Loeb Jacques. Forced movements. Tropism and animal conduct. Monographs on experimental biology. Lippincott, 1919, 10 S. 6 d.

Russell S. B. The function of incipient motor processes. — Psychological Review, XXII. str. 163—166.

b

Langfeld H. S. A study in simultaneous and alternating finger movements. — Psychological Review, XXII. str. 453—478.

Krukenberg H. Prof. Dr. Der Gesichtsausdruck des Menschen. 2., neubearbeitete und vermehrte Aufl. Stuttgart, Enke, 1920, str. VII. 328. M. 28.

Grassberger R. Prof. Die Wünschelrute und andere psychophysische Probleme. Wien, Selbstverlag, 1917, str. III. 55. M. 2.

Pillsbury W. B. Attention. — Psychological Bulletin, XII. str. 177—178.

Loreta U. Sopra l' attenzione. — Rivista di psicologia, XI. str. 235—254.

Gerling Reinhard. Die Kunst der Konzentration. 9. Aufl. Prien, Anthropos-Verlag, (1920), str. 264. M. 12·50.

Woodrow H. Outline as a condition of attention. — The Journal of Experimental Psychology, I. 1.

Sachs Hildegarde Dr. Methode zur Prüfung der Aufmerksamkeit und Reaktionsweise. Mit einer Einleitung von W. Stern und einem Beitrag von W. Leidner. Leipzig, Barth, 1920, str. 27. M. 2·80.

Martin E. G., Paul B. D. and Welles E. S. A comparison of reflex tresholds with sensory tresholds — the relation of this comparison to the problem ot attention. — The American Journal of Psychology, 26. 3.

Trüb Max. Ueber Aufmerksamkeit und Auffassungsfähigkeit bei Gesunden und Kranken (unter besonderer Berücksichtigung des Stupors). — Zeitschrift für die gesamte Neurologie und Psychiatrie, XL (1918). 4. 5.

Poppelreuter W. Ueber den Versuch einer Revision der psychophysiologischen Lehre von der elementaren Assoziation und Reproduktion. — Monatsschrift für Psychiatrie und Neurologie, XXXVII. str. 278—323.

Hunter W. S. A reformulation of the law of association. — Psychological Review, XXIV. 3.

Wells F. L. Association type and personality.— Psychological Review, XXVI. 5.

Reed H. B. Associative aids. II. Their relation to practice and the transfer of training. III. Their relation to the theory of thought and to methodology in psychology. — Psychological Review, XXV. 4. 5.

Wohlgemuth A. Simultaneous and successive associations. — British Journal of Psyehology, VII. 4.

Roels F. La recherche du mot de réaction dans les expériences de l' association. — Annales de l' Institut supérieur de philosophie, 1914, str. 553—573.

Wells F. L. Autistic mechanisms in association reaction. — Psychological Review, XXVI. 5.

Crane H. W. A study in association reaction and reaction time. — Psychological Monographs, XVIII. 80, str. 76.

a

Hintermann Heinr. Dr. Experimentelle Untersuchung der Bewusstseinsvorgänge mit Hülfe von Reaktionen auf Reizwörter. Zürich, Leemann & Co., 1916, str. 97. M. 2.

Carr H. Length of time interval in successive association. — Psychological Review, XXVI. 5.

Carr H. A. and Freman A. S. Time relationships in the formation of associations. — Psychological Review, XXVI. 6.

Schütz Anton. Zur Psychologie der bevorzugten Assoziationen und des Denkens. Würzburg, Stürtz, 1917, str. 74.

Bradford C. G. An experiment in association.— Psychological Review, XXII. str. 279—288.

Brown W. Practice in associating number'-names with number-symbols. — Psychological Review. XXII, str. 77—80.

Brown W. Practice in associating color-names with colors. — Psychological Review, XXII. str. 45—55.

Sganzini Carlo Dr. Neuere Einsichten in das Wesen der sogenannten Ideenassoziationen und der Gedächtniserscheinungen. Bern, Haupt, 1918, str. 27. M. 1·50.

Müller Alfred Leop. Das Gedächtnis. Mit 22 Abb. 5. Aufl. Stuttgart, Franckh, 1916, str. 92. M. 1.

Valy C. La mémoire. — La vie universitaire, II (1921). 6, str. 11—13.

Andrea Maria D'. Appunti sulla memoria Noci, 1916, str. 40.

Erdmann Bruno. Grundzüge der Reproduktionspsychologie. Berlin, Vereinigung wissenschaftlicher Verleger, 1920, str. VIII. 186. M. 20.

Owen R. P. Recognition. A logical and experimental study. Psychological Monographs, XX (1916).

Woods Elizabeth L. An experimental analysis of the process of recognizing. — The American Journal of Psychology, 26. 3.

Meumann E. Oekonomie und Technik des Gedächtnisses. Experimentelle Untersuchungen über das Merken und Behalten. 5., unveränderte Aufl. Leipzig, Klinkhardt, 1920, str. 280. M. 18.

Kortsen K. K. Etude sur les lois de la liaison et de la reproduction des états de conscience.— Bulletin de l'Académie des sciences et des lettres de Danemark, 1914, str. 87—114.

Michotte A. et Fransen F. Note sur l'analyse des facteurs de la mémorisation et sur l'inhibition associative. Annales de l'Institut supérieur de philosophie, 1914, str. 367—414.

Dearborn W. F. and Langfeld H. S. Portable tachistoscope and memory apparatus. — Psychological Review, 1916, str. 383—387.

Seinig O. Praxis des verändernden Gedächtniszeichnens (Typenzeichnen). Sammlung zeichnerischen Uebungs- und Memorierstoffs. 3. Aufl. Leipzig, Wunderlich, 1921, str. 24. M. 8.

Dugas L. La mémoire organique. — Journal de psychologie normale et pathologique, XII (1915). str. 1—13.

b

Brown Warner. Incidental memory in a group of persons. — Psychological Review, XXII (1915). 1. str. 81—85.

Hormet P. Le manuel de la mémoire, 1917, str. 160. Fr. 2·50.

Julliot Ch. L'éducation de la mémoire. Paris, Flammarion, str. 223. Fr. 3·50.

Piorkowski. Gedächtnisschulung auf natürlicher Grundlage. I. — Praktische Psychologie, II (1921). 6.

Engelen Dr. Gedächtniswissenschaft und die Steigerung der Gedächtniskraft. 1., 2. Aufl. M. 9; 3. Aufl. M. 10; 4. Aufl. M. 12. München, Verlag der ärztlichen Rundschau, 1920.

Kruse Uve Jens. Gedächtnisschule. Buchenbach, Felsen-Verlag, 1920, str. 89. M. 6.

Pabst Hugo. Weltbezwinger Gedächtnis. Praktische Anweisungen zur Kräftigung des Gedächtnisses. Berlin; Leipzig; Wien; Zürich, Bobach, 1921, str. 61. M. 6.

Genthe Emil. Wie bilden und stärken Sie Ihr Gedächtnis? Wie studieren Sie mit Erfolg? Wie müssen Sie Ihr Gedächtnis bilden? Dresden, Bilz (1918), str. 28. M. 6.

Ebert Paul Ernst. In 10 Stunden ein gutes Gedächtnis. Eine sichere Methode, schnell ein vorzügliches Gedächtnis zu erlangen. Mit Uebungen und vielen Beispielen, sowie einem Zahlworterverzeichnis. Dresden, Wittig & Schobloch, 1920, str 38. M. 4.

Jones Ernest. The theory of repression in its relation to memory. — British Journal of Psychology, VIII (1915). 1.

Baird J. W. Memory, imagination, learning and the higher mental processes (experimental).— Psychological Bulletin, XII. str. 333—354.

Gore W. C. Memory, Concept, Judgment, Logic (Theory). — Psychological Bulletin, XII. str. 354—357.

Gates A. J. Correlations and sex differences in memory and substitution. University of California Publications in Psychology, I (1916), str. 345—350.

Zuccari G. Richerçhe sulla importanza dei movimenti articolari per la lettura e l'apprendimento a memoria. — Rivista di psicologia, XI (1915). str. 182—195.

Stratton G. M. Retroactive hypermnesia and other emotional effects on memory. — Psychological Review, XXVI. 6.

Adams H. F. A note on the effect of rhythm on memory. — Psychological Review, XXII, str. 289—298.

Arnold F. Obstructed breathing and memory.— Psychological Clinic, VIII. str. 234—246.

Tinivella Giovanni. L'uso della memoria in rapporto allo spirito e alla scuola. Milano-Roma-Napoli, soc. ed. Dante Alighieri, di Albrighi, Segati e C., 1917, str. 30.

Eichthal Eugène d'. Du rôle de la mémoire dans nos conceptions métaphysiques, esthétiques, passionnelles, actives. Paris, Alcan, 1920, str. 198.

a

Slade W. Gedächtniskunst, Geheimsprache, Geheimschrift. M. e. Vorwort v. Dr. E. Ferrol: Das Gedächtnis, sein Entstehen u. Vergehen. Genie oder Talent? Bonn, Huthmacher, 1916, str. 58. M 1.

Klugmann Hermann. Ueber Fehler bei der Reproduktion von Zahlen. — Inaug. Diss. Würzburg, 1917. str. 45.

Meyer Paula. Weitere Versuche über die Reproduktion räumlicher Lagen früher wahrgenommener Figuren. Leipzig, Barth, 1919, str. 20.

Stratton G. M. The mnemonic feat of the „Shass Pollak". — Psychological Review, XXIV, 3.

Starke Dr. Comment guérir les maladies de la mémoire? Paris, Nilsson, 1914, str. 58. Fr. 0·75.

Urbantschitsch Viktor Prof. Dr. Ueber Störungen des Gedächtnisses infolge von Erkrankungen des Ohres. Wien, Urban und Schwarzenberg, 1918, str. 49. M. 3.

Lorand A. Dr. Vergesslichkeit und Zerstreutheit und ihre Behandlung durch hygienische und therapeutische Massnahmen. Leipzig, Klinkhardt, (1920), str. VIII. 220. M. 20.

Evans J. E. The effect of distraction on reaction time. — Archives of psychology, XXXVII (1916).

Rodriques A. A. A dinamica do pensamento. Lisboa, 1919, str. 94.

Ventura Luigi. Il pensiero come attività. Milano-Roma-Napoli, soc. ed. Dante Alighieri, di Albrighi, Segati & Co., 1917, str. 96. L. 2.

Jaensch E. R. Einige allgemeinere Fragen der Psychologie und Biologie des Denkens, erläutert an der Lehre vom Vergleich. Leipzig, Barth, 1920, str. 31. M. 4.

Dearborn George V. N. Intuition. — Psychological Review, XXIII (1916). str. 465—483.

Jung C. G. On psychological understanding. — Journal of abnormal Psychology, IX. str. 384—399.

Titchener E. B. The psychological concept of clearness. — Psychological Review, XXIV (1917). 1.

Hoesslin J. K. v. Das erfindende Denken. — Neue Jahrbücher für das klassische Altertum, Geschichte und deutsche Literatur und für Pädagogik, XXIII. 6. 7 (1920).

Lipska-Librach M. Sur les rapports entre l' acuité sensorielle et l'intelligence. Bruxelles, Lebègue, 1914, str. 150. Fr. 2·50.

Dunlap R. Thougt-content and feeling. — Psychological Review, XIII. 1.

Webb E. Character and intelligence. British Journal of Psychology. Monog. Suppl. 1, 1915, str. IX. 99.

Meumann E. Intelligenz und Wille. Hg. v. Prof. Dr. G. Störring. 3., umgearb. u. verm. Aufl. Leipzig, Quelle & Meyer, 1920, str. VIII. 372. M. 21.

Witmer L. On the relation of intelligence to efficiency. — Psychological Clinic, IX, str. 61—86.

b

Bridges J. W. and Coler L. E. The relation of intelligence to social status. — Psychological Review, XXIV. 1.

Ziehen Th. Prof. Dr. Die Prinzipien und Methoden der Intelligenzprüfung. 4., vermehrte Aufl. Berlin, Karger, 1918, str. 111. M. 2.80.

Ziehen Th. Einige Ergänzungen zu den Methoden der Intelligenzprüfungen. — Archiv für Psychiatrie und Nervenkrankheiten, LIX. 2. 3 (1919).

Terman L. M. The measurement of intelligence. With an introduction by Prof. J. J. Findlay. London, Harrap & Co., 1919, str. XX. 362. 6 S.

Bobertag Otto. Ueber Intelligenzprüfungen nach der Methode von Binet und Simon. 2., unveränderte Aufl. Leipzig, Barth, 1920, str. III. 175. M. 18.

Tabacaru Grigore. Die Untersuchungen Binets über die Psychologie des Denkens. Bukarest, Baer, 1915, str. 60.

Otis A. S. Some logical aspects of the Binet scale. — Psychological Review, XIII. 2.

Pintner R. Experience and the Binet-Simon tests. — Psychological Clinic, VIII. str. 197—200.

Höper Wilhelm Über den objektiven Wert von Intelligenzprüfungen. Unter besonderer Berücksichtigung der Methode Binet-Simon. Inaug.-Diss. Jena, 1919, str. XII. 112.

Yerkes R. M., Bridges J. W. and Hardwick R. S. A point scale for measuring mental ability. Baltimore, Warwick and York, 1915, str. VIII. 218.

Yerkes R. M. and Anderson H. M. The importance of social status as indicated by the results of the Point scale method of measuring mental capacity. — Journal of educational Psychoiogy, VI. str. 137—150.

Yerkes R. M. Psychology: A point scale for measuring mental ability. Proceedings of the National Academy of sciences, I, str. 114—117.

Gregor Adalbert Prof. Dr. Zur Bestimmung des Intelligenzalters mittels der Definitionsmethode. Langensalza, Beyer & Söhne, 1920, str. 25. M. 1·50.

Pintner R. Intelligence as estimated from photographs. — Psychological Review, XXV. 4.

Claparède Ed. Dr. Des diverses catégories de tests mentaux. Extrait des Archives Suisses de Neurologie et de Psychiatrie. Zürich, Institut Orell Füssli, 1918, str. 118.

Ruml B. The measurement of the efficjency of mental tests. — Psychological Review, XXIII. 6.

Porter F. Difficulties in the interpretation of mental tests. Types and examples. — Psychological Clinic, IX. str. 140—158; 167—180.

Brigham Carl C. Two studies in mental tests. Princeton and Lancaster Psychological Review Co., 1917, str. 254.

Pintner R. The factor of experience in intelligence testing. — Psychological Clinic, IX. str. 44—50.

a

Strong E. K. jun. and Gilchrist E. P. A method of recording errors in form board tests.— Psychological Review, XXIV. 3.

Haines Th. H. Mental measurements of the blind. — Psychological Monohraphs, XXI (1916). 1. str. 86.

Kuntze Frdr. Prof. Die Technik der geistigen Arbeit. Heidelberg, Winter, 1921, str. XII. 85. M. 6.

Jost Henry Edward. Ueber die beste Art geistig zu arbeiten. 46.—50. Taus. Berlin, Concordia, (1921), str. 124, M. 6·90.

Wells F. L. Experiments concerning the treshold of conscious learning. — Psychological Review, XXVI. 5.

Peterson J. Experiments in rational learning.— Psychological Review. XXV. 6.

Dauber Johann. Zur Entwicklung der psychischen Leistungsfähigkeit. Inaug.-Diss. Würzburg, 1918, str. 71.

Wiltbank R. T. The principles of serial and complete response as applied to learning. — Psychological Review, XXVI. 4.

Ballard J. H. Some phases of the psychology of puzzle learning. New York, Ballard, 1915, str. 93.

Schönherr Walter Dr. Direkte und indirekte Methode im neusprachlichen Unterricht. Experimentelle Beiträge. (Paedagogisch-psychologische Forschungen). Leipzig, Quelle u. Meyer, 1915, str. 83. M. 2·60.

Stumpf C. Empfindung und Vorstellung. Berlin, Reimer, 1918, str. 116. M. 1.

Hofman Paul. Empfindung und Vorstellung. Ein Beitrag zur Klärung psychologischer Grundbegriffe. Berlin, Reuther & Reichard, 1920, str. 76. M. 5.

Daudet Léon. Le monde des images. Paris, Nouvelle librairie nationale, 1919, str. 250.

Rüsche Frz. Ueber die Einordnung neuer Eindrücke in eine vorher gegebene Gesamtvorstellung. — Psychologische Studien. X. 4. 5.

Washburn Marquet F. Movement and mental imagery. Boston and New-York, Houghton Mifflin, 1916, str XV. 252.

Marx Ludwig Dr. Der Streut um Wesen und Wert der Anschauung. Ein Beitrag zur pädagogischen Psychologie mit besonderer Berücksichtigung ihrer Geschichte. Langensalza, Beyer & Söhne, 1921, str. 25. M 1·80.

Kollarits Jenö. Ueber mehrfach geschichtete und kombinierte visuelle Vorstellungen und ihre Analogie mit Kunstversuchen, Traumbildern und Halluzinationen. — Journal für Psychologie und und Neurologie, XXII (1915). str. 171—175.

Baerwald Richard. Zur Psychologie der Vorstellungstypen mit besonderer Berücksichtigung der motorischen und musikalischen Anlage. Auf Grund einer Umfrage der Psychologischen Gesellschaft zu Berlin bearbeitet. Leipzig, Barth, 1916, str. III. X. 444. M. 14.

b

Segal Jakob Dr. Über das Vorstellen von Objekten und Situationen. Ein Beitrag zur Psychologie der Phantasie. Eine experimentelle Untersuchung. Stuttgart, Spemann, 1916, str. 297—495. M. 6.

Angersbach A. Das Denken und die Phantasie — Die Grenzboten, LXXVI (1919).

Müller-Freienfels Richard. Das Denken und die Phantasie. Psychologische Untersuchungen nebst Exkursen z. Psychopathologie, Aesthetik und Erkenntnistheorie. Leipzig, Barth, 1916, str. XII. 341. M. 8.

Kubbe Karl. Die Phantasie. Langensalza, Beyer u. Söhne, 1916, str. 43. M. 0·55.

Moore T. V. The temporal relations of meaning and imagery. — Psychological Review, XXII, str. 177—225.

Tolman E. C. More concerning the temporal relations of meaning and imagery. — Psychological Review, XXIV. 2.

Morgan C. L Meaning and significance. — Journal of experimental Pedagogy, III. str. 1—8.

Bartlett F. C. An experimental study of some problems of perceiving and imaging. — British Journal of Psychology, VIII. 2 (1916).

Millech Knud. Przyczynek do psychologii spostrzegania. (Po duńsku). — Psyke, XII (1917), 1. str. 20—26.

Lange Karl Dr. Ueber Apperzeption. Eine psychologisch-pädagogische Monographie. 13. Aufl. Leipzig, Voigtländer, 1921, str. 257. M. 20.

Linke P. F. Grundfrage der Wahrnehmungslehre. Eine Untersuchung über die Bedeutung der Gegenstandstheorie und Phänomenologie für die experimentelle Psychologie. München, Reinhardt, 1918, str XXXV. 383 M. 15.

Macpherson William. The psychology of persuasion. London, Methuen & Co., 1920, str. 256.

Wolters A. W. The process of negation. — British Journal of Psychology, VIII. 2 (1916).

Stepanow G. La negazione spontanea. Contributo sperimentale alla psicologia del pensare.— Rivista di Psicologia, maj-październik, 1916.

Harris J. A. Experimental data on errors of judgment in the estimation of the number of objects in moderately large samples, with special reference to personal equation. — Psychological Review, XXII. str. 490—511.

Harris J. A. On the influence of previous experience on personal equation and steadiness of judgment in the Estimation of the number of objets in moderately large samples. — The Psychological Review, XIII. 1.

Thorndicke E. L Individual differences in judgments of the beauty of simple forms. — Psychological Review, XXIV. 2.

Goh Clément. Comment guérir les maladies du jugement? Paris, Nilsson, (1914), str. 60. Fr. 0 75.

Marcus W. Zur Logik und Psychologie der Frage und der Antwort. — Neue Jahrbücher für Pädagogik, XLII. 10.

Muscio Bernard. The influence of the form of a question. — British Journal of Psychology, VIII. 3 (1916).

Adamkiewicz. Das Citieren des Vergangenen und das Erschliessen des Zukünftigen als natürliche Verrichtungen der Grosshirnrinde. — Fortschritte der Medizin, 1918.

Lindworsky Jhs S. J. Das schlussfolgernde Denken. Experimentell-psychologische Untersuchungen. Freiburg i. B., Herder, 1916, str. XVI. 454. M. 15.

Wertheimer Max. Ueber Schlussprozesse im produktiven Denken. Berlin, Vereinigung wissenschaftlicher Verleger, 1920, str. 22. M. 3.

Rignano Eugenio. Psychologie du raisonnement. Edition française: Paris, Alcan, Fr. 18. Edition italienne: Bologna, Zanichelli, 1920, L. 22.

Thalbitzer S. Dr. Stimmungen, Gefühle und Gemütsbewegungen. Psychophysiologische Beobachtungen und Analysen. Mit einem Vorwort von Prof. Dr. H. Höffding. Uebersetzt v. E. Magnus. Kopenhagen, Neuer nordischer Verlag, 1920, str. 102. M. 12.

Störring Gustav Prof. Dr. Psychologie des menschlichen Gefühlslebens. Bonn, Cohen. 1916, str. VIII. 289. M. 9.

Shand Alexander F. The foundations of character. Being a study of the tendencies of the emotions and sentiments. 2-d and revised edition. Macmillan, 1920. 20 S.

Wohlgemuth A. Pleasure-Unpleasure. An experimental investigation on the feeling-elements. Cambridge, The University Press, 1920, str. 252. 14 S.

Watson J. B. A schematic outline of the emotions. — Psychological Review, XXVI. 3.

Smith J. A. On feeling. Proceeding of the Aristotelian Society, XIV. str. 49—75.

Shepard J. F. Affective phenomena. — Experimental. — Psychological Bulletin, XII, str. 169—172.

Gardiner H. N. Affective Phenomena. — Descriptive and theoretical. — Psychological Bulletin, XII. str. 172—176.

Federn P. Some general remarks on the principles of pain-pleasure and of reality. — Psychoanalytic Review, II. str. 1—11.

Pellacani G. Caratteri e natura dell' emozione. — Rivista di psicologia, marzec-kwiecień 1919.

Meinong Alexius. Ueber emotionale Präsentation. Wien, Akad. d. Wiss. 1917, str. 183. M. 4. 25.

Laguna G. A de. Emotion and perception from the behaviourist standpoint. — Psychological Review, XXVI. 6.

Labretoigne du Mazel Jean de Emotions et cenesthésie. Trévoux, Jeannin, 1914, str. 131.

Carr H. The relation between emotion and its expression. — Psychological Review, XXIV. 5.

Mott F. W. The psychic mechanism of the voice in relation to the emotions. — British Medical Journal, 1915, str. 845—847.

Ahlberg A. Till inlevelsens psykologi. 1.—4.— Psyke, X. str. 51—75.

Jacobsohn-Lask L. Prof. Über die Fernald'sche Methode zur Prüfung des sittlichen Fühlens und über ihre weitere Ausgestaltung. Leipzig, Barth, 1920, str. III. 84. M. 22.

Cochet Marie-Anne. L'intuition et l'amour. Paris, Perrin, 1920, str. XVI. 165.

Höffding Harald. Humor als Lebensgefühl (der grosse Humor). Eine psychologische Studie. Aus dem Dänischen v. Heinrich Goebel. Leipzig, Teubner, 1918, str. VII. 205. M. 4.60.

Dearborn G. Van Ness. The influence of joy. London, Heinemann, 1916, str. X. 277.

WIADOMOŚCI WYDAWNICZE.

Nauka Polska. Jej potrzeby, organizacya i rozwój. Ukazał się w Warszawie tom III. tak zatytułowanego Rocznika Kasy pomocy dla osób pracujących na polu naukowem imienia Dra Józefa Mianowskiego, obejmujący str. 279. Zawiera on Pamiętnik I. Zjazdu, poświęconego zagadnieniom organizacyi i rozwoju nauki polskiej, który się odbył w Warszawie w dniach 7.—10. kwietnia 1920 r. (zob. Ruch fil. V. str. 148 b). Rocznik zamykają komunikaty Kasy im. Mianowskiego, Skorowidz rzeczy i nazwisk, Treść t. I. i II. Nauki Polskiej oraz Sprostowania do tomu II. Nauki Polskiej.

Mateusza z Krakowa „Rationale divinorum operum“ w opracowaniu Prof. Dra W. Rubczyńskiego postanowiła wydać Komisya historyi filozofii w Polsce przy Polskiej Akademii Umiejętności, skoro tylko ukończy druk mniejszych pism Witelona, będących pod prasą.

Mistrzowie Myśli Naukowej (Les Maîtres de la pensée scientifique). Tak zatytułowane wydawnictwo wychodzić zaczęło pod redakcyą M. Solovine'a nakładem paryskiej firmy Gauthier-Villars. Dotychczas ukazały się cztery tomy: 1. Huyghens, Traktat o świetle. 2. 3. Spallanzani, Obserwacye i doświadczenia dotyczące zwierzątek nasiennych (w przekładzie francuskim Senebiera z końca XVIII. w.). 4. Lavoisier, Rozprawa o oddychaniu i poceniu się zwierząt. Przygotowaniami do dalszych tomów objęci są: Lavoisier, Laplace, d'Alembert, Ampère, Carnot, Clairaut, Ducrochet, Hertz, Galilei, Bouguer, Newton i i.

Revue d'histoire et de philosophie religieuses zaczęła wychodzić z rokiem 1921 staraniem Wydziału teologii protestanckiej Uniwersytetu strasburskiego. Sekretaryat redakcyi objęli profesorowie tegoż uniwersytetu: Causse i Hauter. Prenumerata roczna wynosi 25 Fr. Adres redakcyi i administracyi: Fr. Munch, Strassbourg, 1. Quai Saint-Thomas.

Philosophie und Recht. Zeitschrift für Philosophie und Rechtswissenschaft, Rechtsphilosophie, philosophische Parteienlehre, juristische Erkenntnistheorie (Rechtsfindung) u. Pädagogik,

a

Kwartalnik pod tym tytułem wydawać zaczęli nakładem firmy A. W. Zickfeldt w Osterwieck Dr. C. A. Emge i Prof. Dr. Bruno Bauch. Pierwszy zeszyt ukazał się w październiku 1920. Prenumerata roczna wynosi 24 marek niem.; cena zeszytu pojedynczego — 8 marek niem.

Der Dom. Bücher der deutschen Mystik. Pod tym tytułem zaczęła firma wydawnicza „Insel-Verlag“ wydawać szereg publikacyj, poświęconych niemieckiej mistyce. Wyszły dotąd dwa tomy. Pierwszy p. t. „Der Frankfurter. Eine deutsche Theologie“ w przekładzie Józefa Bernharta zawiera obszerny wstęp ogólny o istocie i rozwoju mistyki; tom II. podaje swobodnie przez M. Fischera opracowane w skróceniu dzieło G. T. Fechnera „Zend-Avesta. Gedanken über die Dinge des Himmels und des Jenseits vom Standpunkte der Naturbetrachtung“.

Nowe wydanie dzieł Fichtego zapowiada Prof. Dr. Ernest Cassirer w Almanachu firmy nakładowej Bruno Cassirer za rok 1920. Wydanie to, oparte na gruntownej rewizyi filologicznej tekstu obejmie trzy tomy: pierwszy, który ukaże się w najbliższej przyszłości, zawierać będzie pisma, wydane przez Fichtego, drugi — spuściznę rękopiśmienną, trzeci — materyały biograficzne, listy i t. p. Współpracownikami Prof. Cassirera są m. i. Walter Kinkel, Edward Spranger, Otto Buek i Hans Schulz.

Listy Haeckla zaczęło ogłaszać drukiem Archiwum Ernesta Haeckla w Jenie i uprasza wszystkich, którzy posiadają listy filozofa o nadsyłanie ich w oryginale lub w odpisie pod adresem Dr. H. Schmidt, Jena, Ernst-Häckel-Archiv, Berggasse 7. Jako tom I. zamierzonego wydawnictwa ukazały się w maju 1921 młodzieńcze listy Haeckla do rodziców.

WYKŁADY, ODCZYTY, REFERATY.

Polska Akademia Umiejętności (Kraków). Wydział historyczno-filozoficzny: Na posiedzeniu dnia 21. marca 1921 czł. Heinrich przedstawił pracę Dr. J. Metallmana p. t. „Trzecia zasada dynamiczna Newtona. Przyczynek do analizy pojęć naukowych“. Trzecia zasada (równości akcyi i reakcyi) dynamiczna Newtona jest wyrazem dążenia do ścisłego określenia pojęcia siły. Galileusz umiał siły mierzyć, ale nie stworzył pojęcia ścisłego, podobnie jak Newton nauczył nas mierzenia mas a przecież jego określenie masy okazało się teoretycznie niewystarczającem i Mach w miejsce tego pojęcia masy wprowadza nowe, dynamiczne. Galileusz i jego następcy do Newtona operują siłą, pojętą jako własność ciała działającego. To pojęcie siły, oparte na intuicyi wysiłku mięśniowego, stanowi punkt wyjścia logicznej analizy i konstrukcyi pojęcia siły ścisłego, której dokonał właśnie Newton w trzeciej zasadzie dynamicznej. Jest ona konstrukcją pojęcia siły i niczem więcej; w tym sensie jest jego definicyą. Nie jest natomiast określeniem siły w tem znaczeniu, iżby była od doświadczenia niezależną: jej konsekwencyą jest zasada bezwładności i doświadczenie, któreby się tej zasadzie sprzeciwiło, zmusiłoby nas do porzucenia zasady trzeciej. Nie będąc zasadą niezawisłą od kontroli doświadczenia, zasada trzecia nie jest jednak wyrazem żadnych nowych doświadczeń, innych od tych, które siła Galileuszowska wyrażała, ale jest jedynie nowem — na ich podstawie i przy pomocy logicznej analizy dokonanem — określeniem siły. Zasada ta pozwala nam zarazem zrozumieć cały sens drugiej dynamicznej zasady; uświadamia nam ona, że możemy stosować „działanie“ pewnego ciała zamiast wzajemnego oddziaływania dwóch ciał bez obawy, że popadniemy w antropomorfizm z jego wszystkiemi konsekwencyami. — Z powyższego stanowiska autor poddaje krytyce poglądy wybitniejszych fizyków na trzecią zasadę oraz na pojęcie siły. (Autoreferat).

Na posiedzeniu dnia 18. kwietnia czł. Heinrich przedstawił pracę M. Lipskiej-Librachowej p. t. „Rozumowanie dzieci w świetle badań eksperymentalnych“.

Wydział matematyczno-przyrodniczy: Na posiedzeniu dnia 7. marca 1921 czł. T. Banachiewicz przedstawił referat p. t. „O pewnych konsekwencyach ogólnej teoryi względności“.

Komisya historyi filozofii w Polsce: XVII. posiedzenie dnia 18. grudnia 1920: Prof. Dr. J. Kallenbach odczytał kopię „Wielkiego peryodu“ A. Towiańskiego. — XVIII. posiedzenie dnia 30. marca 1921: Prof. Dr. W. Rubczyński: Sprawa wydania różnych pism Mateusza z Krakowa.

Polskie Towarzystwo filozoficzne (Lwów).

214. posiedzenie naukowe dnia 22. stycznia 1921. Przewodniczy Twardowski. Obecni: Ajdukiewicz, Bad, Banach, Bednarski, Drexlerowa, Fryling, Gromska, Gromski, Kaczorowski, Katzenellenbogen, Łysakowski, Ruziewicz, Smolka, Steinhaus, Wójcikówna, Zawirski. — Inż. Wacław Wolski wygłosił odczyt p. t. „O manowcach nowej logiki. Cz. I.“ W dyskusyi nad tym odczytem, którego streszczenie podajemy niżej, wraz ze streszczeniem części II., przemawiali pp. Ajdukiewicz, Banach, Steinhaus, Twardowski i prelegent.

215. posiedzenie naukowe dnia 5. lutego 1921. Przewodniczy Twardowski. Obecni: Ajdukiewicz, Bad, Bednarski, Kaczorowski, Smolka, Sośnicki, Zawirski. Inż. Wacław Wolski wygłosił odczyt p. t. „O manowcach nowej logiki. Cz. II.“ Prelegent rozróżnia w każdem pojęciu treść i wartość bytową, która to ostatnia, mierzona *a posteriori*, zowie się pospolicie jego „zakresem“, oznaczona *a priori* „prawdopodobieństwem“. Na tej podstawie dzieli prel. pojęcia na potencyalne i aktualne tj. nieocenione bytowo i ocenione. Technika mowy nie umie wyrazić różnicy tej inaczej niż w związku z zdaniem tj. sądem wydanym. Ten jest logicznym aktem oceny, mocą którego przypi-

b

a

sujemy pewnej (realnej albo relacyonalnej) treści pewną wartość bytową. Sądy relacyonalne znów mogą być dwojakie: funkcyonalne albo aktualne, stosownie do tego, czy relacya, którą stwierdzają, między potencyalnemi czy też aktualnemi zachodzi terminami. W pierwszym wypadku mamy przed sobą fakt ustanowionej tylko relacyi *(relationis ratae)*, w drugim realnego jej przejawu czy wykonu *(consumatae)*. Samoistność jest formalnym wyrazem ważności zdania, oznajmujący tryb czasownika stwierdza jego aktualność. — Przechodząc po przedwstępnych tych ustaleniach do krytyki nowoczesnego pojęcia „funkcyi zdaniowej", stwierdza prel., że logistycy posiadają dwa równoległe jej kryterya a mianowicie: „niezdolność do prawdy i fałszu" (=nieaktualność sądu) z jednej strony a „zmienność" (=ogólność) terminów z drugiej. Są to sprawdziany nietylko różne ale i rozbieżne. Godzimy je nadając pojęciu „zmiennej" zamiast treściowego znaczenie bytowe. „Zmienna" w logice to pojęcie potencyalne, „stała" aktualne. W dalszym ciągu zarzuca prel. logistykom, że, z mylnej wychodząc definicyi, nie rozróżniają należycie „funkcyi zdaniowej" i „funkcyonalnego zdania" (tj. sądu wydanego i przedstawionego), że zacieśnili bezprawnie pojęcie „prawdy" (=zgodności z rzeczywistością) do dwóch tylko specyalnych jej odmian: „materyalnej" (=aktualności) i „formalnej" (=identyczności); wreszcie zwalcza pojęcie „pozornej zmiennej" i funkcyonalną definicyę pojęć i sądów ogólnych. W sprawie relacyi wynikania zwalcza prel. doktrynę logistyków, w myśl której „sąd prawdziwy wynika z wszystkiego a z sądu fałszywego wynika wszystko". Albowiem krytyczne równanie ($ab'=0$) jest przybliżonym jedynie wyrazem (warunkiem a nie definicyą) funkcyi wynikowej, której właściwy przebieg nie daje się inaczej, jak w formie logometrycznego wyrazić dwu-równania. Wytknąwszy w dalszym ciągu logistykom dwuznaczność używanego przez nich znaku i pojęcia „sumy" (minimalnego „lub" i dysjunktywnego „albo"), zwalcza prel. peanowskie rozróżnienie pojęć „należenia" *(appartenance)* i „zawierania" *(inclusion)*, wykazując, że wszelkie istotne w tym kierunku różnice nie mają z liczbą elementów nic wspólnego ale z istnienia dwóch różnych wynikają hierarchii: treściowej (klas) i zakresowej (zbiorów). Stosunek immanentny klasy do klasy i zbioru do zbioru jest zwrotny i przechodni, nie jest nim natomiast transcendentny stosunek zbioru do klasy, tj. realnego desygnatu do idealnej rubryki. (Autoreferat). — W dyskusyi zabierali głos pp. Ajdukiewicz i prelegent.

216. posiedzenie naukowe dnia 5. marca 1921. Przewodniczy Twardowski. Obecni: Ajdukiewicz, Bad, Baron, Bednarski, Bykowski, Drexler, Drexlerowa, Ernst, Gromski, Günzburg, Igel, Kaczorowski, Katzenellenbogen, Kretz-Mirski,

b

Reiss, Ruziewicz, Smolka, Steinhaus, Treter, Wójcikówna, Wolski, Zachariewicz, Zawirski, Żyliński. Prof. Dr. K. Twardowski wygłosił odczyt p. t. „Symbolomania i pragmatofobia". — W dyskusyi nad tym odczytem, który został w całości ogłoszony w Ruchu filozoficznym (VI. 1. 2. str. 1—10) zabierali głos pp. Ajdukiewicz, Bad, Ernst, Reiss, Ruziewicz, Steinhaus, Wolski, Żyliński i prelegent.

217. posiedzenie naukowe dnia 12. marca 1921. Przewodniczy Twardowski. Obecni: Ajdukiewicz, Bad, Banach, Baron, Bednarski, Drexler, Gromska, Gromski, Günzburg, Igel, Kaczorowski, Kretz-Mirski, Loria, Reiss, Ruziewicz, Smolka, Sośnicki, Wolski, Zachariewicz, Zawirski, Żyliński. Prof. Dr. Hugo Steinhaus zagaił dyskusyę na temat odczytu Prof. Dra K. Twardowskiego p. t. „Symbolomania i pragmatofobia". — W dyskusyi zabierali głos pp. Ajdukiewicz, Bad, Kretz-Mirski, Loria, Ruziewicz, Twardowski, Wolski i Żyliński.

218. posiedzenie naukowe dnia 2. kwietnia 1921. Przewodniczy Twardowski. Obecni: Bednarski, Dańcewicz, Drexler, Drexlerowa, Ernst, Fryling, Gromska, Gromski, Günzburg, Kaczorowski, Katzenellenbogen, Kretz-Mirski, Reiss, Smolka, Zawirski. Dr. Kazimierz Ajdukiewicz, wygłosił odczyt p. t. „Czas względny i bezwzględny". Zadaniem odczytu było uchwycenie i sformułowanie różnicy między bezwzględnym a względnym czasem. Różnica ta uwydatnia się przy rozważaniu, jakie znaczenie ma zdanie: „Dwa zjawiska mają równe trwanie". Równość trwań dwóch zjawisk rozumie absolutny punkt widzenia jako empiryczny fakt, polegający na tem, że od początku do końca jednego zjawiska upłynął taki sam kawałek czasu, jaki upłynął od początku do końca drugiego zjawiska. Supponuje się tu pewien objektywny czas, różny od zjawisk, który jest podzielony na równe części. Względny punkt widzenia nie potrzebuje różnego od zjawisk czasu dla wyjaśnienia znaczenia twierdzenia, dotyczącego równości trwań dwóch zjawisk. Równie długo trwają dwa zjawiska, jeśli między początek i koniec jednego przypada taka sama ilość pewnych, poniekąd konwencyonalnie przyjętych zdarzeń, służących jako jednostka miernicza, jaka przypada między początek i koniec drugiego. Uchwyciwszy w ten sposób problemat podał prelegent próbę definicyi współczesności, następstwa czasowego i trwania, jakoteż zastosowanie tych definicyj do stanowiska względnego i bezwzględnego. Współczesność przedstawia jako modyfikacyę logicznego „zarazem", następstwo sprowadza do względnego iloczynu stosunków współczesności i porządku. Nakoniec poddał prelegent analizie definicyę współczesności u Einsteina. (Autoreferat). — W dyskusyi zabierali głos pp. Ernst, Gromski, Katzenellenbogen, Smolka, Twardowski, Zawirski i prelegent.

219. posiedzenie naukowe dnia 16. kwietnia 1921. Przewodniczy Twardowski. Obecni: Ajdu-

a

kiewicz, Bad, Bednarski, Drexlerowa, Gromski, Günzburg, Kaczorowski, Katzenellenbogen, Kretz-Mirski, Smolka, Wolski, Zawirski. Dr. Salomon Igel wygłosił odczyt p. t. „O przedstawionych sądach i uczuciach“. Do jakiej kategoryi przedmiotów należą t. zw. sądy i uczucia przedstawione? Zagadnienie to rozwiązać można drogą analizy głównych form przedstawień. W wyobrażeniu spostrzegawczem przedmiotów zmysłowych barwa, dźwięk, smak, ból i t. d. dane są bezpośrednio czyli są przedmiotami imanentnemi świadomości. W pojęciu natomiast przedmioty dane są pośrednio przy pomocy sądów przedstawionych lub wyrazów. Sądy przedstawione lub wyrazy są przedmiotami imanentnemi, przedmioty pojęć transcendentnemi. Wyobrażenie wtórne jest przedstawieniem pośredniem podobnie jak pojęcie. W wyobrażeniu wtórnem dany jest przedmiot zmysłowy przy pomocy obrazu wtórnego jakościowo od zmysłowego różnego. Obrazy wtórne są przedmiotami zastępczemi w stosunku do przedmiotów zmysłowych. Obraz wtórny jest przedmiotem imanentnym, zmysłowy transcendentnym. Gdy mowa o sądach lub uczuciach przedstawionych, nie chodzi o sądy lub uczucia dane w wyobrażeniu spostrzegawczem lub w pojęciu, lecz tylko o sądy lub uczucia wtórnie wyobrażone. Lecz sąd przedstawiony nie jest sądem, uczucie przedstawione nie jest uczuciem. Sądy i uczucia rzeczywiste są przedmiotami transcendentnemi wyobrażenia wtórnego. Sądy i uczucia przedstawione są tem, co dane jest w wyobrażeniu wtórnem i zastępuje sądy i uczucia rzeczywiste, czyli są przedmiotami imanentnemi wyobrażeń wtórnych. Sądy i uczucia przedstawione tworzą razem z obrazami wtórnemi, zastępującemi przedmioty zmysłowe, odrębną kategoryę przedmiotów zastępczych, które nie są ani psychiczne, ani fizyczne, ani zmysłowe ani wreszcie idealne. (Autoreferat). — W dyskusyi zabierali głos pp. Ajdukiewicz, Bad, Gromski, Katzenellenbogen, Twardowski, Wolski, Zawirski i prelegent.

220. posiedzenie naukowe dnia 21. maja 1921. Przewodniczy Twardowski. Obecni: Bad, Banach, Bednarski, Czeżowski, Ernst, Günzburg, Huber, Igel, Kaczorowski, Kucharski, Loria, Łomnicki, Łysakowski, Przysiecki, Ruziewicz, Sierpiński, Smolka, Steinhaus, Wójcikówna, Wolski, Zawirski. Prof. Dr. E. Żyliński wygłosił odczyt p. t. „O przedmiocie i metodach matematyki współczesnej“. Odczyt miał na celu poinformowanie słuchaczy o poglądzie na istotę matematyki, wyznawanym mniej lub więcej świadomie przez większość matematyków współczesnych. Prelegent zaznaczył na wstępie, że jest to dziedzina, w której do niedawna wśród fachowców nawet nie było zupełnie sprecyzowanych i jednolitych poglądów. Dopiero pod wpływem teoryi mnogości oraz wysiłków logistyki pogląd na istotę matematyki dojrzał i skrystalizował się. Poszczególna „teorya matematyczna“

b

uważana być może za zbiór wniosków, które „mogą“ być otrzymane zapomocą pewnych podstawowych pomyśleń mnogościowych połączonych z uczuciem pewności, stosowanych do mnogości podstawowej, na której podmnogości nałożone są pewne własności początkowe (aksyomaty). Z tego punktu widzenia stosunek matematyki do logiki zakresowej przedstawiałby się w pewnym stopniu jako stosunek specyalnych teoryj mnogości do ogólnej. Uważając „przedmiot“ za pojęcie najpierwotniejsze, będące zarazem najprostszem pojęciem przyrodniczem, otrzymujemy pogląd na matematykę jako na sui generis naukę przyrodniczą o przedmiotach. W badaniach poszczególnych teoryj matematycznych (np. teorya liczb) posługujemy się obserwacyą a nawet doświadczeniem. Z drugiej strony, ściśle syntetyczny wykład każdej nauki sprowadza się do pewnej teoryi matematycznej, której twierdzenia mają moc obowiązującą w tej nauce. Stąd: „Mathesis et ars et scientia dicenda“. (L. Kronecker). — W dyskusyi zabierali głos pp. Czeżowski, Huber, Łomnicki, Przysiecki, Sierpiński, Smolka, Steinhaus, Wolski i prelegent.

221. posiedzenie naukowe dnia 11. czerwca 1921. Przewodniczy Ajdukiewicz. Obecni: Bad, Baron, Bednarski, Gromska, Gromski, Günzburg, Huber, Igel, Kaczorowski, Kretz-Mirski, Katzenellenbogen, Kucharski, Łysakowski, Smolka, Wolski, Zawirski. Prof. Dr. Jan Hirschler wygłosił odczyt p. t. „O pojęciu dziedziczności i jego założeniach“. Dziedziczność jest to zjawisko polegające na tem, że organizm z części swojego ciała wytwarza organizm nowy, podobny do organizmu, od którego pochodzi, przyczem to podobieństwo nie jest uwarunkowane środowiskiem. Z tej definicyi, ogólnie w biologii przyjętej, wynika, że pojęcie dziedziczności opiera się o następujące założenia: 1. o istnienie przynajmniej dwóch pokoleń związanych pochodzeniem a tem samem i o możność rozgraniczenia tych dwóch pokoleń; 2. o podobieństwo pokolenia pochodnego do pokolenia, od którego ono pochodzi, a tem samem i o możność stwierdzenia tego podobieństwa; 3. o niezawisłość tego podobieństwa od środowiska i o możność stwierdzenia tej niezawisłości. Jeżeli wedle tych trzech kryteryów będziemy klasyfikowali fakty na takie, które podpadają pod pojęcie dziedziczności i na takie, które pod to pojęcie nie podpadają, to napotkamy na bardzo poważne trudności z następujących powodów: 1. wszelkie rozgraniczanie pokoleń jest sztuczne i dowolne, bez niego nie da się jednak pojęcie dziedziczności utrzymać; 2. wszelkie wykazywanie niepodobieństwa między pokoleniami jest praktycznie niemożliwe i nie może mieć znamion wystarczającego dowodu; 3. wszelkiej niezawisłości podobieństwa pokoleń od środowiska także niepodobna udowodnić. Konkluzya: Pojęcie dziedziczności opiera się o bardzo niepewne założenia. — W dyskusyi zabie-

a

rali głos pp. Ajdukiewicz, Gromski, Huber, Igel, Wolski i prelegent.

222. posiedzenie naukowe dnia 25. czerwca Przewodniczy Twardowski. Obecni: Ajdukiewicz, Bad, Baron, Bednarski, Gromska, Gromski, Huber, Igel, Katzenellenbogen, Smolka, Wolski. Dr. Zygmunt Zawirski wygłosił odczyt p. t. „Refleksye filozoficzne nad teoryą względności“. Prelegent, zakładając samą teoryę jako znaną, zwrócił uwagę na jej założenia epistemologiczne a następnie na wynikające z teoryi konsekwencye, nieobojętne dla filozofii, a dotyczące t. zw. relatywizacyi czasu i przestrzeni. Konsekwencye te można rozważać albo ze względu na ich zgodność z doświadczeniem, albo ze względu na ich poprawność logiczną, albo wreszcie ze względu na ich stosunek do naszych intuicyj, tyczących się czasu i przestrzeni. Ponieważ pierwsze podpadają pod zakres kompetencyi samejże fizyki, prelegent zwrócił się ku tym ostatnim, broniąc teoryi przed zarzutami błędów i usterek logicznych, z jakiemi n. p. występował przeciw teoryi prof. Oskar Kraus, a następnie zwrócił uwagę na to, iż niezgodności konsekwencyj teoryi z intuicyą nie należy rozumieć w ten sposób, jakoby w danym wypadku chodziło o zupełne pogwałcenie intuicyi, lecz tylko należy je uważać za takie jej ograniczenie, iż to, co nam intuicya w odniesieniu do czasu i przestrzeni podaje, pozostaje prawdziwe i nadal, ale tylko dla pewnych ograniczonych wypadków, dla ściśle określonych warunków.— W dyskusyi zabierali głos pp. Ajdukiewicz, Bad, Huber, Twardowski, Wolski i prelegent.

Sekcya epistemologiczna Towarzystwa odbyła posiedzenia w dniach 7., 4., 21. marca, 11., 18., 25. kwietnia, 2. maja, 13., 20. i 27. czerwca.

Sekcya logiczna Towarzystwa odbyła posiedzenia w dniach 19. i 22. kwietnia 1921.

Warszawski Instytut Filozoficzny. Sekcya logiczna: Dnia 22. grudnia 1910 Prof. Dr. J. Łukasiewicz: O determiniźmie. — Dnia 13. stycznia 1921 dyskusya nad określeniem przedmiotu logiki podanem przez Prof. Dra J. Łukasiewicza. — Dnia 24. stycznia 1921 dyskusya nad tezami Prof. Dra T. Kotarbińskiego i Prof. Dra St. Leśniewskiego, przedstawionemi w ich odczytach w Polskiem Tow. Psychologicznem w dniach 3. i 10. stycznia 1921. — Dnia 10. lutego 1921 Prof. Dr. L. Petrażycki: O indukcyi. — Dnia 24. lutego 1921 Prof. Dr. L. Petrażycki: Podstawy logiki kondukcyjnej (przyczynowościowej). — Dnia 7. marca 1921 Prof. Dr. St. Leśniewski: O stopniach funkcyj gramatycznych. — Dnia 24. marca 1921 Prof. Dr. J. Łukasiewicz: O ontologii Prof. Leśniewskiego. — Dnia 14. kwietnia 1921 A. Tajtelbaum: O pojęciu dowodu (z powodu rozprawy K. Ajdukiewicza). — Dnia 26. maja 1921 Dr. L. Chwistek: Antynomie logiki formalnej.

Sekcja filozofii prawa i nauk społecznych: Dnia 1. i 15. grudnia 1920 Prof. Dr. L. Petrażycki: Klasyfikacya nauk prawnych. — Dnia 5. stycznia 1921 Prof. Dr. L. Petrażycki: Prolegomena do socyologii jako nauki. — Dnia 12. stycznia 1921 Dr. Cz. Znamierowski: Co to jest zjawisko społeczne? — Dnia 19. stycznia 1921 Dr. Wł. Maliniak: O przedmiocie nauk społecznych. — Dnia 2. lutego 1921 Dr. Cz. Znamierowski: Zagajenie dyskusyi w sprawie przedmiotu socyologii. — Dnia 2. marca 1921 B. Jasinowski: Zagadnienie prawa mniejszości i jednostki wobec państwa. — Dnia 9. marca 1921 Prof. Dr. I. Łyskowski: O prawniczem myśleniu. — Dnia 4. maja 1921 Prof. Dr. Fl. Znaniecki: Stanowisko socyologii w systemie nauk.

b

Sekcya historyi filozofii: Dnia 7. grudnia 1921 S. Rudniański: Wpływ rewolucyi francuskiej na terminologię filozoficzną. — Dnia 20. stycznia 1921 S. Rudniański: Poglądy pedagogiczne encyklopedystów francuskich. — Dnia 11. i 25. lutego 1921 R. Ettingerowa: Teorya świadomości i rzeczywistości w filozofii immanentnej. — Dnia 11. marca 1921 Dr. I. Halpern: Polski wpływ na De Spinozę. — Dnia 15. kwietnia 1921 Dr. I. Halpern zagaił dyskusyę na temat: Sprawy mianownictwa filozoficznego.

Polskie Towarzystwo psychologiczne (Warszawa). 224. i 225. posiedzenie naukowe dnia 29. listopada i 6. grudnia 1920 Z. Heryng: Świat jako ruch w systemacie filozofii H. Bergsona.— 226. posiedzenie naukowe dnia 13. grudnia 1920 Dr. B. Gawecki: Czy możemy zrozumieć świat jako ruch? — 227. posiedzenie naukowe dnia 3. stycznia 1921 Prof. Dr. T. Kotarbiński: O przedmiotach idealnych. — 228. posiedzenie naukowe dnia 10. stycznia 1921 Prof. Dr. St. Leśniewski: O podstawach ontologii. — 229. posiedzenie naukowe dnia 17. stycznia Dr. T. Czeżowski: Stosunki między zakresami pojęć. — 230. posiedzenie naukowe dnia 7. lutego 1921 Dr. Feliks Wiśniewski: O teoryi względności. — 231. posiedzenie naukowe dnia 28. lutego 1921 Drka J. Kodisowa: O psychologii u Avenariusa. — 232. posiedzenie naukowe dnia 7. marca 1921 Dr. Fr. Jaroszyński: Leczenie psychologiczne według Janet'a. — 233. posiedzenie naukowe dnia 14. marca 1921 R. Ettingerowa: Teorya świadomości i rzeczywistości w filozofii immanentnej. — 234. posiedzenie naukowe dnia 2. maja 1921 Prof. Dr. Fl. Znaniecki: Ewolucya przyrodnicza a rozwój kultury. — 235. posiedzenie naukowe dnia 23. maja 1921 Dr. D. Hellin: Ucho jako narząd równowagi i oryentacyi. — 236. posiedzenie naukowe dnia 6. czerwca 1921 Dr. T. Czeżowski: Podział sądów w logice klasycznej.

Polskie Towarzystwo filologiczne (Lwów). Posiedzenie dnia 19. listopada 1920 poświęcone było przekładom Platońskim Prof. Dra Wł. Witwickiego. Referaty wygłosili pp. J. Parandowski, St. Pilch i A. Rapaport. W dyskusyi zabierali głos pp. Dr. Bednarowski, Prof. Dr. J. Kowalski, Prof. Dr. St. Witkowski i pre-

legenci. — Dnia 24. marca i 4. kwietnia 1921 Prof. Dr. J. Kowalski wygłosił dwa odczyty p. t.: Wilamowitza „Platon“.

Wakacyjne kursy dla nauczycielstwa, urządzone w Zakopanem w lecie 1920, obejmowały w dziale filozoficzno-pedagogicznym m. i. następujące wykłady: Prof. Dr. Wł. Heinrich: Zagadnienia etyki a szkolnictwo. — Dr. M. Odrzywolski: Z filozofii wychowania. — Tenże: Zagadnienie inteligencyi.

Powszechne wykłady uniwersyteckie, urządzone staraniem Uniwersytetu poznańskiego, obejmowały w styczniu i lutym 1921 następujące wykłady: Prof. Dr. W. Lutosławski: 1. Romantyzm i klasycyzm. 2. Kongres filozofów w Oxfordzie. 3. O skutkach wojny światowej. — Prof. Dr. Wł. M. Kozłowski: Instynkt, telepatya i mistycyzm (3 wykł.). — Doc. Drka L. Dobrzyńska-Rybicka: Społeczno-psychologiczne podstawy moralności (2 wykł.). — Dr. F. K. Wize: Nauka o pięknie i sztuce w starożytności, w chwili obecnej, w Polsce (3 wykł.). — Prof. Dr. M. Sobeski: Z dziejów filozofii średniowiecznej (2 wykł.). — Prof. Dr. Fl. Znaniecki: O istocie i rozwoju kultury (3 wykł.). — Prof. Dr. S. Błachowski: O zjawiskach parapsychicznych (3 wykł.). — Prof. Dr. A. Wrzosek: O Auguście Cieszkowskim (1 wykł.) — Na wykładach tych było obecnych 5247 osób, przeciętnie na jednym wykładzie 262 osoby.

Konwersatoryum filozoficzne młodzieży akademickiej (Lwów). Dnia 4. lutego 1921 p. Z. Gottlieb: Referat z rozprawy F. Paulhana p. t. „La sensibilité, l'intelligence et la volonté dans tous les faits psychologiques“. — Dnia 11. lutego 1921 p. M. Kreutz: Czy pragnienia mają zawsze określony przedmiot? — Dnia 18. lutego 1921 dyskusya nad powyższym referatem. — Dnia 25. lutego 1921 p. A. Łysakowski: Referat z rozprawy Th. Haeringa p. t. „Beiträge zur Wertpsychologie, insbesondere zum Begriff der logischen oder Erkenntniswertung“. — Dnia 11. marca 1921 p. H Słoniewska: Referat z rozprawy W. Mooga p. t. „Die Kritik des Psychologismus durch die moderne Logik und Erkenntnistheorie“. — Dnia 18. marca 1921 p. M. Kreutz: Referat z rozprawy C. L. Morgana p. t. „Instinctive dispositions“. — Dnia 1. kwietnia 1921 dyskusya na temat „Doświadczenie w naukach apriorycznych“. — Dnia 8. kwietnia 1921 dyskusya na temat „Nauki aprioryczne i nauki empiryczne“. — Dnia 15. kwietnia 1921 p. F. Pordesówna: Referat z rozprawy J. St. Milla p. t. „O utylitaryanizmie“. — Dnia 22. kwietnia 1921 p. Z. Weitzmann: Referat z rozprawy S. Kovacsa p. t. „Ueber das Verhältnis des erkennenden und mitteilenden Gedächtnisses auf musikalischem Gebiete“. — Dnia 29. kwietnia 1921 p. H. Kulikowska: Referat z rozprawy J. K. von Hoesslina p. t. „Das Gesetz der spontanen Nachahmung“. — Dnia 17. czerwca 1921 p. M. Kreutz zagaił dyskusyę na temat podstawowych zagadnień teoryi stosunków. — Dnia 8. lipca 1921 p. D. Vogelówna: Pojęcie nieświadomej symboliki u Hegla. — Dnia 22. lipca 1921 p. J. Kossonoga: Kilka słów o kardynalnych wadach stylu. — Dnia 29. lipca 1921 p. Z. Gottlieb: Uczucia estetyczne według Ribota.

Biblioteca filosofica (Palermo). Dnia 23. kwietnia 1919 Prof. G. Gentile: Podstawa moralności. — Dnia 28. października 1919 L. Valli: Myśl religijna a myśl spekulatywna. — Dnia 17. stycznia 1920 Prof. M. La Rosa: O teoryi elektronicznej metali. — W styczniu 1920 Prof. E. di Carlo: O nowych metodach interpretacyi prawa. — Dnia 3. maja 1920 L. Siciliano: Skojarzenia chorobliwe. — Dnia 19. czerwca 1920 G. Maggiore: W sprawie historyi filozofii prawa.

2. **Zjazd członków Towarzystwa „Johannes-Rehmke-Gesellschaft“** odbył się w dniach 9. i 10. października 1920 w Gryfii. Program Zjazdu obejmował m. i. odczyty Prof. Dra Hochfelda „O filozofii jako nauce wolnej od przesądów“ i J. Rehmkego „O etyce“.

Dr. H. Demianowski wygłosił na posiedzeniu naukowem Lwowskiego Towarzystwa Lekarskiego dnia 28. maja 1920 odczyt p. t. „Badania eksperymentalne nad uwagą jako przyczynek do psychologii życia gospodarczego“.

Prof. Dr. J. Sleszyński wygłosił 25. listopada 1920 na zebraniu naukowem członków krakowskiego Tow. lekarskiego odczyt p. t. „O podstawach etyki“.

Doc. Dr. J. Reinhold wygłosił dnia 16. grudnia 1920 na posiedzeniu krakowskiego Towarzystwa lekarskiego odczyt p. t. „O niepoczytalności“.

Prof. Dr. Wł. Szumowski wygłosił w Tow. lekarskiem w Krakowie dnia 12. stycznia 1921 odczyt p. t. „Filozofia medycyny jako przedmiot uniwersytecki“.

Prof. Dr. K. Twardowski wygłosił dnia 10. lutego 1921 w Związku naukowo-literackim we Lwowie odczyt p. t. „Historyczne pojęcie filozofii“ a dnia 25. marca 1921 na otwarciu przyrodniczego kursu uzupełniającego dla nauczycieli szkół średnich we Lwowie odczyt „O wartości poznawczej nauk przyrodniczych“.

Ks. Prof. Dr. Konstanty Michalski wygłosił w dniach 25. i 26. lutego oraz 8. marca 1921 w ramach Powszechnych Wykładów Uniwersytetu Jagiellońskiego trzy wykłady: Mistycy i mistyka w wiekach średnich. — Filozofia św. Tomasza i prąd krytyczny w stuleciu XIV.— Poglądy filozoficzno-teologiczne Dantego.

Prof. Wincenty Lutosławski wygłosił staraniem Komisyi naukowo-szkolnej Ogniska oficerskiego we Lwowie w dniach 7., 8., 9. i 10. kwietnia 1921 cztery wykłady na następujące tematy: 1. Filozofia i wojsko. — 2. Istota materyi i materyalizm. — 3. Istota myśli i idealizm. — 4. Istota jaźni i spirytualizm.

a

Dr. I. Halpern wygłosił w Warszawie, dnia 16. kwietnia 1921 wykład p. t. „O roli filozofii w całokształcie kultury“ jako „collegium publicum“ Tow. kursów naukowych.

Dr. Bolesław Gawecki wygłosił w Warszawie dnia 17. kwietnia b. r. odczyt p. t. „Co to jest filozofia“?

Dr. Franciszek Smolka wygłosił na posiedzeniu Koła lwowskiego Związku Bibliotekarzy polskich dnia 23. kwietnia 1921 komunikat p. t. „Zastosowanie logistyki w bibliotekarstwie“.

Dr. Karol Richet, profesor uniwersytetu paryskiego, wygłosił podczas swego pobytu w Warszawie, dnia 27. kwietnia 1921, na zaproszenie Tow. Kursów naukowych odczyt p. t. „Descartes, Lavoisier et Laplace“. Odczyt wyprzedziło słowo wstępne, wypowiedziane przez b. uczenicę Prof. Richeta, Drkę J. Joteykównę.

Prof. Dr. Max Wundt wygłosił na posiedzeniu Niemieckiego Towarzystwa Filozoficznego w Jenie dnia 8. października 1920 odczyt „Jena i filozofia niemiecka 1794—99“.

Polskie Towarzystwo filozoficzne we Lwowie.

XVI. Zwyczajne Walne Zgromadzenie członków odbyło się dnia 5. marca 1921. Zagajając zebranie, Przewodniczący poświęcił słowa pamięci zmarłym w r. 1920 członkom, poczem Sekretarz odczytał XVII. Sprawozdanie Wydziału za czas od 1. stycznia do 31. grudnia 1920.— Według tego sprawozdania liczba członków wynosiła z końcem roku 1920 ogółem 120, w tem 7 założycieli, 69 czynnych, 44 wspierających. W ciągu roku 1920 odbyło się czternaście posiedzeń naukowych [zob. Ruch fil. V. str. 92 b, 112 a, 145 a, 169 b, 192 a; VI. str. 26 a], trzy zebrania członków, z których dwa pierwsze poświęcone były omówieniu przysłanego Towarzystwu do zaopiniowania przez Ministerstwo W. R. i O. P. projektu programu nauki propedeutyki w szkołach średnich (zob. Ruch fil. V. str. 171 b), trzecie zaś omówieniu przedstawionego przez prof. W. Lutosławskiego projektu urządzenia zjazdu filozofów polskich z udziałem filozofów zagranicznych wszelako z wyłączeniem Niemców (zob. Ruch fil. VI. str. 26 a), oraz jedno zwyczajne Walne Zgromadzenie w dniu 12. lutego (zob. Ruch fil. V. str. 116 a). — W roku 1920 ukazał się X. tom wydawnictw Towarzystwa, zawierający rzecz Dra Kazimierza Ajdukiewicza p. t. „Z metodologii nauk dedukcyjnych“. — Ministerstwo W. R. i O. P. udzieliło i w tym roku Towarzystwu wydatnej subwencyi. — Biblioteka Towarzystwa liczyła z końcem r. 1920 dzieł 410 t. j. powiększyła się w r. 1920 o 6 dzieł. — Dochody Towarzystwa wynosiły 23.315·38 Mp., rozchody 19.863·84 Mp. pozostałość — 3.451·54 Mp. Fundusz wydawnictwa pism ś. p. Dra Bronisława Bandrowskiego wzrósł do kwoty 5.415·19 Mp., fundusz zaś wydawnictwa pism ś. p. Dra Adama Stögbauera do

b

kwoty 1.647·39 Mp. — Załatwiając wniosek Prof. Dra M. Ernsta, przedłożony XV. Walnemu Zgromadzeniu Towarzystwa, Wydział zawarł z wydawnictwem „Ruchu filozoficznego“ umowę, w myśl której członkowie Towarzystwa otrzymują pismo to za połowę ceny. — Dalej powziął Wydział szereg uchwał, zmierzających do unormowania dyskusyi po odczytach, wygłaszanych na posiedzeniach naukowych. — W maju 1920 uchwalił Wydział przystąpić do prac przygotowawczych około urządzenia Polskiego Zjazdu filozoficznego we Lwowie. — Na podstawie dyskusyi przeprowadzonej na wspomnianych zebraniach członków Wydział Towarzystwa wygotował obszerny memoryał o ministeryalnym projekcie programu nauki propedeutyki filozoficznej w szkołach średnich. Memoryał ten przesłano Ministerstwu W. R. i O. P. i zakomunikowano Radzie szkolnej krajowej. — Sekcya logiczna Towarzystwa odbyła w r. 1920 18 posiedzeń, poświęconych lekturze i omawianiu dzieła Russella i Whiteheada „Principia mathematica“.

Wysłuchawszy streszczonego powyżej sprawozdania Wydziału, uchwaliło Walne Zgromadzenie jednomyślnie bez dyskusyi, na wniosek Komisyi rewizyjnej, przedstawiony przez Prof. Dra M. Ernsta, udzielić Wydziałowi absolutoryum z jego czynności w roku 1920.

Na wniosek Wydziału uchwaliło Walne Zgromadzenie zmianę § 6 ust. 1 statutu Twa, który odtąd brzmi: „Członkiem zwyczajnym Towarzystwa zostaje każdy, kogo Wydział Twa jednomyślną uchwałą przyjmie i kto zobowiąże się uiszczać na cele Twa wkładkę, którą Wydział każdorazowo oznaczy. Zmiana wysokości wkładki może zostać dokonana co pół roku, przyczem członkowie, którzy wkładkę uiścili z góry, winni w razie podwyższenia tejże dopłacić przypadającą na nich ewentualnie różnicę“. Ciąg dalszy tego paragrafu pozostaje bez zmiany. Nadto uchwalono zmienić § 8 statutu, przyjmując następujące sformułowanie: „Członkiem założycielem zostaje każdy, kto złoży jednorazowy datek równy co najmniej dziesięciokrotnej ówcześnie obowiązującej wkładce członka zwyczajnego“.

Członkami Komisyi rewizyjnej na rok 1921 wybrało Walne Zgromadzenie Prof. Dr. Marcina Ernsta z grona członków czynnych i Starszego Radcę Napoleona Dorożewskiego z grona członków wspierających.

Na interpelacyę p. Barona, jaki skutek odniósł memoryał Twa w sprawie nauczania propedeutyki filozoficznej w szkołach średnich, odpowiedzieli, udzielając wyjaśnień, Przewodniczący i Prof. L. Bykowski. Na tem Przewodniczący zamknął obrady Walnego Zgromadzenia.

ORGANIZACYE.

Polskie Towarzystwo Psychologiczne (Warszawa). VIII., IX., X., XI., XII. i XIII. Sprawo-

zdanie za lata 1914—1919: Liczba członków wynosiła z końcem r. 1914 — 129, z końcem r. 1915 — 140; nominalna liczba członków wynosiła z końcem r. 1916 — 158, z końcem r. 1917 — 162, z końcem r. 1918 — 168, z końcem r. 1919 — 110. — W r. 1914 odbyło się posiedzeń naukowych 22 (zob. Ruch filoz. IV. 54 b, 79 b, 113 b, 161 a, 201 a, 265 b); w r. 1915 — 14 (zob. tamże IV. 265 b); w r. 1916 — 26 (zob. tamże IV. str. 265 b; V. 22 b); w r. 1917 — 16 (zob. tamże V. 22 b); w r. 1918 — 19 (zob. tamże V. 23 a, 60 a); w r. 1919 — 24 (zob. tamże V. 146 a). Oprócz dorocznych Walnych Zgromadzeń odbyło się dnia 4. marca 1918 nadzwyczajne Walne Zgromadzenie członków, poświęcone zmianie statutu. Nadto zorganizował Zarząd szereg wykładów publicznych popularnych. Wzięli w nich udział w r. 1914: pp. Dr. M. Massonius (3 wykłady p. t. „Czego wiedzieć nie możemy?“) oraz Dr. F. Kierski (2 wykłady p. t. „Pragmatyzm współczesny“ i „Monizm współczesny“); w r. 1916: Dr. A. Chojecki (3 wykłady p. t. „Psychologia a życie praktyczne“), A. Cygielstrejch (6 wykładów p. t. „Psychika podświadoma“), Dr. W. Radecki (4 wykłady p. t. „Życie uczuciowe“) i Dr. J. Segał (5 wykładów p. t. „Z psychologii piękna i sztuki“). Także w r. 1917 odbyło się 5 cyklów wykładów publicznych. — Biblioteka Towarzystwa liczyła z końcem r. 1914 ogółem dzieł 1194 t. j. powiększyła się w tym roku o 92 dzieła, wszystkie ofiarowane przez Redakcyę Przeglądu filozoficznego; w r. 1916 wzrosła biblioteka — głównie dzięki ofiarności prywatnej, zwłaszcza rodziny zmarłego Dra Henryka Goldberga — do liczby 1381 dzieł oraz 307 tomów czasopism; w r. 1919 wzrosła m. i. skutkiem zakupienia biblioteki po ś. p. A. Mahrburgu, liczącej 1056 tomów do liczby 2485 tomów (książek i czasopism oprawnych) i 1108 zeszytów czasopism nieoprawnych. — Dochody Twa wynosiły w r. 1914 rb. 1.131·34, rozchody 1.039·57, pozostałość 91·77; w r. 1915 wynosiły dochody rb. 796·51, rozchody 780·78, pozostałość 15·73; w r. 1916 dochody rb. 1.015·27, rozchody 685·68, pozostałość 329·59; w r. 1919 dochody 11.576·75 Mp. oraz 94·25 rb. (w tem 9.000 Mp. z zasiłku Ministerstwa W. R. i O. P.), rozchody 6.860·69 Mp., pozostałość 4.716·06 Mp. oraz 94·25 rb. — W październiku 1919 otrzymał Zarząd od Ministerstwa W. R. i O. P. nowy lokal w Pałacu Staszica. — W skład Zarządu wchodzili w r. 1914 i 1915: Dr. Władysław Weryho (prezes), Dr. Julian Ochorowicz (wiceprezes), Dr. Tadeusz Kotarbiński (sekretarz), Dr. Artur Chojecki (skarbnik), Dr. Wł. Tatarkiewicz (bibliotekarz), Dr. Adam Zieleńczyk i Dr. Fl. Znaniecki; w r. 1916: Dr. Wł. Weryho (prezes do dnia swej śmierci 27. sierpnia), Dr. Wł. Tatarkiewicz (prezes od 5. września), Julian Ochorowicz (wiceprezes do dnia 17. marca), Prof. Dr. Jan Łukasiewicz (wiceprezes od dnia 10. lipca), Dr. Tadeusz Kotarbiński (sekretarz), Dr. Artur Chojecki (skarbnik), Dr. Adam Zieleńczyk (bibliotekarz), Dr. Fl. Znaniecki (do dnia 2. maja) oraz Dr. Wacław Radecki (od dnia 2. maja); w r. 1917: Dr. Wł. Tatarkiewicz (prezes), Prof. Dr. Jan Łukasiewicz (wiceprezes), Dr. Tadeusz Kotarbiński (sekretarz), Dr. Artur Chojecki (skarbnik), Drka Apolonia Koperska (bibliotekarka od 4. maja), Dr. Wacław Radecki, Dr. Adam Zieleńczyk (do 4. maja) i Dr. Adam Cygielstrejch (od 14. maja); w r. 1918: Dr. Wł. Tatarkiewicz (prezes), Prof. Dr. Jan Łukasiewicz (wiceprezes), Dr. Tadeusz Kotarbiński (sekretarz do 27. maja), Dr. Czesław Znamierowski (sekretarz od 27. maja), Dr. Artur Chojecki (skarbnik), Drka Apolonia Koperska (do 27. maja), Dr. Adam Cygielstrejch i Dr. Wacław Radecki; w r. 1919: Dr. Wł. Tatarkiewicz (przewodniczący), Drka Józefa Kodisowa (zastępczyni przewodniczącego), Dr. Maryan Borowski (sekretarz), Prof. Dr. Tadeusz Kotarbiński (skarbnik), Dr. Adam Cygielstrejch (bibliotekarz), Dr. Ignacy Halpern i Dr. Czesław Znamierowski.

Polskie Tow. psychologiczne w Warszawie. Na podstawie dokonanych dnia 9. maja b. r. przez Walne Zebranie członków wyborów w skład Zarządu wchodzą obecnie Dr. Tadeusz Czeżowski jako przewodniczący, Prof. Dr. Kotarbiński jako zastępca przewodniczącego, Dr. Jan Fryling jako sekretarz, Dr. Bolesław Gawecki jako skarbnik, Kazimierz Błeszyński jako gospodarz, Dr. Ignacy Halpern jako bibliotekarz, Dr. Bogdan Nawroczyński jako członek Zarządu.

Towarzystwo filozoficzne w Poznaniu zawiązało się dnia 5. marca b. r. Celem jego jest „praca nad postępem nauk filozoficznych oraz szerzenie wiedzy z zakresu filozofii w szerszych kołach społeczeństwa“ i „oświetlanie zagadnień życia bieżącego ze stanowiska filozoficznego“. Obok referatów z dyskusyą odbywać się mają z ramienia Towarzystwa także odczyty i wykłady publiczne. Od kandydatów na członków nie wymaga się specyalnych kwalifikacyj prócz zainteresowania zagadnieniami filozoficznemi. W skład Zarządu wchodzą: Prof. W. M. Kozłowski jako przewodniczący, Prof. Dr. S. Błachowski jako wiceprzewodniczący, Drka Dobrzyńska-Rybicka jako sekretarka, W. Skibniewski i F. K. Wize jako członkowie Zarządu. — Na Inauguracyi Towarzystwa, która odbyła się dnia 12. marca b. r., Prof. W. M. K o z ł o w s k i wygłosił odczyt p. t. „Społeczna misya filozofii“.

Organizacya międzynarodowej pracy intellektualnej. Związek Stowarzyszeń międzynarodowych (Union des Associations internationales) przedłożył Zgromadzeniu Ligi Narodów w Genewie w grudniu 1920 program organizacyi międzynarodowej pracy intellektualnej. Program ten obejmuje 1. B a d a n i a n a u k o w e: Współpraca uczonych różnych narodowości na podstawie przyjętych programów. Laboratorya międzynarodowe, stacye eksperymentalne, poszukiwania i wyprawy naukowe, zastosowania prze-

a

mysłowe i społeczne badań naukowych. — 2. Nauczanie: Uniwersytet międzynarodowy. Ułatwianie stosunków pomiędzy szkołami. Propagowanie idej, dotyczących współczesnego stanu solidarności międzynarodowej i Ligi Narodów. — 3. Ujednostajnienie terminologii, nomenklatury itp. — 4. Publikacye: Międzynarodowa bibliografia i biblioteka. Wymiana i wypożyczanie książek. Wydawnictwa podstawowe, dokonane wspólnemi siłami lub wspólnym kosztem. Ułatwianie rozchodzenia się książek i czasopism. — 5. Zbiory: Opieka międzynarodowa nad dziełami sztuki i przedmiotami cennemi dla historyi ludzkości. Reprodukowanie rzadkich dokumentów; kopie i odlewy. Międzynarodowe Muzeum. — 6. Utrzymywanie stosunków: Rozwój specyalnych Stowarzyszeń Międzynarodowych oraz Zjazdów naukowych.— 7. Opiekowanie się pracownikami umysłowymi: Prawa międzynarodowe i pomoc dla uczonych, artystów, literatów i wychowawców. — Wyjaśnień udzielają dwaj sekretarze generalni Biura wykonawczego Związku Stowarzyszeń międzynarodowych (Bureau exécutif de l'Union des Associations internationales), pp. H. La Fontaine i P. Ollet, Palais Mondial, Parc du Cinquantenaire, Bruxelles (Belgique).

Societas Spinozana. Pod tą nazwą powstało w styczniu 1921 w Hadze międzynarodowe stowarzyszenie, którego celem jest badanie i wyświetlanie poglądów Spinozy. Do kuratoryum należą na razie: Dr. M. Meijer (Haga), Prof. H. Höffding (Kopenhaga), sir F. Pollock (Londyn), Dr. E. Brunschvicg (Paryż), Dr. C Gebhardt (Frankfurt n. M.) i Prof. G. St. Fullerton (Nowy York). Towarzystwo zamierza wydawać rocznik p. t. „Chronicon Spinozanum", przedruki, facsimilia i nowe prace; z pomiędzy tych wydawnictw ukaże się przedewszystkiem I. tom rocznika, który wyjdzie w ciągu b. r., następnie facsimile biografii Lucasa oraz angielski przekład rozprawy Höffdinga o Etyce Spinozy. Ponadto projektowane jest ogłaszanie prac ludzi z otoczenia Spinozy oraz zupełnej bibliografii jego pism. Bliższych informacyj udziela Dr. I. Halpern (Warszawa, Piękna 47 a).

Instytut Psychologiczny ma powstać w najbliższym czasie przy Uniwersytecie Paryskim. Na czele tego Instytutu stanie dyrekcya, złożona z 5 profesorów pp. H. Delacroix, G. Dumas, P. Janet, H. Pieron i E. Rabaud, oraz z Dziekanów Wydziałów Nauk humanistycznych i Nauk matematyczno-przyrodniczych Uniwersytetu paryskiego, pp. Brunot i Fr. Houssay. Działalność Instytutu polegać będzie na nauczaniu teoretycznem i praktycznem psychologii ogólnej, fizyologicznej, eksperymentalnej, patologicznej i porównawczej. Z Instytutem połączone będą trzy Sekcye: Sekcya pedagogiczna, powstała z przekształcenia Instytutu pedagogicznego Wydziału nauk humanistycznych, Sekcya techniczna zastostosowań ogólnych oraz Sekcya porady zawodowej. — Bliższych wyjaśnień udziela: Bureau

b

des Renseignements de l'Uuiversité a la Sorbonne, Paris.

Towarzystwo filozofii pozytywistycznej (Gesellschaft für positivistische Philosophie), istniejące w Niemczech od roku 1912, weszło w skład Towarzystwa im. Kanta jako odrębna grupa, na czele której stanął Dr. R. Potonie (Berlin, Geologische Landesanstalt).

Instytut psychologii społecznej pod kierownictwem Prof. Dr. W. Hellpacha powołany został do życia w lecie 1920 w Politechnice w Karlsruhe.

KONKURSY.

Konkurs filozoficzny dla studentów Uniwersytetu. Na fundusz, przeznaczony na nagrodę w tym konkursie (zob. Ruch filoz. VI. str. 28 a) złożyli w dalszym ciągu: Marya Franklówna Mp. 200, Ks. Józef Krukowski Mp. 1000. Tem samem fundusz ów wzrósł do kwoty Mp. 6.400.

Stowarzyszenie zwolenników idealizmu pozytywistycznego (Vereinigung der Freunde und Förderer des positivistischen Idealismus) rozpisało w swym organie „Annalen der Philosophie", t. II. zesz. 4. dwa konkursy. Temat pierwszego z nich brzmi: „Rola fikcyj w teoryi poznania Fryderyka Nietzschego". Nagroda konkursowa 3000 M. n. Sąd konkursowy tworzą Prof. Dr. Bergmann, Dr. M. Brahn i Dr. Oehler. Temat drugiego konkursu brzmi: „Stosunek Einsteinowskiej teoryi względności do filozofii współczesnej, zwłaszcza do filozofii fikcyi". Nagroda konkursowa 5000 M. n. Sąd konkursowy tworzą Prof. Dr. v. Aster, Prof. Dr. v. Laue i Prof. Dr. Schlick. Bliższych wyjaśnień udziela redaktor „Annalen der Philosophie", Dr. Raymund Schmidt, Lipsk, Fichtestrasse 13.

NAGRODY.

Archiwum Nietzschego w Weimarze przyznało trzy nagrody po 1500 M. n. z fundacyi konsula Lassena w Hamburgu. M. i. odznaczone zostało dzieło Prof. Dra Brunona Baucha p. t. „Immanuel Kant".

VARIA.

Zjazd gramatyków polskich, który się odbył w Krakowie w dniach 17. i 18. lutego 1921, wystosował do Ministerstwa W. R. i O. P. memoryał w sprawie programu nauki języka polskiego w szkołach średnich. Memoryał ten uważa m. i. za pożądane pogłębienie psychologiczne nauki o języku w kl. VIII.

Trzy nowe portrety Leibniza. Oprócz omówionych przez Prof. Schuchhardta w Sprawozdaniach Berlińskiej Akademii Umiejętności (listopad 1916) portretów Leibniza, znalazły się trzy dalsze portrety. Jeden z nich odkryty świeżo przez Prof. Thierscha w galeryi obrazów uniwersytetu getyngeńskiego, darował był Leibniz w ostatnich

latach swego życia matematykowi Rafaelowi Levi'emu; kopie tego portretu znane były już poprzednio. Drugi, który jest najdawniejszym z znanych dotąd portretów Leibniza, wchodzi w skład zbiorów Muzeum marchii w Berlinie; jest to oryginał sztychu, reprodukowanego w Erdmannowskiem wydaniu dzieł Leibniza (1840). Trzeci portret jest własnością berlińskiego adwokata Dra Rosenstocka.

Ku czci Kartezyusza odbyła się uroczystość w Amsterdamie dnia 16. października 1920 z inicyatywy kół naukowych holenderskich i francuskich, zwłaszcza Académie française.

WIADOMOŚCI OSOBISTE.

Dr. Wojciech Gielecki, Bibliotekarz Biblioteki jagiellońskiej w Krakowie, został powołany w charakterze nadzwyczajnego profesora filozofii na prywatny Uniwersytet katolicki w Lublinie, gdzie objął wykłady po ś. p. profesorze Maurycym Straszewskim.

Dr. G. Heymans, profesor filozofii w uniwersytecie w Groningen, został wybrany członkiem-korespondentem Wydziału filozoficzno-historycznego Berlińskiej Akademii Nauk.

Dr. Jerzy Eliasz Müller, profesor filozofii w uniwersytecie getyngeńskim, otrzymał od wydziału przyrodniczego uniwersytetu w Frankfurcie tytuł doktora honorowego.

Dr. Willy Kabitz, nadzwyczajny profesor filozofii i pedagogiki w uniwersytecie monastyrskim, został zamianowany profesorem zwyczajnym.

Dr. Johannes Hessen habilitował się w uniwersytecie kolońskim z zakresu filozofii.

Dr. Paweł Luchtenburg habilitował się w uniwersytecie kolońskim z zakresu filozofii.

NEKROLOGIA.

Dr. Maurycy Straszewski, em. zwyczajny profesor filozofii w Uniwersytecie Jagiellońskim, założyciel i długoletni przewodniczący Twa Filozoficznego w Krakowie, członek czynny Polskiego Twa Filozoficznego we Lwowie i Wiedeńskiego Twa Filozoficznego, ur. dnia 22. września 1848 w Lutoryżu (w rzeszowskiem), zmarł dnia 27. lutego 1921. Studya wyższe odbył w uniwersytetach praskim i wiedeńskim (pod kierownictwem prof. Zimmermanna). W r. 1870 uzyskał w uniwersytecie wiedeńskim stopień doktora filozofii, poczem odbył kilkumiesięczną podróż po Niemczech i Szwajcaryi. W r. 1872 habilitował się na podstawie rozprawy „O podstawach prawdy i wiedzy u Kartezyusza“ z zakresu filozofii w Uniwersytecie Jagiellońskim, gdzie od r. 1875 (po śmierci Józefa Kremera) wykładał filozofię jako zastępca profesora. W r. 1878 został zamianowany nadzwyczajnym, w r. 1884 zwyczajnym profesorem filozofii. W r. 1900 powstało z jego inicyatywy Seminaryum filozoficzne Uniwersytetu Jagiellońskiego. W latach 1878—1890 był Radcą miejskim krakowskim, rozwijając w tym charakterze gorliwą działalność m. i. na niwie szkolnictwa miejskiego. W r. 1884 odbył jako delegat Uniwersytetu Jagiellońskiego na obchód 500-letniej rocznicy założenia Uniwersytetu w Edinburghu podróż do Anglii i Szkocyi. W latach 1891—1897 był posłem kuryi włościańskiej okręgu Bochnia-Brzesk do austryackiej Rady państwa. W r. 1897 założył Koło filozoficzne studentów Uniwersytetu Jagiellońskiego, którego został kuratorem, w r. 1909 — Towarzystwo Filozoficzne w Krakowie. W r. 1910 przeszedł w stan spoczynku, oddając się nadal pracy naukowej a nawet nauczycielskiej: w ostatnich latach wykładał filozofię w prywatnym Uniwersytecie katolickim w Lublinie. Z okazyi ustąpienia jego z katedry filozofii w Uniwersytecie Jagiellońskim wydali uczniowie zbiorowe wydawnictwo swych prac p. t. „Szkice filozoficzne. Księga pamiątkowa ku czci Prof. Maurycego Straszewskiego“. Kraków, 1910. Księga ta zawiera na str. 133—141 szczegółową bibliografię jego prac do r. 1910. Później ukazały się m. i.: IV. międzynarodowy kongres filozofii w Bolonii. Przegląd filozoficzny, 1911. — Hugo Kołłątaj jako filozof, 1912. — Etyka a polityka. Przegląd filozoficzny, 1916. — Gottfried Wilhelm Leibniz. Jego osobistość. Stosunki z Polską. Jego stanowisko w dziejowym rozwoju myśli ludzkiej, 1917.

Dr. Teodor Flournoy, emerytowany profesor psychologii w uniwersytecie genewskim, zmarł w Genewie 5 listopada 1920. Studyował nauki przyrodnicze w Genewie; medycynę w Strassburgu; filozofię, matematykę i psychologię w Lipsku, gdzie był uczniem Wundta. W r. 1878 uzyskał stopień doktora medycyny. W r. 1885 habilitował się z historyi i teoryi nauk w uniwersytecie genewskim; w r. 1891 otrzymał w tymże uniwersytecie katedrę psychologii, którą na jego życzenie włączono do wydziału „sciences“ (w przeciwstawieniu do katedry filozofii, należącej do wydziału „lettres“). Od r. 1901 wydawał wspólnie z E. Claparèdem „Archives de Psychologie“. W r. 1909 był przewodniczącym międzynarodowego kongresu psychologów w Genewie. — Ogłosił drukiem m. i.: Métaphysique et psychologie, 1890; 2. wyd. 1920. — Phénomènes de synopsie, 1893. — Des Indes à la planète Mars, 1900. — Les principes de la psychologie religieuse, Archives de psychologie, 1902. — Observations de psychologie religieuse. Tamże. — Le génie religieux, 1904. — Automatisme téléologique antisuicide. Archives de psychologie, 1908. — Esprits et médiums. Mélanges de métaphysique et de psychologie, 1911. — La philosophie de W. James, 1911. — Spiritism and psychology, 1911. — Epilepsie émotionelle. Archives de psychologie, 1913. — Une mystique moderne. Tamże, 1915.

Ryszard Falckenberg, zwyczajny profesor filozofii w uniwersytecie w Erlangen, ur. w Magdeburgu w r. 1851, zmarł w Erlangen z końcem września 1920. Był wychowankiem Uniwersyte-

a

tów w Jenie, Lipsku, Halle, Erlangen i Getyndze. W r. 1877 uzyskał w Uniwersytecie jenajskim stopień doktora filozofii, w r. 1880 w tymże Uniwersytecie veniam legendi z zakresu filozofii. W r. 1886 został zamianowany profesorem nadzwyczajnym, w r. 1891 powołany na Uniwersytet w Erlangen w charakterze profesora zwyczajnego. W latach 1885—1901 był wydawcą i naczelnym redaktorem, w latach 1902—1918 współredaktorem „Zeitschrift für Philosophie und philosophische Kritik". Nadto wydawał „Abhandlungen zur Philosophie und ihrer Geschichte" oraz wydawnictwo „Frommanns Klassiker der Philosophie". — Ogłosił drukiem m. i: Ueber den intelligiblen Charakter, 1879. — Grundzüge der Philosophie des Nicolaus Cusanus, 1879. — Geschichte der neueren Philosophie, 7. Aufl. 1. Hälfte, 1912; 2. Hälfte, 1913; 8. Aufl. Kap. 1.—14. 1919. — Ueber die gegenwärtige Lage der deutschen Philosophie, 1890. — Hilfsbuch zur Geschichte der Philosophie seit Kant, 1899; 3. Aufl. 1917. — H. Lotze. I., 1901. — Euckens Kampf gegen den Naturalismus, 1901. — Kant und das Jahrhundert. 2. Aufl., 1907. — Hermann Lotze, sein Verhältnis zu Kant und Hegel und zu den Problemen der Gegenwart. Zeitschr. f. Philos. u. philos. Kritik, 150 (1913). — J. G. Fichte. Tamże, 156 (1915). — Zu Rudolf Euckens siebzigstem Geburtstag. Tamże, 160 (1916).

Dr. Benno Erdmann, profesor filozofii i psychologii w uniwersytecie berlińskim, ur. w r. 1851 w Guhrau, zmarł 7. stycznia 1921 w Berlinie. Był wydawcą „Abhandlungen zur Philosophie und ihrer Geschichte", w których ogłaszał prace swych uczniów. Zasłużył się jako wydawca Kanta, z którego dzieł wydał — po części z własnemi wstępami: Kritik der reinen Vernunft, 1878; 5. wyd. 1900. — Nachträge zur Kritik der reinen Vernunft. Aus Kants Nachlass herausgegeben, 1881. — Prolegomena, 1878. — Kritik der Urteilskraft, 1880. — Reflexionen zur kritischen Philosophie: 1. Reflexionen zur Anthropologie, 1882; 2. Reflexionen zur Kritik der reinen Vernunft, 1884. — Ogłosił drukiem m. i.: Die Stellung des Dinges an sich in Kants Aesthetik und Analytik. Inaugural-Dissertation, Berlin, 1873. — Martin Knutzen und seine Zeit, 1876. — Die Axiome der Geometrie, 1877. — Kants Kritizismus, 1877. — Eine unbeachtet gebliebene Quelle zur Entwicklungsgeschichte Kants. Philosophische Monatshefte, 1883. — Mitteilungen über Kants metaphysischen Standpunkt in der Zeit um 1774. Tamże, 1884. — Zur Theorie der Apperzeption. Vierteljahrsschrift für wissenschaftliche Philosophie und Soziologie, 1886. — Kant und Hume um 1762. Archiv für Geschichte der Philosophie, 1887. — Zur Theorie des Syllogismus und der Induktion. Zeller-Festschrift, 1887. — Logik, I. 1892; 2. Aufl. 1907. — Zur Theorie der Beobachtung. Archiv für systematische Philosophie, 1895. — Die psychologischen Grundlagen der Beziehungen zwischen Sprechen und Denken Tamże, 1896 i 1897. — Psychologische Untersuchungen über das Lesen (wspólnie z R. Dodge'm), 1898.— Umrisse zur Psychologie des Denkens. Sigwart-Festschr. 1900; 2. Aufl. 1908. — Die Psychologie des Kindes, 1901. — La critique Kantienne de la connaissance comme synthèse du rationalisme et de l'empirisme. Revue de métaphysique et de morale, 1904. — Ueber Inhalt und Geltung des Kausalgesetzes, 1905. — Wissenschaftliche Hypothesen über Leib und Seele, 1907. — Betrachtungen über die Deutung und Wertung der Lehre Spinozas. Genethliakon, 1910. — Gedächtnisrede auf Wilhelm Dilthey, 1912. — Erkennen und Verstehen. Sitzungsber. d. preuss. Akad. d. Wiss., 1912. — Die Funktionen der Phantasie im wissenschaftlichen Denken, 1913. — Psychologie des Eigensprechens, 1914. — Über den modernen Monismus, 1914.— Kritik der Problemlage in Kants transzendentaler Deduktion der Kategorien, 1915. — Gedächtnisworte auf Leibniz, 1916. — Orientierende Bemerkungen über die Quellen zur Leibnizischen Philosophie, 1917. — Über Inhalt und Bedeutung des Begriffs der Kontinuität bei Leibniz. Sitzungsber. d. preuss. Akad. d. Wiss., 1917.— Die Idee von Kants Kritik der reinen Vernunft. Eine historische Untersuchung, 1917. — Berkeleys Philosophie im Lichte seines wissenschaftlichen Tagebuchs, 1919. — Die philosophischen Grundlagen von Helmholtz' Wahrnehmungstheorie kritisch erläutert. Sitzungsber. d. Berliner Akad. der Wiss., 1921.

b

Dr. Adolf Stöhr, zwyczajny profesor filozofii w uniwersytecie wiedeńskim, ur. w r. 1855 w St. Pölten, zmarł w lutym 1921 w Wiedniu. Studya wyższe z zakresu botaniki odbył w uniwersytecie wiedeńskim, gdzie uzyskał stopień doktora filozofii i gdzie następnie studyował filozofię. Po kilkunastu latach docentury prywatnej z zakresu filozofii został nadzwyczajnym, a w r. 1910 zwyczajnym profesorem tegoż przedmiotu. — Ogłosił drukiem m. i.: Umriss einer Theorie der Namen, 1889. — Zur natürlichen Behandlung des Tiefensehens, 1892. — Gedanken über Weltdauer und Sterblichkeit, 1894. — Die Vieldeutigkeit des Urteils, 1895. — Letzte Lebenseinheiten, 1897. — Algebra der Grammatik, 1898.— Sehstoffe und Grundfarben, 1898. — Binokulare Figurenmischung, 1900. — Zur Philosophie des Uratomes und des energetischen Weltbildes, 1904. — Grundfragen der physiologischen Optik, 1904. — Leitfaden der Logik in psychologisierender Darstellung, 1905; 2. wyd. 1915. — Philosophie der unbelebten Materie, 1907. — Der Begriff des Lebens, 1909. — Lehrbuch der Logik, 1910. — Das Zeitproblem, 1910. — Monokulare Plastik. Wiss. Beilage zum Jhrber. d. Philos. Ges. Wien, 1911. — Gehirn und Vorstellungsreiz. Tamże, 1912. — Ist Metaphysik möglich? Tamże, 1914 i 1915. — Psychologie, 1917. — Heraklit, 1920. — Wege des Glaubens, 1921.

a

KSIĄŻKI NADESŁANE REDAKCYI.

Ajdukiewicz K. Dr. Z metodologii nauk dedukcyjnych. Lwów, 1921.

Czerny S. L'esthétique de L.-Cl. de Saint-Martin. Leopol, 1920.

Dziennik Urzędowy. Min. W. R. i O. P. III. 18.—22. 23. IV. 1.—9.

Ganszyniec R. De Agathodaemone. Warszawa, 1919.

Ganszyniec R. De argumentis immortalitatem vulgo adstruentibus. Posnaniae, 1920.

Ganszyniec R. Die biologische Grundlage der ionischen Philosophie. Leipzig, 1920.

Informations sur W. Lutosławski.

Kochanowski J. Wybór pism. Wydany ściśle według pierwszych druków i objaśniony przez K. Nitscha. Kraków, 1920.

Krasiński Z. Przedświt. Opracował Juliusz Kleiner. Kraków.

Lutosławski W. Polacy i Niemcy. Château Barby.

Lutosławski W. Wojsko Polskie. 3. wyd. popr. Tamże.

Lutosławski W. La conscience nationale et la ligue des nations. Paris, 1919.

Lutosławski W. The Polish nation. Puris, 1919.

Lutosławski W. Bolshevism and Poland. Paris, 1919.

Lutosławski W. La question polonaise.

Lutosławski W. Gdańsk and East Prussia. Paris, 1919.

Lutosławski W. The Ruthenian question in Galicia. Paris, 1919.

b

Lutosławski W. Lithuania and White Ruthenia. Paris, 1919.

Lutosławski W. Bolszewizm i Polska. Wilno, 1920.

Łempicki St. Dr. Szymon Szymonowicz jako lekarz. Lwów, 1920.

Łempicki St. Dr. „Wielki tolerant“, jezuici i Skarga. Zamość.

Misicki T. X. Dr. Najuczeńszy z ludzi. In memoriam ś. p. X. Dra Pawlickiego. Chicago, 1916.

Peretiatkowicz A. Dr. Wojna a idea prawa. Wyd. 2. Poznań, 1920.

Pollak R. Ze studyów nad „Godfredem“ Tassa-Kochanowskiego. Kraków, 1920.

Sinko T. Historya religii i filozofia w romansie Jana Potockiego. Kraków, 1920.

Słowacki J. Beniowski. Wydanie całkowite w nowym układzie. Opracował Juliusz Kleiner. Kraków.

Wędkiewicz St. Przyczynki do charakterystyki narzeczy południowo-włoskich. Cz. I. Kraków, 1920.

Wolski T. Le rôle de la Pologne. Paris.

Wolski W. Logometrya. Lwów, 1920.

Fundusz wydawniczy Ruchu filozoficznego.

Na fundusz wydawniczy Ruchu filozoficznego złożyli w dalszym ciągu: Ludwika Treterowa 500 Mp., Dr. Mieczysław Treter 500 Mp., Marya Fränklówna 500 Mp., Dr. Ludwik Fränkel 200 Mp., Marya Sztampke 1000 Mp., Dr. Joachim Metallman 100 Mp., Seweryn Horszowski 100 Mp.

Red. odpowiedzialny: Dr. M. Treter. I. Związkowa Drukarnia we Lwowie, Lindego 4.